

Oredništvo i uprava
ZAGREB, MASARYKOVA 23a
Telefon 67-80
Oredništvo in uprava
na Slovenijo in slovenski del
Julijske Krajine
LJUBLJANA, Erjavčeva 6a

ISTRA

Narod, koji se odroče ma i jedna
stepe krviju i knejem otaca sve-
jih natopljenec zemlja nije doste-
jan da se nazivlje narodom

SRETAN BOŽIĆ!

*U sej vrime godišta
Mir se svetu navišta...
Tako dedi jezer' let
Peli su na Božić svet!*

*I mi pojmo sveti poj
Kako čelic složan roj:
Objamimo vas naš svet —
Le ne dajmo — v zrno snet!*

Vesele Božićne praznike!

MATE DVORNIČIĆ, Crikvenica:

ČAKAVŠTINA U KOZMOLOGIJI I HISTORIJU

PREDGOVOR PODULJOJ RASPRAVI

»Naš jezik kroz veko star je mudrosti pun ormar. Da ti pamet je jezik i kroz škola i kroz knjig. Gleto, to je ča ježilim s lačkami pokazat vsim.»

Mate Miloradić (Gradišće).

Za proizveliti pjesnički doživljaj, mora da je čovjek u toliko postotaka sanjar i da ima čeznju za otkrivanjem duševnih lepota, uho za izražaj i dinamiku jezika i riječi, te intuiciju za retro- i intraspekciju, a napose ljubav i to nepatvorenu ljubav za narodne duhovne emanacije. Prema tome mora biti nesamo estetik već i literarni psiholog. Ovoza pravila mora da se drži svaki čitaoc pjesme, a sakupljač napose. Kod narodne pjesme zahtjeva se osim toga poznavanje kozmologije pojedinog naroda i njegove povijesti u koliko se ne radi o ljubavnoj pjesmi. Bez njih je narodna pjesma bosnosa u estetičnu, a čitao ograničen samo na estetsku stranu pjesme. Pokojni dr. Ante Radić u povijesti ruske književnosti ne može da otkrije zagonetku, koja se skriva pod riječju »Inkonorje, to »haga Jaga«, a dr. Nikola Andrić u 2. svesku narodnih pjesama Matijinih strana sve u »prilice« (21) kao što su »Dian se posvetilo« (p. 9, 10, 11).

»Restil, restil, drago dilo moj!
Kada slako veliki narostoš,
Urot čemo caru carovinu,
Uzet svoju staru domovinu« itd.

te bogumilske pjesme »Zavjet djevojk« u kojoj se djevojka zavjetuje, da neće ljubiti lučakog lica, piti vina rumenoga ni jesti ovnovine, te historičku pjesmu »Pam djevojka« itd., a s razloga jer se na nju lezu li ove pjesme muške ili ženske. Tako isto i pjesmu bogumilsku »Kraljević Matko i sv. Nedelja«. — Što je već sabirača naših narodnih pjesama u Istri: Vojlića, Mihić, Luginić, Desantica, Kotare, Lukežić, Don Luke Kirec, De Fabrisa, Poljanina i Mata i Dinka Trinašića, te pona Bogović i Ante Karabalića, primjećujemo samo to, da su mnoge narodne pjesme izšle, jer dotični sakupljači nisu poznavao slavenske mitologije i povijesti svog naroda. — a da se o drugim uvjetima ne govori. — To su bili u pravom smislu sabirači narodnog blaga i ništa više. — Šiše na str. 6. svoga djela »Povijest Hrvata u vrijeme narodnih vladara« (Zagreb, 1923), veli: »Historija se gradi na izvorima. A izvori su tragovi, što su nam preostali od misli i djela minulih narastaša«. Ovo je točno! Samo je sad pitanje, da li je onal dotičnik, koji je na pr. prepisao i našao kakvu staru povelu... u kakvoj arhivi historičar ili sakupljač historičke gradje slijaz onomu našem sakupljaču narodnih pjesama. I dr. Žim, da historičar ima istomi nadoci nakon takve gradje, kao što imade slastičar nadoci iz sluzke, koji je sa trga ili dućana »ono žecar, mastac, jaja i brašno«. — Sami sluzga ne zna napraviti slastičar! Što se pak tiče samog pjesnika, to uz na početku ove radnje prikazanih i navedenih uvjeta, nalazi još pitanje njegove duhovne akcije kao djela intelektualne (freudovske) svijesti uz bezvremnu sensualnu (stetičnu) svijest, dok mu sama svijest (mentalna svijest) u pjesmi samo žeti i nema joj mjesta.

— Pjesma je izraz osjećaja, a ne naučnosti. Ovo al vrijeđi za čistu lirsku pjesmu, dok za epiku to ne vrijeđi. Pjesnik mora ako se hoćemo izraziti našom čakavštinom da posjeduje svoju vlastitu galbu ili, sadržaj same pjesme i svoga vlastitog »stiča«, koji »kanta« i to tako kako nijedan drugi. Pjesnik mora da daje sve iz sebe, a ako rabi materijal iz narodne pjesme onda ga mora preraditi do savršenstva, da ponovo prikaže sam sebe i svoju nutrinju. Ako ovo pravilo — ako već imade u pjesničkom duševnom stvaranju pravila — primijenimo na našu poeziju uopće, onda ćemo uočiti čudne pojave. Vidjet ćemo da negdje postoji samo galba, a negdje samo tič, a negdje da tai pit' uopće nije miškeza rodu nego »enškova, te da uopće ne pjeva. Godine 1918 radeći na »Prikazu istarske književnosti« (izaslom u zagrebačkom Obzoru) izaslili smo iz male sveučilišne čitaonice pok. dr. Milana Ozrižovića i ja da popusimo čigaretu ispred biblioteke. — U razgovoru zapita me, što ja držim, da li je Nazorova Galietova pjesma »pogle su me pokopali va ovu drvcnu rakva« itd naša istarska narodna pjesma ili je ona čisti plod Nazorove muze u kasti »čakavštini«. Ja sam to pitanje držao dugo u evidenciji i držim, da sam u istom riješio. Nazorova ova čakavska pjesma bit će da je preradioca slovenska narodna pjesma »Zidbeji steneva« i to tako, da je Nazor počeo od konca te pjesme prema početku. Križevići »Izaslili nisu drugo van u pjesmi u stihu, prevedene misli sa poiedinih stranica Schonhammerovog djela, »Die Welt als Wille und Vorstellung« i Hartmannove »Philosophie des Unbewussten«. Moguće će tako reći, da je i D'Annunzio radio tako sa filozofijom Nietzschea, Strindberg sa Nietzscheom, Strinorom i Schwedenborgom, Praybiszewski sa Strindbergom u svome satanizmu, Matoš sa Baudelaireom i Poeom? Medjutim neće se tako moći pobliže utvrdjavati, D'Annunzio izim Nietzscheova zabacivanja syngnizima i kršćanske

ljubavi spram bližnjega, a propovijedaajući obir roda ljudskoga da se dodje do nadčovjeka, imao je svoje »ja« u sva njegova djela, a napose je bio svoj u prisposobama, načinu izražavanja i glazbi riječi koju je jedva našli u Salamonovim »Pjesmama ned pjesmama«. — što je D'Annunzio po njegovom porijetlu bio prirodjeno. — Pitanje je, da li je ban pučanin Ivan Mažuranić »Smrt Smailage Cengijlića« isplevao po vlastitoj muzi ili su to narodne pjesme, koje su Novljanci kao doseljenici iz Zete (Crne gore) donijeli sobom, a koje je u zgodnom poređane i zbiljene u jednu jedinstvenu cjelinu sa jedinstvenom izdencom? Prof. Jonke je lantske godine izdao putem zagreb. Jugoslav. akademije u »Radu« ovcu studiju, a prije njega mnogi i mnogi. Medjutim nijedan nije radio na licu mjesta u Novom-Vinodolskom. Ovo pitanje za sada neka otpadne. Jedino stoiti, da su pjesnici i pisci, koji su se oslanjali na našu narodnu pjesmu bili u dobrom položaju i mogli su odabirati sad »gaibu« sad »stiča«. Tommaso je to dokazao sa »Iskricama« prije Frana Mažuranića i Draženovića. — Ante Bonifadić (Zbirka pjesama 1938 izdana po Pododhor Matice) u pjesmi »Stado« očito se oslanja na istarsko-bodulsku narodnu pjesmu »Pojele je nevjestica za prvu večer« i ta je pjesma njegova jedna od rijetko lijepih:

»Metvica je mirisala cijeli dan
Opila je čilav stao (pastirsku kuću!)
Do dva ovna rogata, do dva momka bogata
Dvilo nukilice zjanjene, dvilo djevojk«

U biložoj kužljaj pastircama polspadahu
ranjene
zruđi

A jedan bogalj plavih očiju
Na subom jesenu na pustoj pustoljni
Svo zudi, zudi, gudi,
Stado se rasplesalo, zgranuli se ljudi.

I da je gradilo na ovakovoi narodnoj podlozi ti, na narodnoj pjesmi, on bi gudio, a ni bi se zgranuli od divote i čuda. Ali »našlost« kako veliki bili zahtjevi de Valery-eve intelektualističke lirike koja je strana našem čovjeku i gdje je on prisiljen raditi umom, a ne osjećajima, da pokuče nešto nova, nešto francusko, većina pjesama je u toj zrcet neke vrsti filozofske prose. Uzmimo »Oda djetetu«. »Zeml! is te primila kao svoga. Tvoje su ruke tako dugo zgrtale erljenice i gonile karmenia, da si neprimetno usao u njih. Stogodišnja smokva, koju si zasadio, uschla je uz zime. Sunčanog dana Uskrsa pošao si uz more prema viečnosti. Ovo su dužoke misli a pogotovo za jednog Rodula, ali neka se oprosti, ovaj tić ne kanta. A i sama galba je francuska.

Naša narodna, »Pojele je nevjestica za prvu večer« ga je instinktivno zanesla, a to zato, što se slušajući je od pastirica pjevali na naš ili u pastirskom stamu (kući) probudio u njemu kakav nradid ili prabaka, koji je to bila najmilija pjesma, a koja prabaka u prauniku, koji imitira de Valery-eve francuske pjesme, spava vječnim snom, jer »ne razumi francusku«. — Nisu ni svi moderni naši pjesnici, koji se oslanjaju na narodnu pjesmu iste sreće. Riječki su oni, koji dolaze preko mosta kao Branko Radičević u pjesmi »Kad mlidijah umre« ili Gijuro Jakšić u pjesmi »Na Liparu«. Prošern u »Luna silje« ili ako hoćete mađarski na-

cionalni bard Šandor Petöfi. Imade i kod nas tih sretnika i u regionalnoj čakavskoj i čakavskoj poeziji. Uzmimo Domjančevića diaka Nikolu Pavića u njegovim pjesmama »Medimorska« i »Spominjek« gdje se ne zna gdje prestaje narodna poezija, a gdje počinje umjetna pjesma. To je bujica riječi u jednom jedinstvenom slapu. Ona se preljeva i zlati na suncu bilo kojeg jezika, pa i čakavskog.

Da je z čista vina morje
Pak da je kak Medimorje
Leško bi za spili
Al bi za njom jošće plakal
Suzami bi brk namakal
Zalosten bi bil.
Da z orsakov celog sveta
Zbereju se dekle sveta
Najlepše na kup,
Itak bu mi ona lepša
Nek med njimi i najlepša.
Nek vse lepe skup,
Gda bi imel črne konje
Vozi bi se ovcas do nie
Pred hižon joj stal,
Hintov bi zastavil z mukom
Brk potegnul gorl z rukom,
Jabuku joj dal,
Je, al tega sega nema,
Gleš, birtaš ml stola sprema,
Va noš moram li,
Znemal bum joj gavaleza
Spolek kog me otec tera
Pak pem drugam pit.

U čakavštini ta bi pjesma glasila:

Da je z čista vina more
Pak da je kot Medimorje
Na žluk bin za popil,
Al bin za njom jošće plakal
Mustaše v suzi namakal
Crnu plaččen se pokrili. —
Da ki z držav celog sveta
Se divoiki v kolo župa
Se od lipjih ponajilipje
Još bi moja lipja bila
Neg med njimi i najilipja
Neg se lipe skupa,
Da bin imal črne konje
Vozi bi se dilje do nie
Sprid kuče njoj stal,
Kalesš fermal z velun mukun
Brki zafikal vajer z rukun
(i posegal v nedra z rukun)
Jabuku njoj dal,
Orkal al to se je slama prava
Viš otkaz ml stoli prnjava
V noči moran potul bit. —
Birtat ov njoj ta iralra
Zbog koga me otec kara
Pa gren drugamo pit!...

U njoj laktinju prestaje razlika izmedju narodnog i umjetnog. Tako isto imadeo slučaj kod našega Baiba Rike (Rikarda Katalinica-Jeretova) u njegovim čakavskim pjesmama, koje te isplevao u Kirchbergu 1916. kao volnik.

MAJČIN PLAČ

Si venci se vazu
A mol se zeloni,
Ač za ja zalovan
Suzami moljeni!
Tanki bor lo rasal z zemje va visinu,
Tanki bor lo rasal z zemje va visinu,
Moi hore zeloni, moi grano mlada,
Sinko bil si za mo i sroča i nada,
Kad si hodil z doml na bojišće luto,
Plakalo lo neho, telete sa vrani
Znala san da gredu za me črne daut!

Mate Dvorničić

Pisat si ml listi, pa je se prestalo,
Sunco moje sreći zavek lo zapalo!
Crna te lo puška s zemljun sastavila,
Crna te lo puška s zemljun sastavila,
Moi bore zeloni, moi mlada grano,
Moi sine ljubeni, murtaj si ml grano!
Si se venci vazu,
A mol se zeloni,
Ač za ja zalovan
Suzami moljeni!

Slična je Katalinčeva »Va crnen svetez, iste je sreće i Kalinmir Supićić sa svojim Urokima ili kako ih on narivlje, »Travanje u sanseoskoiom narječju.

Travanjalo mu i, kad zrlahu va ni gardno morsko pečino,
vodnasto lin oči Iskrahu
v zarubu mlščino
travanjalo mu i pri velih stonah
Mučno dlhanu va i
Još slano morsko resno.
Un zino...

z varha namarenog mora
za novikov kraljinov
i z noćnov loj mlščinov
coliva oči vodnjaste.

Isto to imadeo kod našeg Anta Dukića. Sumarno rećeno: pjesnik, koji radi na nar. pjesmi, ne samo da je osjećajan sa svih strana formalističke već imade na izbor sadržajnu, a i pjesničku i duhovnu rizinu vlastitog naroda. — Matoševa »Buri duše« te Oskara Daviča »prva od njegovih 17 pjesama (Bešt hr. 3, 1939) bazirane su očito na nar. pjesmi!

»Da li si ml sestro rasta na livadi
S vetricom, koji se mlud zamuril u cvće,
Pa ti je lice kao lo z zasladi
Krilom senke, lepiri, što u snu prolće.
Da li si sestro rasta kraj zala
Pa su ti oči sunne kao more
Pa su ti dolke kao dva vala
Što se izgranja ne umore. — itd.
Ili si došla iz toplih voda,
Iz bakarnih žica, iz tamne lave
Pa ti je glas tunel pun čuda
A suza tela, nemir poplave,
Ili si rastle med peskom zlata
Na dnu reke, u strasti vode
Pa su ti ruke oko moć vrata
Dva mata izvora žedna slobode.»

U koliko se pjesnik ne oslanja na svoju narodnu pjesmu on je prisiljen ili oponašati drugoga, rijetko kada smlaviti tudje kao Byron, Shelley, Heine, De Musset, Puškin, koji su kao veliki duhovni, poplavljivali valovima svoga vlastitoga i kraske i narodnu pjesmu svoga i tudnjega naroda, kao i Goethe i Schiller a prije njih Dante i Shakespeare, Uzmimo primjer: ako osrednji moderni pjesnik hoće da podaje pjesmu kao Serzej Jesenin on će indirektno doći do staroruskih seoskih i narodnih »bylina«, kao što je novelist indirektno opisujući selo u toliko perćenat pod uplivom Turgenjeva ili Čelova, ako ih je prije toga imao u rukama.

Ako hoće moderni pjesnik, kojemu je poznata poezija Jiri-a Wolckera, da u pjesmi naglasuje socijaln ton ili mistiku Otokara Brezine, on će indirektno i nesvjesno zadržati u česku narodnu poeziju, dakle u mjesto odakle su pošli Jaromir Erben, Chmelensky, Sušil, pa natrag do staročeskij »Radz« (savjeta) i »Maslikarica«. — Jer svi izmi sakrivaju se samo za svoj formalistički, oblikovni plašt i načinom gradnje pjesme, ali narodni duhovni fluid ostaje sakriven u kori kraske neoklasizizam, ni neoromantika, ni realizam, ni idealizam, ni prerafaelizam, ni impresionizam ni ekspresionizam, ni futurizam ni dalajizam niti ako hoćete zenitizam ili balkanski barbarizam Ljubomira Micića. Tako je i u slikarstvu. Tesko će osrednji impresionista na pr Vilko Gecan ili ekspresionista izbići utjecaj Cezana, Van Gogha ili Picassa, kao što je pjesnicima pred dvadesetak godina bilo teško otići se utjecaju Baudelairea, Walt-Whitmana ili Oskara Wildea. — To naglašujem radi toga jer imadeo pred očima uz Anta Dukića tri čakavska pjesnika: Racina (Macédonca), Mata Miloradića (Gradišćanca) i Matu Ba-

OPATIJA — Paome

lout (Istran... Dok je Mate Meršić-Miloradić, iako filozof i učen čovjek, kojemu je bezvrijetno poznata lirika jednog Goethea, Falke, Delmeia, Lillencrona, Momberta i Rilkea, sav na terenu narodne čakavske pjesme, dotle se ostala dvojica sa svojim neobarokizmom u kojemu poput Omgore i El Greca slikara donajšu irapanne socialne analize (trasko — siromaštvo, despotizam i potpunu nemogućnost i njegovu brigu, skrtost i rasipnost, tvrdoću i mekoću, duševnu raspoloživost i zakopčanost, nepravdu današnjeg poretka i pravdu nemogućnosti, oslanjaju se i to Racin na Brjastova ruskoj lirici, a Mate Balota na Hektorović i Petra Bezruča (Moravljana »Sleske pjesme«). Mate Miloradić ima pred očima jedan narod, a druga dvojica jednu kastu. Balota nije uzalud napisao u »Istrie zagrebačko da je našao u uređivačnu »Istrie« naljeto istarske glavo i najučinilo, ali da je pravu Istru našao u Peščenici i Vrapču ti, naše Istarske radnike. — Balotin mlinar imado za kušin (jastuk) uho kao Hektorović ribar (vjerojatno je to pjesnik ribara grunja i dinamitaša prebacio na mlinara, da ne bude opažena ova pozalutca!) Ali njegovi su mlinari slični Bezručevim, Racin i Balota su dva književna rođena brata, obradivši isti i slični temi na isti kalup. Balota i Racin veliki su naši čakavski pjesnici, koji i ako im je stili predugačak, rastegnut i negibi, donajšu pred nas našega čovjeka žuljavih ruku i crnog poštrapanog lica, kojemu su danl teški kao morske grote na ledjima (Racin: Deni) (Balota: Sipe, Poška) a noći još teže kao grobne ploče. Nihov jezik je star, primitivan (Balota kaže kao ovčije klatol) i najprikladniji materijal za baroknu pjesmu, to se čovjek promatrajući taj folkloristični materijal kao izvadjen iz matere zemlje a iskrčilo se pred nama kao crni ugljen iz Raše ili negdje sa obala Otridskog jezera ili kakvog rudnika oko Tatrova ili Resna, blista na suncu kao zlato i ml — bili sili ili žedni — gutamo ga kao pomamni. Gervaisove rokoko-pjesnice izgledaju prema Racinovima i Balotinim kao kaplje rose koje se blistaju na suncu na orošenoj travi kao zlato, ali koje kad uloviš u ruku raspadaju se i ničesa nema tu duboka ni široka, sve je u demintivju i pjesma i stih i sadržaj. Gervais je sličan Pavlič Vladi sa svojim čakavskim pjesmama ali sa jačom socijalnom garituirom. Isto tako i Tomiu u sušačkoj »Istrie« od 11 VI. 1939 br. 24 donajša pjesmu:

NAJLIPSE NA SVITU,
 Drobaa jabolica i lipi cvetić,
 Tako i gorolci i mali spicli
 Kao je još lipša kucica mala
 Ka mi i život i sa srčicu dala
 Srebra, cekin!
 I s morci rećali
 Va njoj ni i nikada bilo
 Segs sa vika palanta llo
 I čista voda nllale.
 Uz izvrsnog poantillistu Peru Ljubica, posebno mjesto zapremaju u čakavskoj pjesmi: Makale to Urohinčauin Drago Sreća i Marko Uvodle. — Prvi sa svojim satirama zapravo pjesničkim karikaturama iz Komije otisnutim u splitskom »Standardu« od kojih jedna glasi:
 Ovo provla borba Zono (iz Bodularite) (Standard od 1 X 1939 broj 39):
 Bolidu me oči, vid ću izgubiti!
 Guospo moja, ča će sad od meno bit?
 Odveći ga u krol, korto svi vrazlaju,
 Kal puol noći bi, dobro je rakinol,
 Zone za budl, na vas za glas zvol.
 Pogostli sviče, sliđu ikrat. —
 »O buol, bračo, no vidlati« — stol je vikati.

Igruon napriliti u sebi se smilju,
 Suzo »lipcu«, bldnem, otarilju,
 Dokle zora nllc zarudila,
 Vragulju vrozih svu otkrila,
 Cini zovh — veselo mu lice —
 Komiško Guospe Gusericee. (Makale) III Uvodle u trojzskoj čakavštini (inače jedini čakavski pisac splitskog narječja u novije doba)

RAT S TURCIMAN (»Novosti« od 26. X. 1939, br. 296).

Pouglit se mi jedan po jedan
 Trineš i jedan
 Prid namu lve kapitan
 I sin Mare Buzarin
 Idijemo porobit Busko-Duvno
 Po Iskuaršta!
 Kad smo dosli na Malu Stažu
 Eto ti prokleti vuk!
 Mi na še,
 On paše,
 Mt blize,
 On s' dize!
 A kad vidi Sin Mare Buzarine
 Potegne iz male pistole: pum!
 Kad tamo ubili puše tete Ane
 Je »o Iskuaršta! fid.
 »Aidec, aidec, dosli u Busko-Duvno
 Kad li jasi Turcin na kontu,
 Je po Iskuaršta! itd.
 K ovima se imade pribroititi i Zvone Turina sa svojim Sušačkim Pandolom. Estetski dotjerani čakavskih soneta i pjesama u senjskom narječju imademo od Vragobe koje su pravi brice naše čakavske poezije modernog doba, a psihološki i folkloristički odgovaraju senjskom mlitu. — kao i pjesme Lade Krajiča i pok. Guida Hrelljanovića nekadanjeg intendanta zagrebačkog kazališta i tiješnjog prijatelja pok. Nikole Palera.
 Nijedan ali ne stoji tako čvrsto na tlu narodne čakavske poezije kao Mate Miloradić. Zato Gradišće ne samo da je središte čakavštine već je tu čakavština bila i uređovni jezik u hrvatskim školama isključivo u hrvatskim selima i »hrvatske Novine« bečke pisane su isključivo u čakavštini.

Tončle:

Dan i leto puli nas

1. JUTRO

Mat je pleva kà se zdigne
 Da pomučà obe kravi,
 Opadni sniiti i družine
 Ričnja tēplu da pripravì.

Sà akol vje odiojje:
 Kokošdn zobal nrešed,
 Matkà v črnp mlakà nrešed,
 Obèn pascèna ričnju nosè.

Drugi j' okac, pak mi rājje:
 Sūnce da vèd visokò je —
 Mamà s krvrami pošolje,
 Družen sèn da dèlo svojè.

Po molitve i po jèdè
 Si smo s kuće razasli se,
 Sāmo brižna mat ne sède
 Čeli dān, za sè skrbi se.

Lēpa jitra to su bila
 Pul nās doma, kàko v rājje:
 Znda da naša kuća mila
 V drugò — opet tako stājje...

2. POJNE

Pòlno vèd je odzvonilo,
 Z nllv, s umèjki krèćemo se:
 K obèdu je trèbe bilo,
 Samo tešakò ga nosè.

Rēpi i palènti sèdla
 Na stolè j, vèd i družina
 Okol stolà se je zela,
 Otàc nosi rēćit vèd.

Po molitve i po jèdè
 Scařu mātero pomòre,
 A otac se s nami sčarè
 Da nan s nòćin čitat morè.

Po politkè si na dèlo
 Opet smo se rasklopili.
 Ob četrek kàfj bēlo
 Na tečè smo ranè pili.

Al, zapòlne pretjèplo je.
 Dèlo vèd trudè rabi:
 Zdo, ko čèš da dobrè je,
 Zdrna rāni, sreću grabi...

3. VEČER

Zdrava Marije j' sronila,
 Nòd je tū i kraj je dèlo:
 Vèd se gladi pèsn mīla
 Z brēgi, zdol, skroz sà selà.

Orudo uređit je trèbe,
 Napojit i pomat kravi,
 Bligu dat — i saki sèbè
 Umli da k večere spravi!

Po molitve, pul večeri
 O današnjen rēd je dèlo:
 Vreme da se za snećeri,
 Zèd bi škodi bilo vèle;

Dèlo se opravit mōra
 Dokle j'lepo ovò stājje;
 Dosta j' bilo pògovora,
 Zato vājje sad na spānje!

Orè, māter buđnuli smo,
 Anjelicu se zrutišti
 I šli spaj — sa drugo nīmò,
 Da bi lèpo se spotili...

4. LETO I DAN

Z dneva v dan se tako dèla
 V našoj kuće celo lèto:
 Vant, dokle j' tamo dèla,
 V kuće, kad zdelano j' sè to.

Komac sneg kad okopni se
 Rāse rēzat i vèzdi je,
 Kòp skopati, a ouput si se
 Zrečljo giblju, mālo spat je;

Opravit je sādnu, sčtu,
 I umèjki si pomesti,
 Oplel, zagrujat — i sčtu
 Pokoniti i sčno anesiti;

Konjpi skopati, pažol spravit,
 Polta, mērtin, kùpuz, rēpu,
 Gruzje pobrat, vīnd praviti,
 Sā letinu spravit lèpu...

Sad su pāni dvor, konoba:
 Dobri Bāg je to dat sè ti —
 Blagdanit su — to j' spòdoba —
 Zahednostit dnēti svēti...

Vladimir Nazor:

U OLUJI

I ne bojno se huka, trusa i loma
 U ovom vjetru i sred ove tmlice:
 Za bliskom munjo i za glasom groma
 Razliva dar se kiše sadilico.
 Divo! oru uz svo lačl triesak
 Tlo što ga sledi naruz i sprži suša.
 Razmeću i džu trulčè, mul i pjesak
 Iz laza morskih, iz dna naših duša.
 Lomi se svo. Al Duh čo Zemlje znat
 Da opot gradi, On čo da razveže
 Što mrsi i steže kruta ruka Tèže.
 Bol i Čin su bližanci od Istog Mara.
 Nov svjetlo se račno i ledino so stvara
 U času kad i tlelo i duša pati.

U Zagrebu, XI, 1939.
 Vlad. Nazor.

MUKA BOGA GOSPODINA
 Narodna
 Muka Boga Gospodina
 Po Ivanu Vangelistu
 Kl Marlje plač navesti.
 Plačl zemlja, plačl trava,
 Prevesti se Sinku glava.
 Kad je Deva to začula
 Ona mučl nll ne reče
 Nego brzo sestre teče:
 »Oj ti sestro Mandaleno
 A kade je Sin moj dragi?
 »Vidiš, Devo, oni čavil
 Za Njega su svi pripravil
 S ken će Njega probadati
 Slavna rebra otvarati
 Kad će tečl puk i voda
 Za sponenje puka svoga.«
 (Ovo je samo fragment nek narodne pjesme iz Istre. Pjevao bi neki sljepac po selima pod Učkom. Moja osamdesetogodišnja baka trećala je kao desetogodišnja djevojčica za njim i slušala pjesmu, pa ju je i sama naučila na pamet. Ovih nekoliko stihova sjeća se još i danas, a ja vam ih, da se još i to ne izgubi, evo šaljem).
 Zun Živan, djak, Ljubljana

MOTOVUN — Stari gradić, poznat nam iz glasovitog Nazorovog »Volog Joze«, personifikacije istarskog kmeta.

»Simun Jude snigoz duda — Bilzu nan je zima huda
 Huš za nokte, huš za vrat
 Sad va peči drv uameći — Dan i maci
 bičè ležè A i pas bi tamo rad
 Ciu sinice čuvarice — Okol škadnja i kamrice
 Išću širom ča va vrot!
 A škrijući, gladni kljući —
 Gazu smete na vrhunci
 Pačac huknu huš va plot«
 (Miloradić: Zima)

Moram se silom vratiti Mati Baloti i K. Racinu a to zato. Što oni nastavljalju baroknu čakavsku poeziju, ondje gdje su stali prije i do ilirskog pokreta naši barokni pjesnici i jaki stupovi čakavske barokne poezije preko kojih se ne može preći ni u jednoj antologiji. — a to su: Ivan Vrančić-Bakranin, Glagolša iz Brzaca fra Anton Depoec, Senjanin Vitezović i Mateša Kubačević, Kresto Frtkopan (Gartlic za čas skratiti i Plač za Trsatom), Petar Zrinjski (Adrijanskoga mora sirena), Andrija Vitalić-Komižanin (Ostan božje ljubavi), Vicentij Petrović (San ljuveni), Janko Tombor (emigrant u Sopronskoj županiji), Fra Filip Graovac, Andrija Zmajević, Frane Garzun-Baščanin, Anka Vidović Vusin (Dieva vitezica), Marko Arnerić-Bračanin, Don Pjero-Stanković iz Baršana u Istri inače poznat kao istarski, talijanski historik uz Kandlera, De Franceschit-a i Caprina, te Ivan Feretić-Vrbincanin, Mate Volarić i dr.

Na našu čakavsku narodnu pjesmu oslanjahu se naši glagolšači za vrijeme hrvatskih narodnih vladara i poslje njih tj. do pcta conventa 1102, i poslje. Sa čakavskom pjesmom, koja se je gajila kao drobnina inažurana i bosiljak na dvorovima naših starih vladara, kuczova, banova i župana, polazila je liv. vojska u rat i dizala bunc. Na tu našu narodnu pjesmu čakavsku oslanjahu se svi Začiničavci do Marka Marulica i Vetranića, a napose Hektorović, Lucić i Dubrovčani: Marin Držić i Siško Menčetić, Zadrani: Juraj Baraković i Brne Karnarutić i dr., a napose Andrija Kačić-Miošić. — Na nju se oslanja dabome i naš »felbrigec« kako ga nazivlje današnja književnost prema francuskom pokretu, kojemu je stajao na čelu Mistral.
 Ovaj naš navodni pokret u kojemu i ja učestvujem, ne može se nazvati »felbrigec« ili pokretom, koji je niknuo iz športa. Njega su pokrenule druge tajne sile. Čitava se borba od 1920 ovamo vodi na političkom i gospodarskom polju protiv ilirskog pokreta, koji je imao za parolu: jedan narod, jedan jezik, jedna nacija! Moglo bi se pomisliti, da je tu glavni motiv ili pobuda. Međutim »po mojem mišljenju nije! Barer ne potpunoma. Moderna lirika traži ovamo od Tagore-a i Marinetti-a nove izražaje i novo ruho koji psihološko toli filološko. Mi kao čakavci ne možemo se kad bi i htjeli izraziti u tako čistoi štokavštini kavku n. pr. nazivati u Njegoševom Gorskom Viencu ili u pjesmama Zmaj Jovana, Giure Jakšića,

Stefanovića, Rakića, Rade Draica. Prisljeni smo dakle izražavati se svojim jezikom, a materinjski jezik je onaj, koji ti daje svo blago jezično, te u kojemu možeš naći svemogućie izraze, a ako ga ne znaš, stvoiti čèš ga ili čè ti ga na usta donesti besvjesno i potsvijezno oni predil od čilji si stanica sastavljen. Štokavštinu mi učimo u školama kao i njemački i latinski ili koji drugi jezik, ali suvereno raspolagač njezinim jezičnim blagom može samo štokavac. Uzalud učenje: nikada neće čakavac dostići jednog Mitu Budaka ili Simića ili Osman-Aziza. — Toga radi čakavac nastavlja ondje gdje su morali nastaviti i naši Mate Baštijan i Ante Tentor i Fra Emin, ne prevadajući iz čakavštine u štokavštinu već izravno izražavati se u čakavštini. Dodjite u Bakar i prevedite ovog starog bilježnika bakarskog Stanka Battagiarini-a u štokavštinu pak čete znati, što to znači. — Tu je srce i težina ovog pitanja! Do sada proskribirana čakavština imala magičnu moć ne samo na poeziju već i na život čakavca.
 Ante Petravić u »Obzoru« od 27 V 1937 br. 118 dokazuje da mi je bila muka od stoka muka sastaviti štokavsku pjesmu. — Radi toga ne samo pozdravljam ležuju Balotinih sudrugova: Vinka Nikolića, Ernesta Radetića, Ivana Crije, Boštjančiča, To-Beina Lipacvića-a, Lončarića Nikolu i Ivana Lončarića-Papčića, Ivana Cara i sve one koje imade »Antologija čakavska«, koja se istom imade sastaviti — da prikaže našu dušu i tijelo.

LADO BOŽIČ:

IDRIJA, ŽARIŠČE BOTANIŠKE VEDE

LADO BOŽIČ (karikatura) — Janitiem obževatelj Idrije

Broz pretiravanja lahko trdimo, da je znanost o rastlinstvu Kranjske dežele imela svoj začetek v prilaznem rudarskem mestu Idriji, v onem rudarskem mestu, ki si je pridobilo radi doletnega bivanja Scopoli-ja za zgodovino botanike velik pomen (Viljem Voss: Versuch einer Geschichte der Botanik 1832).

Idrija je znana širom sveta po bogatem in najboljsem živorebrnem rudniku. V naši ožji slovenski domovini je poleg tega znana tudi po svoji prvi slovenski realki, po prvem naprednem poslancu Notranjske, po školu Wolfu, po pivem socializističnem županu v bivši Avstriji, po svoji politični in kulturni razgibanosti, ki hrani še mnoge neodkritke. Skoraj popolnoma neznan pa je naš javnosti, pa tudi idrijskim rojakom samim, da hrani naš kot samo skrivno podzemeljsko bogastvo, ampak, da ima tudi na svoji površini neprecenljivo vrednost in lepote žive prirode. Le redki so oni, ki vedo, da je Idrija in njena okolica pravi prirodni botanični vrt, katerega so raziskovali številni odlični znanstveniki. Nekaterim od teh je tekla žilba v Idriji, drugi so v njej službovali, tretji pa so samo prihajali v nas kotiček radi znanstvenega proučevanja rastlinskih in geoloških razmer. Vsi so odkrivali zagrnjeno prirodni čudes naše zemlje, in raznašali slavo njene bogastva širom sveta. Naša zemlja je doprinesla velik delež k razvoju znanosti o rastlinstvu, za botaniko Kranjske dežele pa pomeni njen začetek.

Idrijska kotlina leži na znani geološki črti, idrijski potresni prelomnici, ki se vleče od Kobardja preko Idrije in Cerkuve proti jugovzhodu. Ob tej prelomnici nastali po velikih notranjih zemeljskih pretresih in notranjih erupcijah, se je razvila idrijska kotlina z rudnikom. Teda vreme v zemeljski notranosti ni ostalo brez upliva na površino. Oguzniško delovanje in prodiranje tekočih mas proti površini zemlje, je pronicilo daleč pod zemeljsko površino in ustvarilo lahko dostopna rudička v Idriji, mineralni vrelci v Kopačnici, v skupini Blegasja, Kočice in Porezna pa pravi vulkan. Skladovi porfirja na Poreznu dokazujejo našo trditve, idrijski kotel je torej vulkanskega izvora stare miocenske dobe. Tudi gornje plasti zemeljske površine v Idriji in okolici so starejšega izvora, so to predvsem stari škričevci, ki so napravili normalna gorovja, doline in vode, zemeljske plasti, ki ne propuščajo vode in tako ustvarjajo ugodne pogoje za razvoj rastlinstva. Tudi morje, ki je v davni poplavi naše kraje, je odložilo za rasti poplavo naplavin. Ko se je oteklo, je ostal tu suh morsk svet z bogato floro.

Na svetu idrijske kotline stojimo na južni meji terciarnih in krednih skladov, na meji dachsteinskega vavnena in dolomitov. Sledeč tej geološki meji, je tu tudi severna meja mnogih rastlin, ki pripadajo sušnim krajem, Istri in Dalmaciji. Tu je meja dveh geoloških sestavov zemeljske površine, Alp in Krasa in istočasno tudi meja dveh rastlinskih pasov alpskega in južnokraškega. Toda ne samo to, da leži Idrija na stikališču submediteranske in sredineevropske ter alpske flore, temveč tega do tu od vzhoda še ilirsko rastlinstvo.

Ugodna sestava tal in ugodno podnebje udiata življenske pogoje obilnemu rastlinstvu, ki je zato tako mnogobrojno po vseh. Topel morsk zrak, ki prilipa po strugi Soče in Idriče navzgor tudi rastlinam sušnih krajev možnost rasti, mogoč osamljeni kotički z ostrim alpskim podnebjem na omejenem življenju alpski cvetani. Alpska flora sega zelo nizko v doline, kakor n. pr. sleč, ki raste v Ljubcu in skoraj na dnu doline, ki ima približno 350 m nadmorske višine. Samo pod Kumom raste sleč še 100 m nižje. Če omenimo že dobre vodne razmere in precejšno količino pa-

lavni, smo v glavnem ugotovili vse dobre pogoje za razvoj naše bogate flore. Človek, ki živi na tem koščku zemlje, ni mogel ostati brezbržen do tolikih krasot svoje divne okolice. Narava ga je vabila v svoje naročje, silila mu je v hišo z vsem svojimi čarom. Prišel se je zanimati za rastline, nato tudi za one, ki so mu bile v okras hiše in stanovanja. Ljubezen do cvetic se je stopnjevala iz roda v rod in kmalu so se pojavili možje priprostega rodu, ki so se pričeli podrobneje zanimati za rastlinstvo, njega rasti in pomen. Ti preprosti botaniki so bili predhodniki poznejših tuji znanstvenikov, katerim so najbrže veliko pripomogli pri raziskovanju flore idrijske doline.

Kakor v mnogih drugih ozirih, ko so nam odkrivali lepoto naše zemlje tuji, tako je bilo tudi v idrijski cvetani. Tuje je bil, ki je prvi znanstveno raziskoval idrijsko floro in uspehe svojega dela tudi obelodanil. Šele pri tujcu smo se učili, šele po tujcu spoznavali vrednost domače zemlje. Gotovo pa je tudi, da so bile tedanje razmere za naše ljudi preveč tesne in so radi tega omejevali dvig in razvoj onih naših donosnih pozavolov našega rastlinstva. Toda polagoma je čas dozoreval tudi za nas. V začetku preteklega stoletja se je pojavila na polju botanične znanosti Slovenec, Idričan, ki se je s svojo znanostjo dvignil zelo visoko in daleč nadkrilil svoje tuje predhodnike. Velika njegova zasluga je bila tudi, da je vzgojil celo vrsto odličnih učencev in med temi tudi dva svoja rojaka. Njegovo znanje je bilo tako obširno in njegove ve zasluge na botaničnem polju tako velike, da jih ni mogoče zamikati. Prepričani smo, da je dosegel največje odkritjevanje s tem, da imenule znanost doba, v kateri je deloval, prav z njegovim imenom.

Prvi, ki je raziskoval pred skoraj dvesto leti v botaničnem in mineraloškem oziru Idrijo in njeno okolico, je bil Trolez Ivan Anton Scopoli. Njegovo znanstveno delo je začelo ravno v ugodnem času, ko je Linne razglasil svoj sistem in z njim povzročil velike spremembe v botaniki in ko je pod vladjo Marije Terezije nastopila ugodna doba za razvoj prirodni ved.

Za razvoj botanike na biseren Kranjskem imen Scopoli nevenitve zasluže, kajli do tedaj ni bilo na tem polju še skoraj nič stvarega. Ko je prišel Scopoli na svoje prvo službeno mesto na Slovenskem, v Idrijo, je šele začel dvigati zastor in odkrivati prirodne lepote dežele.

Scopoli se je rodil leta 1723, (baje 3. junija) v Cavalese na Tirolskem, kot sin plemenitih rodbine. Po končanem srednješkolskem študiju se je posvetil medicini. Kot mladi zdravnik je praktical v mnogih bolnišnicah v raznih krajih. Dne 3. VIII. 1751, je bil imenovan za rudiš, zdravnik v Idriji. Na polju v Idriji ga je doletela na neki ljni nesreča, pri kateri je zgubil vse svoje knjige in zdravniško orodje. S podporo 500 zld, ki mu jih je poklonila Marija Terezija, je lahko nadaljeval svojo pot v Idrijo. O svojem prihodu v Idrijo pravi sam: Prišel sem v Idrijo, v kraj, ki je dobil ime po ludourniku (?) in ki za tvorilo največje rudiške baste raztresene po hribih. Ko sem ga zasledil od daleč, se mi ni zdel kot teka, mora, katero sem moral prenašati skoro 16 let.

Slutnje za niso varale, kajti razmere v Idriji mu niso bile naklonjene. Namesto plaše je dobival dohodek od vsinega nemopolna in imel prosto stanovanje. Stanoval je v rudiški hiši pod Rižami. Jezik kranjskega prebivalstva mu je bil popolnoma neznan, kakor pravi sam. Da bi se izboljšal gmeten položaj ni uspeelo, zato ni čudnega, če je začel obupavati in da ga je naporna služba začela ubijati. Polex teh težav so ga obiskale tudi nesreče. Dva-krat je izbrulnil v hiši požar, žena in otroci so mu pomrli in še kup drugih nezgod se mu je nagrmadilo na glavo. Zato si je zaželel iz Idrije, toda novca mesta ni mogel dobiti. Šele po njegovi osebni intervenciji na Dunaju so mu dodali 400 zld. letne dohoda, a mu istočasno naložili tudi novo delo, poučevanje mineralogije. Poterjeval se je tudi za lekarno, katero so odprli na njegov predlog, a ker je zahteval preveliko plačo, so mu poverili samo nadzorstvo nad njo.

Kot zdravnik je bil Scopoli v Idriji mož na mestu. V devetih letih je zdravil 2600 bolnikov-rudarjev iz vsega okraja, ne da bi si privoščil med tem dopust. Po 9 letih je odšel na dopust in prošil za upokojitev. Ko pa je zvedel, da se ustanavlja na idrijski Šoli stolica za kemično-kovinarski pouk, je hotel ostati v Idriji in je prošil za to mesto. 13. septembra 1763, je bil imenovan za učitelja in 14. novembra je pričel s predavanji, ki so se vršila štirikrat na teden. Učencev je imel 7, med njimi onega barona in dva druga plemenitaja. Delal je tudi na ustanovitvi kemičnega laboratorija a do ustanovitve ni prišlo radi prevelikih izdatkov.

Leta 1767 je bil spet na dopustu. V tem letu se je pojavilo med rudarji gibanje proti zdravniku. Zahtevali so, da ga prevzame država in jih tako razreši velikega bremena. Vino je namreč postajalo vedno dražje. Scopoli je kmalu na to zapustil Idrijo. Bil je imenovan za profesorja na rudarski akademiji v Chemnitzu in L.

1776, za profesoria kemije in botanike na univerzi v Paviji, kjer je umrl 8. maja 1788. Iz Idrije, kljub velikim zaslugam zanj, ni odnesel nobenih spominov. Poleg skrbni za neštete bolnike, je ves svoj prosti čas posvetil raziskavanju idrijske koline. Kot človek je bil zelo čednosten, nenavadno uslužen, ljubezljiv in plemenit.

Skoraj neznosne življenske in splošne razmere so ga tlačile, zato nič čudnega, da je iskal neke utelje in razvedrila. Obaja je našel v naravi. Veselje do narave in nagnanje k rastlinstvu, je čutil že v mladih letih. Ze tedaj je obiskoval lekarnarje, ki so nabirali in zbirali rastline, poljevedoval je po njihovih imenih in kako se upotrebajo. Posejal je tirolske Alpe, zbral rastline in si zapisoval njihovo imena. O svojem begu od težkega vsakdanjega življenja v Idriji v naravo je dejal: "Pri-pomniti moram, da se nisem porobil v življenja narave radi pohlepa, temveč radi klica svojega srca, da si v naravi otašam križe in težave svojega nadvse žalostnega življenja."

V Idriji je začel svoje botaniške ekskurzije. L. 1758, je prenotoval in raziskoval ves idrijski okraj. Dve leti pozneje Nanos, l. 1761. Sopočee Hrušič Kras, južnansko obalo in l. 1764. Gorice, Devini in Tržič. Samo kraj okrog Snežnika so mu bili neznanji. O teh poteh poroča, da je hodil sam z enim spremljevalcem (Idrijski čač), hodil po Alpah, spal v hladnih nočeh pod milim nebom, živel doleže dni samo ob kruhu in mleku, da so ga nad Trstom napadli roparji in da je pod Stonjem visel tri ure med nebom in zemljo. Po dveh letih znanstvenih potovanj je l. 1760. izdal knjigo "Flora Carniolica", v kateri je opisal 756 cvetnice in 256 brezcvetnih rastlin. L. 1772, je izšla izpopolnjevanja in povečana druga izdaja, je knjiice v dveh zvezkih. Obdelal je 1251 cvetnice in 384 brezcvetnih rastlin. Povdariti moramo, da je bil Scopoli eden izmed začetnikov vede o brezcvetnih rastlinah. Razumljivo je, da njegove ugotovitve niso bile popolne in da so jih morali popravljati in spopolnjevati nasledniki.

Njegovo delo o kranjskem rastlinstvu je klasico delo na polju botanike. Nič manj važne niso tudi njegove razprave o podzemeljskih rastlinah, katere je raziskoval in študiral v Idriji in na Ogrskem. Po njem so imenovali Polyporus Scopoli, ki ga je našel v Antiofemem rovu v Idriji.

Scopoli je uvažal velik sloves v znanstvenih krogih. Dopoljeval si je z nič manj kot s 123 osebami in bil član raznih znanstvenih drušev in ustanov. Poleg rastlinstva se je zavaljal tudi za mineralogijo, prav posebno pa za železo.

Za njegove zasluge v botaniki so krstili več rastlin z njegovim imenom. Posamezna mesta so se odločila za njegovemu spominu z imenovanjem ulice z njegovim imenom (Pavia, Ljubljana) ali s spominjskimi ploščami (Pavia, Idrija) in kipi (Idrija, na pročelju bivše realkke). Spominjska plošča, ki jo je postavilo kemijsko ministertvo ob stoletnici njegove smrti na hiši, kjer je stanoval v Idriji, ima sledeci napis v latinščini: V tej hiši je od leta 1754 do 1769 prebival dr. J. A. Scopoli iz Cavalese na Tirolskem, znameniti raziskovalec prirodoslovja, pisatelj o kranjskem rastlinstvu in zdravnik. Plošča stoji še danes.

Scopoličeve zbirke rastlin niso mogli najti. Če je ni uničil požar še za njegovega življenja, so jo mlačili kakor domneva dr. Stanko Bevk v začetku tega stoletja, ko so preručili lekarno.

V letih od 1762 do 1763 je bival v Idriji tudi botanik, zoolog in mineralog Franč Wulfen (1728-1805). Po poklicu jezuit, no rodu na je Beograda. Obiskal je tudi Hrušič, Vipavo, Nanos, Razdrto, Krus. Postojno, Zorice in Planino. L. 1755 je bil profesor na gimnaziji v Gorici. Po njem se imenujejo: Wulfenia carinthiaca in Primula Wulfeniana l. t. d.

V meuda se težjih razmerah kakor Scopoli je živel v Idriji tudi njegov naslednik zdravnik kirurg Baltazar Hacquet, ki je prišel v Idrijo še za bivanja Scopoli-ja. Razmerje med njima od vsega početka ni bilo deano. Hacquet je bil Francoz, rojen 1729 v La Conquetu v Bretaniji. O njegovi mladosti ne vemo ničesar. Baje je bil princ, dobival je vedno denar, a sam ni vedel od kje. Kot kirurg je služil v

francoski, med sedemletno vojno pa v avstrijski armadi. Iz Idrije je odšel l. 1773 v Ljubljano, kjer je postal profesor anatomije in kirurgije na liceju; l. 1787 profesor naravoslovja na univerzi v Lvovu, 1805 pa v Krakovu. L. 1810 se je odpovedal službi, šel na Dunaj in živel samo znanost. Umrl je 10. januarja 1815.

V Idriji je živel Hacquet 7 let kot idealni borec za duhovni napredek in prosveto. Toda ta niso bila ugodna za njegovo delo. Z grenčbo pripoveduje o svojih borbah s škritimi sovražniki, teumnim elementom in z nabušnikom možiko. Javno so ga obrekovali in proglasili za krivoverca. Hoteli so ga na vsak način spraviti iz Idrije, a jim ni uspelo. Ko je raziskoval okolico je potoval pod tuim imenom Klub vesu težkim razmeram pa je bil v svojem delu neutrudljiv. Mnogo je potoval po Kranjskem, Istri. 8. avgusta 1779 in v l. 1782 je bil na vrbu Trstava kot njegov drugi gost. Prepotoval je vse dežele od Francije do Turčije in Rusije. Napisal je nad 60 knjig in razprav. Po njem so pozneje imenovali več rastlin tako Hacquetia epipactis in druge.

Za obema klasičnima botanikoma, tujnima znanstvenikoma je nastopila nova doba z nastopom Slovenca in idrijskega rojaka Franca Hladnika. Visoko se dviga njegova znanstvena pojava na botaničnem polju in vsaki, ki se bavi s to vedo ne more mimo njega. Res je, da nam kot botanici pisatelj ni zapustil ničesar, bil pa je velik v svojem podrobnem delu ter radi velikega znanja spoštovan in znan po cellem svetu. Njegovo delo so nadaljevali učenci, katerih je vzgojil cele vrste in ki so se trudili odkrivati zaklade slovenske zemlje.

Franč Hladnik se je rodil 29. marca 1773 v Idriji kot sin rudniškega paznika Matije in Doroteje rojene Reven. Njegovo pokolenje ni bilo plemenitaško, temveč je izhajalo iz delavskih krogov. Kakor je bila v Idriji tradicija v njih krogih, kar oče in sin, tako je oče tudi Franca dočel za rudarstvo. Sin pa ni čutil sposobnosti za to poklic, zato se je oprijel študija. Ljudsko šolo je obiskoval v Idriji, gimnazijo v Ljubljani, ki jo je končal l. 1789, z odliko. Prav tako je dočel tudi filozofske študije 1791, in stopil nato v bogoslovje. 19. junija 1795 je bil posvečen v duhovnika. Rad rahljega zdravnika ni sel na deželo duše past, temveč je stonil kot skriptor v licejsko knjižnico v Ljubljani.

8. oktobra 1796 je postal učitelj 4. razreda normalke. l. 1800 izredni učitelj na mehanični šoli, 21. junija 1802 zaresen in 5. januarja 1803 pravi direktor normalke in l. 1808 gimnazijski profesor. Med francosko okupacijo je bil profesor naravoslovja in botanike na Lole central, no reokupaciji pa spet prefekt na gimnaziju. Od avstrijske oblasti je bil dvakrat odklonjen, ker je bila njegova gimnazija med najboljšimi v državi. Vodil jo je 26 let. Radi bolezni je l. 1837 stopil v pokoj. Odelnel je popolnoma, bil dolga leta priklenen v sobo dole na 25. noveembra 1844 kap tešila trlilnija.

Hladnik je bil med srednje in čokate postavje, visokega čela, blagodej občija, črnil las in modrih očii. Njegovo eselo je bilo: poslušati in molčeti, imel je čilichen spomin. Živel je bilo in sam zase.

Kot botanik zavzema Hladnik odlično mesto. Kdaj se je začel baviti z rastlinstvom ni znano. Gotovo pa je v zgodnji mladosti in v počitkah, ki jih je preživljal v Idriji. Pozneje je veliko potoval z vrtnarjem bolaničnega vrta, katerega je sam ustanovil in oskrboval 24 let. Po celi Kranjski, po Javorčnici, po dlini Soče in Trenti je nabiral neznane rastline in jih nasaal v botaničnem vrtu. Bil je v stiku s Hostom, rojakom iz Istre, in mu pošiljal prispevke za njegovo knjigo o avstrijski flori.

Hladnik je bil član Kmetijske družbe v Ljubljani, Botaničnega društva v Regensburgu, Društva za pospeševanje naravoslovni ved v Freiburgu in Bavarškega društva za vrtnarstvo v Traundorfu.

Zapustil je velik herbarij kranjske flore, delo 36-til let, z imenostvornji 2484 cvetnic in z navedbo krajev kjer se dobe. Njegovi deli o anatomiji rastlin in zgodovini botanike sta ostali v rokopisu. Svojo bogato knjižnico je zapustil licejski knjižnici, svoji herbarij pa muzeju. Njemu v spomin

IDRIJA

se imenujejo nekatere rastline: Hladnikia pastinacifolia, Seabiosa Hladnikiana, Scopolia Hladnikiana, Chaerophyllum Hladnikianum. Hladnikia (sedaj Grafia) golaka. Doha v zgodovini botanike v kateri je deloval Hladnik se imenuje po njem.

Najboljši Hladnikov učence na polju rastlinstva je bil njegov idrijski rojak Henrik Freyer.

Njegova rodovina je izvirala iz Sudetov, kjer je bil rojen njegov stari oče Ernest, ki je bil profesor in zdravnik v apoteki v Idriji (1766-1795). Bil je zelo vnet botanik in Scopoli ga omenja v prvi izdaji svoje P. C. pri Hemerocallis flava, katero je našel Freyer. Ko je ostarel mu je bil dodeljen za lekarniškega pomočnika sin Karel, ki je vodil idrijsko apoteko 40 let, t. j. od 1795 do 1835. Tudi Karel Freyer je bil v vneemu botanikar in nepopolno vso idrijsko dolino in okolico z Valentinom Krampfeldom, ki je bil tedaj gozdar v Idriji. Karel je bil znan botanik in velik prijatelj dr. Davida Hoppeja, zdravnika in botanika iz Hannovera, ki ga je obiskal v Idriji, kjer sta napravila v družbi s prof. Hornschuchom v času od 14. do 16. julija 1816 več znanstvenih ekskurzij v idrijski okolici.

Za življenja Karla Freyerja je živel v Idriji tudi znan botanik Hollander. Za časa francoske okupacije Idrije je bil imenovan za gozdarskega predstojnika in dodeljen rudniški upravi. Po odhodu Francozov je bil imenovan za profesorja v Metzcu. Deloma podvedovana, deloma v ugodnih okoliščinah privzgojen ljubezen do rastlinstva, ki mu je dala iz Freyerjevega rodu pomembnega botanika. Bil je to Karlov sin Henrik, rojen v Idriji 7. julija 1822. Že v zgodnji mladosti so ga začele mikati prirodne vede. V pisnu prof. Hornschuchu piše 13. XII 1838: Videl sem že davno pri stricu Valent. Krampfeldu v Idriji z mestu okrašene stene, videl sem Hollandera, ko je vlagal rože. Vse to je vzbudilo v meni strastne želje za pridobitno udeleževanjem in lahko rečem, da se je tedaj vzbudila v meni ljubezen do narave.

Prve šole je napravil v Idriji, kakor je stopil v drugi grammatikalni razred v Ljubljani. Predavatelj prof. Kallistra o botaniki in mineralogiji so mu tako ugajala, da se je oprtel samo teh dveh predmetov ostale pa začel zanimati. Dobrohoten rojak Hladnik ki mu je bil vedno očetovski prijatelj je odvrnil, da je privatno poučeval botaniko, ni pa hotel ugoditi vsem njegovim težavam z namenom, da bi ga pomotoma ne obdajal drugemu predmetom. Doma v Idriji, ko se morali rozhoditi zelo hruščih sredstev, da bi ga vrnil v latinščini. Njegova lepa zbirka hruščev in metuljev, ki to je s tradico zbral, je romala v ozemlje. L. 1819 je nadaljeval gimnazijo na Reki in se srečno končal. Ob idrijski flori in fauni je delal nove pobude za delo. Iz Reke se je vrnil v Ljubljano da bi nadaljeval filozofske študije in se posvečil lekarništvu. Počitnice je preživel v Idriji, kjer je spremljal nabiralec mahov in sviščev na Gof. v Caven. Po končanem filozofskem študiju se stoni kot pomočnik v apoteki Grovadžekca. Po treh letih prakse je položil izpit in bil dodeljen očetu v Idriji za pomočnika. V Idriji je ostal dve leti, kakor je odšel na Dunaj in diplomiral kot magister. Na Dunaju se s Hladnikom posvečeval v znanostim naravnih stvari z znanim botanikom Jacomom, Levstikom in Welftom. Služboval je v svoti v Gradcu Zaurbeu in Ljubljani. V svoji prizadevanjih, da bi prevzel po očetu lekarno v Idriji, ni uspel. Zato je sprejel 1832 mesto kustosa na ljubljanskem muzeju. Tu je deloval 20 let in v tem času mnogo potoval. L. 1853 je odšel v Trst kot konservator in zoolog anatom. Težnja po boljših gmotnih razmerah in želja da bi našel ob Jadranu nova torišča svojega dela sta ga vlekli v tržaški muzej. Toda sred dela se ga je prijela bolezen, ki je v začetku ni niti opazil. Grozilo mu je oslепенje nozene, ki je nastopila delna ohromitev. Brezumno tiranje je trajalo dve leti in sledila je še omračitev duha. Umrl je 21. avgusta 1866 v Ljubljani.

Henrik Freyer je obiskoval v botaniknem oziru najbolj zanimive predele slovenske dežele. Ko je doma pomagal očetu, je izkoristil prosti čas za ture v idrijski okolici in v tolimski gorah. Povzpel se je na Jelenk. Golake. Caven. Forezen. Črno prest. Nanos in Snežnik. Po svoji naravi zelo slaboten je z vajo postal izobren turist pešec, ki je zdržal tudi 12 do 18 ur dnevene hoje. 4. maja 1827 je napravil v spremstvu Ferjančiča turo iz Idrije čez Vinovo v Trst za kar je rabil 15 ur. V Trstu je spoznal botanika Bisoletta. Hildebranta in Hoppeja, s katerimi je 12 dni botaniziral v tržaški okolici. Isto leto je bil tudi na Snežniku. Obiskal je tudi Gorjance in Alpe ter zaključil svoje ture z Nanosom »Bocati uspehi in mnogo novega za kranjsko floro so mi razveselili in bogato doplačali moja prizadevanja«, je tedaj pisal.

Bil je v stiku z vsemi znanimi botaniki ter član raznih znanstvenih društev: Kmetijske družbe za Kranjsko, Korosko in Gorjsko. Montanističnega društva za Avstrijo, dopisni član Akademije znanosti na Dunaju. Ruskega društva naravoslovnega in id. Lahko bi bil postal tudi pisatelj, toda ne dostajalo mu je vztrajnosti, zato je ostalo njegovo delo le v rukopisu. Obširen herbarij in rokopiše je dobil ljubljanski muzej. Po njem so imenovali več rastlin, na pr. rod Freyerja (sedaj Bisolettia) Cirsium Freyerianum, itd.

Okoli l. 1820 je živel v Idriji Josipina Kwiatkowska. V Idriji je botanizirala in napravila lep herbarij. Pri delu

Jože Krapč:

POMENEK S STARO MATERJO

Nocoj, prav nocoj sem se spomnil tebe, o stara mati. Vidim te kako sediš ob topli peči, rožni vence imaš med prsti in tvoje drobne ustnice šepetajo molitve, trese se ti uvela brada, žare žive oči, mežikajo, kakor lučice v jaslicah, sredi malhu. Male lučice trepetajo, da se pastirčki zde nekam živiti in osliček v hlevcu priklanja glavo, gori in doli.

Trepčejo lučice, trepetejo tvoje ustnice, o stara mati! Tako te vidim nocoj, na sveti večer. Pručico si si položila pod nogo, moliš za vse liste, ki jih ni ob tvojih jaslicah, tudi zame. Pa so pravili, da te ni več, da so jaslice same, brez tebe, da so ti rožni vence ovili okoli rok, da so te poneli k sv. Križu... Oh, ne! Kajne, da ni res, o stara mati? Ti še sediš tam in moliš, zase, za vse, zame. Kako naj te bi bili odnesli? In brez mene? Ne, ne, saj to ni res! Jaz, ki si me učila moliti, ki si mi pela... o, slišim tvoj glas, tako lep je bil, — ki si me učila postavljati jaslice, jaz da bi ne bil sel za teboj! Lagali so, ko so pisali: Stara mati je sklenila...

Nocoj se te spominjam o stara mati!

Tebe, tvojih živih oči in tvojih povesti. O, povedi! Mati stara, daj povej mi še listo: O materi in sinu in dveh sreih, »Da bi jo povedala še?« te slišim, kako vprašaš. Ze si se nasmejala, že si odprla usta:

Nekoč je živel mati. Imela je sina, edinega sina. Vesela ga je bila. Ob zibelki mu je pela, da so se mu smejele očke. Objemala ga je in učkala. Vse bolj pa, ko je dorasčal, vse bolj žalostno je bilo materino srce. Sin je dorastel. Zgodilo pa se je, da je odšel po svetu in mati je ostala sama. Odšel je in se ni več vrnil. Materino srce pa je jokalo in trepetalo v hojazni za njim, sinom edincem. Skrb je materi zorala gube na čelu: Kje je, kako mu je? Tekla so leta, postarala se je mati od skrbi in umrla. Odnesli so jo, v grob so jo položili, s prstjo so jo zasuli, še zanjo pomolili in odšli domov. Ali ko so drugi dan spet prišli na pokopališče, so našli grob odprt, na dnu pa krsto z materjo! Ali je nismo vendar zasuli, so se izpraševali. Smo jo, smo, so odgovarjali drugi. Pa so znova vzeli lopate in zasuli krsto in grob. Toda glej, naslednjega dne! Grob zopet odprt! —

GORICA — Solkanski most

sta ji pomagala Hladnik in lekarniški laborant Ferjančič, ki je l. 1822, odkril Primulo venusto, dober poznavalec in priden zbiratelj rastlin. Izdala je malo knjižico o botaniki v obliki tržih pisem. V prvem pisnu se spominja srečnih dni, ko je botanizirala po idrijskih hribih in tož, zakaj ni Scopoli živela v njenem času.

Za časa Freyerjevega življenja je obiskal Idrijo 1838 saški kralj Friderik Avgust II., znan botanik. V Idrijo je prišel iz Polhovca gradca v Freyerjevi družbi. V Idriji je napravil izlet v Strug, kjer je pri Kobilih trgal kranjski jecelj in Ribes Scopoli. Na Kendovem vrhu pa so občudovali še Primulo venusto. Divil se je rastlinstvu in okolici Divjega jezera. Nad tepto je presenečen vzkliknil: »Ko bi imel Reichenbacha v tej romantiki. Toliko lepca je skupaj! Gotovo bi ga zelo veselilo vse to videti.« Deževno vreme mu ni kazilo užitka. Iz Idrije je potoval čez Crni vrh v Gorico in Trst. Freyer mu je ob tej priliki podaril sliko Divjega jezera.

Izmed mnog. doma izven Idrije, ki so si stekli za idrijsko floro prav posebne zasluge, moramo omeniti tudi Jurilja Dolinarja, ki je bil doma in Radeč. L. 1846, je bil imenovan za ruda zdravnika v Idriji. Skoro 30 let je deloval v Idriji za splošno blaginjo in bil radi svojega prirodoslovnega znanja znan daleč naokoli. Raziskoval je idrijske in tolimske gore in odkril pri Idriji Anthriscus Rivolaris in Potentilla Micrantha in druge. Umrl je v Idriji kot upokojenec. Bil je član raznih društev. Njegov herbarij, večina idrijskih rož in seznam cvetnic, ki rastejo v idrijski okolici, hranj ljubljanski muzej. Po njem imenujejo Hieracium Dollineri.

Stevilo botanikov Idričanov se s Karlo m Dežmanom poveča. Rodil se je v Idriji 3. jan. 1821 kot sin sodnega aktuarja Klementa. V rani mladosti mu je očetu umrl in zapustil številno družino, ki se je preselila nato v Ljubljano. Karl je študiral v Ljubljani in medicino na Dunaju. Radi boleznj pa je prestopil na pravo, ga končal

in se vrnil v Ljubljano. Tu je prevzel mesto suplenta na gimnaziji, poučeval naravne vede, ne da bi pri tem imel namen postati profesor. L. 1852 je postal kustos ljubljanskega muzeja, ki ga je upravljal 36 let. Ko je pričel izdajati Belweis svoje »Novice«, je bil Dežman med prvimi sodruki in do l. 1859 prava desna roka očetu Belweisu. Za nemško-slovenski slovar, ki ga je izdal Idričan, ljubljanski škof Alojzij Wolf l. 1860, je pripravil vse naravoslovnne izraze. Veljal je kot dober poznavalec ljudi in dežele. Kot pisatelj se je odklikoval radi znanosti. Važen pa je predvsem radi tega, ker je prvi pisal naravoslovnne razprave v slovensčini. Radi svojega obsežnega znanja na vseh poljih in radi literarnega dela, je bil zelo ugledna oseba na Kranjskem. Radi kritike njegove uprave muzeja s strani dr. Coste, je mož napravil sramoten skok v nemški tabor in postal Deschmann.

Kot botanik je Dežman večkrat prepotoval Slovenijo, raziskoval deželo v rastlinskem oziru in pisal o priradi Kranjske dežele. Sloves so mu dale tudi prazgodovinske izkopanine.

Poleg znanstvenega in kulturnega dela se je udeleževal tudi kot politik. Bil je član ljubljanske občinskega sveta, deželna član in državnega zbora. Deželni poslanec Idrije je bil od 1861 do 1866. Državni poslanec je bil od 1873 do 1879. Umrl je 11. marca 1889 kot član Zoologičnega in botaničnega društva, Državnega geološkega zavoda, Meteorološkega društva na Dunaju, Prirodoslovnega društva za Stanjarsko, Celjskega muzejskega društva in Kmetijske družbe v Ljubljani. Bil je tudi najdelavnejši član Kranjskega muzejskega društva in konservator rimskih in pred-rimskih izkopanin na Kranjskem.

Poleg rastlin je idrijska okolica bogata tudi na lišajih in mahovih. Ze l. 1870 je na tem polju še kot akademik preiskoval vso idrijsko okolico Glowacky Julij, sin žrnjskega adjenka. Rodil se je v Idriji 1846. Gimnazijo je študiral v Ljubljani, di-

Srečne božične praznike in veselo novo leto želita vsem naročnikom, sodelavcem in prijateljem Uredništvo in uprava »ISTRE«

Strmeli so možje pogrebni, ni jim šlo v glavo, kaj se godi. Tedaj pa je iz globine groba prišel šibak glas:

»Ne čudite se, o ljudje! Ne trpij prsti na sebi, zakaj nisem umrlo. Jaz, sree, še živim. Ne usipajte prsti name, dokler se ne vrne sin in me ne pokropi s sveto vodo in ne vrže name prstič!

Strmeli so možje v grob iz katerega je prihajal glas.

Pokleknil so na rob in molili za mir in pokoj materinemu sree. Znova se je oglasilo iz groba:

»Le molite zame, o ljudje, o sosede: Molite, da bi se vrnil moj sint«

Molili so in sklenili: Pojdemo ga iskati! Šli so na vse strani in vetrove. Iskali so ga leta in leta. Nazadnje so izvedeli za kraj in ga našli. Na samotnem pokopališču je bil njegov grob. Preperel lesen križ in na njem izprano ime. Pokopali so ga bili tja, kamor pokopujejo berače in brezdomce. Odkopali so grob in gloj: Bele kosti so bile še v zemlji, sredi njih pa rdeče sree, ki je zatrepotalo, ko je posijal nanj žarek dneva:

»Zahvaljeni bodite, o bratje! Nisem moglo strotneti, zakaj matere svoje nisem videlo. Vzemite me, nesite me k materi!«

In nesli so sree in ga položili k materinemu. V grob pa je zagrmela prst sama od sebe. Na gomili pa je vzkrla roza in pogнала dvoje rdečih cvetov...

Nocoj sem se domislil te povesti, o stara mati. Tako živo mi je stopila pred oči. Ali ne leži tam v jaslih rdeče sree in kliče, prav na lahko: Pridi, pridil! Trepčejo plamenčki drobnih svečic. V hlevčku je Mati božja in tako zelo je podobna tebi, o stara mati, se mi zdi. Pridem, pridem, nekoč...

SLAVA ŽLIKROFU

Karkoli Idričana trofi: Ljubecen, očet, prasnik, krst. In odnarske v letu vse po vr'i, Na niso pridejo žlikrofi.

Zaman se trud'jo filozofi. Al' dom njegov je Dunaj, Trst, Al' gor nekje... na usta prst... Kjer danes se ne orvejo krofi.

Vseeno kje, al' tu al' tam Zibelka mu je liho tekla... Odkok' prišel je žlikrof k nam.

Beseda ni se zadnja sreka. On naš jo... zatrujem vam In to drži kot klin iz jekla!

plomlral je v Gradcu za profesorja prirodoslovja, služboval v raznih krajih, med njimi tudi v Gorici. L. 1899 je postal ravnatelj mariborske gimnazije, katero je vodil 12 let. Umrl je leta 1915 v Gradcu. Kot učitelj je bil strog in pravičen, v svoji stroki pa na mestu. Bavil se je predvsem z lišaji in mahovi, katere je nabiral v idrijski dolini in jih tudi opisal. Spoznal in odkril je mnogo novih vrst.

Ob začetku sedanjega stoletja moramo omeniti še dva zaslužna prirodopisca v Idrijski kotlini. Prvi je bil spet Idričan Straneky Kajetan, profesor. Rodil se je v Idriji 27. junija 1879 in služboval kot profesor na idrijski realki od 1907 do 1918. Umrl je na Dunaju. Pisal je v Carniolu in v Izvestjih idrijske realkie. Njegova zasluga je bila tudi bogata zbirka prirodoslovnega kabineta na idrijski realki.

Idrijske alge in telohe je preiskoval profesor Vladimir Herle, ki je služboval na realki prvo leto njenega obstoja.

Ko je prišel 1902 v Idrijo kot profesor, poznejši ravnatelj realkie dr. Stanko Bevk, je pričel radi zanimivosti in raznoščnosti naše flore raziskovati idrijsko cvetnjo. Proučil je najprej okolici Divjega jezera, izrazil je svoj sum, da je morda imel tu Scopoli ali pa kak poznejši botanik, svoje botanični vrh. Čudno se mu je zdelo, da je in tako majhnem prostoru nakopilega toliko rastlin. Na ekskurzijah ga je vsaj v začetku spremljal učitelj Avgust Sabec, ki je poznal mnogo rastlin in vedel za njihova najdišča. V prejšnjih časih je Sabec spremljal tudi nekera rudniškega uradnika ki je nabiral rastline okoli Idrije. Dr. Bevk je delal zapisek in herbarij idrijske flore toda žal oboje se je med vojno in po vojni izgubilo.

Z dr. Bevkom se je končala dolga vrsta znanstvenikov, ki so v dobi nepolnih 200 let živeli in delovali v Idriji. S prevratom je Idria omenela tudi na tem polju, postala nam je nedostopna, njeni prirodni zakladi pa nehajo in minevajo...

ERNEST RADETIĆ:

L A Ž

SLIKA IZ POMORSKOGA ŽIVOTA

LICA:

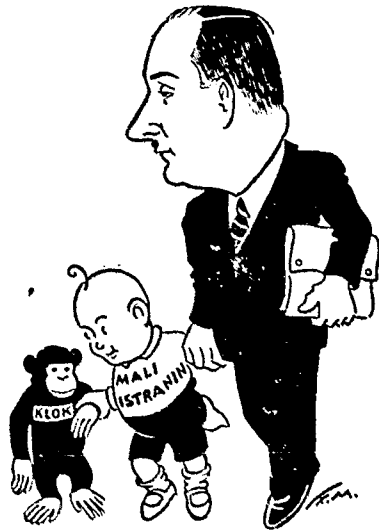
Tonin, mornar, brodolomac
 Mikula, mornar, brodolomac
 Kapitan
 Jedan mornar
 Drugi mornar
 Treći mornar
 Parona, gostioničarka
 Dogadja se u jednoj luci
 Hrvatskoga Primorja.

Konferencijeri:

Govorak je i tvrd mornarski kruh i ne kaže se uzalud, da ima devet kora. Vječno na oprezu, vječno u borbi s bijesnim elementom, bacan s vala na val, vječno putujući s jednoga kraja na drugi, uvijek s nesigurnim tlom pod nogama, mlati pomorac more i potuže se od nemila do nedraga... A kod kuće pa čeka vjerna ljubav, u vječnom strahu za njega, uvijek s nekom zebnjom u... šli, paleći pred slikom Svetog Nikole i začene Gospe zaštitnika mornara i orodara, malo uljeno kandilo...
 Turdi i okorjeli, uslijedi neprestane borbe s olujnim morem, vraćaju se mornari samo na skokove kućama, da zagrije draga bića, pa da se onda i opet otišnu u daleki svijet. I zato je u tim kratkim časovima sastanaka njihovih, njihova radost divlja i neobuzdana, ali i njihova mržnja, najdju li na razočaranje, grozna...
 (Glazba: Popuhnul je, tihl vetar, tihl vetar od Levanta... I odnesal i odnesal, i odnesal Mari krunu...)

Konferencijeri:

U mornarskoj gostionici u luci. Stari kapetani i iskušeni mornari čekaju brodoce, koji se vraćaju, čekaju znanje i nekadanje drugove, izlaze na molo pred svaki parobrod, koji stizava u luku, pa se i opet vraćaju u zadimljenu gostionicu na obiljati polje vina. Govore o nesrećama i brodolomima o stradanjima i uraganima, koji su pomeli i pokopali u morskim dubinama i ovoga i onoga. Uz harmoniku i pjesmu, uz partituru briškule ili trešeta, komentiraju događaje...
 (Pjesma: Ono su bile tri setrice, Tri setrice za navigat... Prva je bila Terceza Druga je bila Menigina A treća ljubav od srca... Pjesma zamire. Otvara se zastor. Vidi se soba u gostionici. Mornari kartažu. Jedan mornar: Eji parona, još jednu litru (udaru po stolu). Drugi mornar: Kumpar Zvana, fall nan četiri za briškulu Sedite se nani! Treći mornar: A kade ste Vi, kapitane, da Vas jur tri dni ni bluku? Kapitan: Stara mi je bila bolna... Jedan mornar: Ca čemo! Stare kosti... Drugi mornar: Parona, karti ovomol! Treći mornar: Čemo briškulu all trešete? Svi: Briškulu, briškulu! Kapitan: Pa dajmo briškulu. Za litru vina! Jedan mornar: Za pol litre. Kapitan: Ma kakovo pol, Bog Te videl, ca kega vraga sparaš? Ili litru ili niš! Svi: Za litru, za litru! Drugi mornar: Parona, litru na stol! Treći mornar: I četiri miščolice! (Glazba: Tiho, jedva zamjetljivo odzvanjaju glas harmonike: Popuhnul je tihl vetar, tihl vetar od Levanta...) Čuju se glasovi: Imaš kope? — Hiti unega aša od danari! — Daj malu briškulu! — Lišo!) Kapitan: Ja, ja i tako je Oceanac propala. Jedan mornar: Ma ca zaistinu, kapitane? Kapitan: Je, je, po Boštrića. Ona projekta Biskaja, kade se je lanc i »Daksas« potopila, ono je groblje mornarsko. Drugi mornar: I govore, da se od »Oceanac« ni nijedan spasil... Treći mornar: A ma »ni traga ni glasa« već mesec dan ni brodu ni ljuden. Kapitan: Brižan Tonin! Onako lep i mlad, još ni pravo ni navigat, a već je šal... Jedan mornar: Ja, ja, ta vražja Biskaja, koliken je kosti progutala. Drugi mornar: A kade je sad njegova Menigina? Treći mornar: To će bolje znat parona. Eji parona, kade je ona Vaša kamaričera Menigina sada? Parona: Menigina? A po vragu je šla. V Reke se sada s onin furešton. Kapitan: Sto pudi san ja rek'al: žena je vrag i ni njoj verovat! Parona: Mučite, mučite. Vi stari Don Giovanni, kolike ste Vi po svetu obljubili... Kapitan: To da, a zač ne bi? S ten san napravil dobro delo i njoj i sebe. Lepo je bilo i njoj, a lepo i mane. Dobro njoj, dobro mane.

Parona: A zač se niste nigdar žemili?

Kapitan: A zač bi se oženil? S ten bi bil napravil rlo i njoj i sebe. A ja nis san nikad drugen ca slabega strel...
 Jedan mornar: E, Menigina, Menigina, lepa je to divojka bila, I dobral!
 Drugi mornar: Ma kako to, da je šla s onin furešton i parabila na Tonina?

Kapitan: Soldi su ti to starih, drari moj, sold! Pokazal njoj fureš par solda, pa lepa beseda ovamo, pa lepa onamo, pa va kinematograf, pa va tijašar, š njon v Reku i najčad je ona lepo pozabila svoga Tonina i šla za furešton.

Parona: Je, je, pezarila je Tonina, kako da ga nigdar ni bila. A velika je to bila ljubav.

Treći mornar: Tonin, Tonin, Bog mu dušu pomiluj, da en to zna, da on to vidi, adio mondo! Ne bi više kruna jili ni ona ni on fureš!

Kapitan: Bi mu kosti polomil, po Boštrića, kako petišču.

Jedan mornar: A bi onako jak i velik, prvi merski vuk.

Drugi mornar: Pa kako to, da ga je Menigina tako brzo parabila.

Kapitan: To san van rek'al: »Oceanac« se va Biskaje potopila, od Tonina ni traga ni glasa, a Menigina ulada, vražja je va njoj bila krv i on projektil furešt ju je otpellal.

Treći mornar: A ča ste ono rekli, parona, kade su sada?

Parona: Tamo preko v Reke. Ni ših tesko nač. E, ne daj Bože, da ših najče Tonin.

Svi: Brižan Tonin, Brižan Tonin, Bog ga pomiluj.

Kapitan: Ja Van din: onakovega mornara Ljodv ne će tako brzo nač.

Parona: Bog mu dušu pomiluj!
 Jedan mornar: I svet! Mikula!
 Drugi mornar: Ja, i kumpar Zvana Mikula se je š njlin utopil...
 Kapitan: Je, i on.

Svi: Brižni ljudi, brižni ljudi...
 Kapitan: Čujte, ljudi, ka bura, a? (Van! zahujala bura. Treše prorizima, hujl i cvihl... Iz druge sobe začuje se pjesma: Oj mornari, mornari! Prsten mi je u more pa Ki bi meni prsten našal Njegova bum bila ljubav.) Glasovi igrača: Karig! Tricu od špadi! Naša je zadnja. Trešdet, četrdeset i jedan, i deset je pedeset i jedan re je pedeset i pet i aš je šezdeset i šest. Naša je partida vani smo... Parona, još jenu litru... (Hujl bura. Igrači u zanosu igre ni ne opašice, da je u luci medjutim pristao brod, veliki engleski teretnjak, koji je došao da ukrca divo. Iz broda su izlaza dva mornara, svaki sa svojim zavežljajem u ruci i hrle u gostionicu...)
 Tonin (ulazi bučno u sobu): Falljen Bog, ljudi!
 Mikula: Bog van daj zdravije, mornari. Živili, kapitane!
 Kapitan: U ime Isusovo. Tonin, ma ča si to ti?
 Svi: Tonin, uskrsnul od mrtvih. Mikula i ti?
 Tonin: Ja san, kako vidite, ja Tonin, živ i zdrav!
 Mikula: I ja pal njega.
 Parona: O fala ti. Gospe trsatska, Tonin je živ!
 Jedan mornar: Ma ča se Oceanica spasila?
 Tonin: Oceanica ne, ali mi dva da!

Drugi mornar: Vi jedini!

Tonin: Mi jedini!
 Kapitan: Parona, parona, valje du-pjak na stol! Vrnul se je Tonin, vrnul se je Tonin!
 Parona: Tonin, naš doblri Tonin. Odi da to bušnel!

Treći mornar: A kako je to bilo, kako da ste se vi dva sami spasil?

Tonin: Šli smo v Lisabona, direclon va Buenos Aires.

Mikula: Je, peljalil smo drva, direclon va Bonizajer!

Kapitan: Bonizajerli, to je grad, al-troke!

Tonin: Kada smo prišli va Biskaju, a no se nebo začrvilo, more se zakuhalo, kako lušijada! Dvi noće i dva dni smo se tukil s njin.

Mikula: Hitalo nas je kako da smo tukivca, a ne veli transatlantiko.

Tonin: Prvi dan nan je polomilo oba jarbula i ednesle božmu. Drugi dan nan je otkinulo timun. Telegrafiska je zval na pomoć: Sos-sos-sos, ma ki će nan vrag bitu: va toj neveri. Treći nan je dan odnesio i kapitana i telegrafistu i makništu i unega i unega i sve do vrag utega. Drva smo pohitali va more, prez jarbulu, prez timuna, prez kapitana i telegrafiste, sani mornari va črnoj noći, a još i prez bušole, najčad smo pustili brod i imbarkali se va barkice.

Mikula: Ja, kada bi more pitalo. Nismo još pravo barkice ni spustili, a vali su ših zapluskali i: adio mondo. Sve se potopilo kako mišl.

Kapitan: A vi dva?

Tonin: A Bog bi sam znal i majka Božja trsatska, kako smo se spasil. Znan samo da san »grabil noku velu dasku i držal se je tvrdo kako karpelj. Kad pogledan na drugi kraj daske, a ono kega vidil!

Mikula: Kega vidil? Mane, Mikulu.

Tonin: Prijelil smo dasku, vezali se za nju i plavali, plavali...
 Parona: Brižni ljudi...
 Svi: Žuk je mornarski kruh...
 Kapitan: A zaten?
 Tonin: Drugo jutro našil su nas nekiingleži, ča su vezili žito va Amsterdam i zeli nas sobun...
 Parona: A drugo se se potopilo.
 Mikula: Sel do zadnjega! I brod i karig i ljudi i se, se...
 Muk: Van! hujl bura.

Tonin: Eji, parona, a znate Vi zač san ja najprvo ovamo prišal?

Muk: Tonin: Ča mučite? Kade je moja Menigina, govoritel!
 (Muk.)
 Tonin (sve glasnije): Govorite ljudi, Kade je moja Menigina??...
 Parona: Ja, sinko moj, ja ča ćeš da ti rečen... Menigine ni...
 Tonin: Ča govoritel? Menigine ni? Ostavila me je. Reclite, ljudi, s kin je šla, da mu kosti polomil...
 Kapitan: A ča kritiči Tonin, ča mišliš da smo gluhi? Sedi i pij! Parona još jedan žmulič ovamo. Ancl dva; jenega za Tonina, jenega za Mikulu.
 Tonin: (Tresne časom o pod, da se rasprsnula na tisuću komadića) Kapitan, ne ču pit. Kade je moja Menigina. Kemu san ja šal sold, kade je moja muka. Kade je moja Menigina...
 Kapitan: Ni va žene vere, kako ni va macke. To san ja vavek govovil. Na, pij Tonin!

Tonin: Ne ču pit, kapitane. Nikega na svetu niman, ni oca ni matere; nju san samo imel, Meniginu, Vašu divicu parona. Njoj san šal pisma iz seh kraji sveta. Kad san se va moru gušil i davil, na nju san mislel. I radi nje, san danas ovamo skočil z broda, da je samo na hip vidin, da njoj se javin... Kade je moja Menigina, recite, kade?

Kapitan: Tonin, budl pametan, sedi i pij... Po Boštrića ćeš me još razjadit. Sedi i pij, a žene pošalj se h vragu. Ne veruj nigdar nijenoj.

Tonin: Ontrat me je prevarila, kačka nijena. Ma ja van din: kapitane, ne će ni drugi uživat. Na pol čju tu prelomit, kako trstiku, a njemu, njemu ču kosti polomit, da će pred materun Božjun na Trsatu kako Lazar sedil celega svoga života. Menigina, Menigina, ni jedan mesec ni mogla držat. Mikula za manom. Iskat ju gremo. Zbogom ljudi, injeno je, ona va cimiter, a ja va Lepoglavu. Remo Mikula.

Svi: Tonin, čekaj, budl pametan...
 Tonin: Kade je, reclite kamo je šla?
 Parona: Tonin, Tonin, ne greši duše, čekaj ča ti rečen...
 Tonin: Niš ne čekam, ča mi imate reć. Reclite kade je...
 Kapitan: Stante ljudi, Stante, parona, ča to vi imate reć. Ja ču reć, Tonin, sedi. Poslušaj, Tonin, Menigina ni niš kriva. Ti se niš javil. Čuli smo, da se Oceanica potopila i da se ni šiva duša ni spasila. Menigina je mislela, da si ti mrtav i ondak, rnaš...
 Tonin: Šla je z drugum, bludnica jena. Ubil ču ju...
 Kapitan: Ne! Čekaj da ja rečen, ljudi, pustite da mu ja istinu povem. Kade je čula da si ti poginul va Biskaje, malo da ni niš pomorela, toliko to je ljubila... I pošla je...
 Tonin: Kamo je šla?
 Kapitan: Šla je va kleštar. Zaprla se iza oneh vratih, da nigdar več ljudi ne vidi. I ti je, moj brižni, moj nebolgi Tonin, nigdar več ne ćeš moći videt...
 Muk.
 Tonin: Kapitane! Tako van Bogal Va kleštar je šla?
 Kapitan: Je, širočica...
 (Tišina. — Glazba: I odnesal, i odnesal, i odnesal Mari krunu...)
 Tonin: I odnesal, i odnesal, i odnesal moju Meniginu... Moja draga, moja jedna Menigina. Nikad te več ne ču videt... Znal san ja, da me je moja Menigina ljubila... Znal san, ljudi, znal san. Ali da me je tako jako ljubila nican ni san veroval...
 Kapitan: Sedi Tonin, ne žalosti se. Tako je Bog otel.
 Tonin: Ne, kapitane, ne ču set. Za mi je tu prazno. Ne morem tu več bit. Ren na brod. Ljudi, zbogom, ren va sveb. I ne ču se vrnul... Neka moja Menigina bude srećna, nekla mišl, da san mrt i neka se za me Bogu molj... Moja nebolga, moja draga Menigina. Kako me je samo ljubila... Zbogom ljudi... Parona zbogom, kapitane, hvala van, da ste mi rekli istinu.
 (Tresne vratima i izide.)
 Parona: Kapitane! Ma kako ste mu to mogli reć?
 Kapitan: Draga moja, kad bi ljudi znali koliko puti je bolje povedit laž, već nego jedanput bi zamučali istinu.
 (Kratko vrijeme tišina. Nakon toga zamilje glazba i pod glas pjesma: Oj mornari, mornari! Prsten mi je u more pa Ki bi meni prsten našal Njegova bum bila ljubava...)
 SVRSETAK.

COTA MARIJETA

Cota Marijeta je vražja žena. Ona siče o oči i zl zajkion; ni ga va mestu koga ni oprala, al šunprešala zl masnin ričnikon.

I dobran bi Bogu mendicu našla, a kamo neđe običnon žoviku; zato se sei nje kako kuge boje, aš svi znaju nje sliku i priliku.

Kod gre puten sama sobu trumbeta hoko da gre rejmentna soldati; padl nje kricu nogu tresu se škrile, i plol kolo mošunice se zoklati.

Ona najde drugon trohu va oku, a sebi ne vidi dasko ni grede. Lipo naši reću: coto i gobo va seako doba invidiju prede.

Marijeta je prepuna tuštili, nala ni očeruštili ne pozabiti; svaki subotu se prva spovida, nediju zjutra ju pričeš rashtad.

Ivo Žic-Klatič

MOZAIK ISTARSKIH NARJEČJA U PJESMI:

Ernest Radetić:

LUCI, SANJI MLADOSTI MOJE (PORESTINA)

Luce,
krovi lipu,
sve dobro mladosti moje,
di su mi danas, ljubho zaželjena,
crtene usne Tvojje?
Di bili zubići,
di oči modre, bistrrije od nebeske
modrine,
di čelo dutinjsko,
priz jene brazde, glatkij od rizane
stine?
A ruke mile,
čvrste i pune,
kolura krvi i mljka,
jeli sad miluju kega,
bogzna, čigova su dika?

Oj, koliko su puti bisno se stisle
ko mojega vrata
te kripke ruke divojke,
moga jedinega zlata...

Prisicaš se, dušo, unega brista
starega u strani
pod kojim smo nikad po čile noći
ustajali vami?

Na rosnoj smo travi ležali,
slavić je na gran' kanti,
u jami su gukati golubi dablji,
a u grmlju šaptali mi dva...

To pisma je bila
lipija od orgul u crikvi,
meklja od tepanja matere
dragen diletu u zikvi...

Ni šurle, ni vidalce,
ni roženice, ni mih,
ne moru dati glasa,
ču ga je davu, Tvoj smih.

Sad spe je pasulo,
u dimu su sve naše sanje.
Nagrišpana čela su naša od truda
i brige svakidanje...
Ja klatin po svitu...
Govoru da san Miman gospodin,
a ja znan, ta san brižan priz tebe,
priz stiče,
kako priz matere izgubljeni sin...

Ti zentiju još kopaš,
prikidaš si tito,
na lase jur pada ti mraz:
Debele kaplje od poti
se čide niz mršavi ubraz...
Zuk ti je kruh...

S leškon matikon turkinju zelenu
nagraćaš
kosti protičeš i svako to malo
na brist se naš stari ubraćaš...

Svu sriču si svoju pod briston utin
zakopala
ma vituj mi, Luce,
i moja je sva tamo ustala...

Ivo Žic-Klačić:

Nedija na Dunatu

(KRK)

Sunce se je već dobravno nagnulo nad Cres,
i štiti skroz zelene ulike i smokve.
Po dragi je mrlva bonaca;
dica se igraju kolo mora i dunboke lokke,
a malo daje leti beli kalub i črna raca

Vesla cvile, a motoriti kletpetaju.
Puten s Punta, Veje i Korniča
gredu mlađiči i divojke,
a kolo crkvice svetoga Dunata pasi laju

Scit se stite pred oštariju:
stoli su krcate; pije se vino i bira;
va jenoj strani Mikuleto dirigira
Zrone gitare, bas i mandoline
mažurku, tango i valcer,
sve tanci moderne i fine.

Sopil tiše ni čut kako va staro vrime,

Pari se obraćaju pomalo i ludo...
Jene divojke su kuintente i one se smiju,
a druge pod pokrivicu va hladu
gjedaju škuro kako da niš kradu.

Tamo daje za stolon va kantuniču
nikoliko njih ne mora zanes ni mužika
ni bat;

to su oni ki na velo politikađu,
i ki znaju dobro ča je to Marksov »Kapitale«.

Vrlinov:

ČUDO SV. NICEFORA, BISKUPA

(PAZINSTINA)

Legenda

Od vrudine zemlja puca.
Sunce saki dan huje žge.
Nicefor na apostolskem putu
po beramske drage gre.

Na sunce se bregi blištija.
Polja so kako potutena od grada
Se trji je kamit pod nogami;
Nicefor na apostolskem putu

Trudan je od dugega puta.
Pot mu z obraza tetč.
Se trji mu je kamit pod nogami
od žeje ga grlo pečč.

Nigdere ne najše kaplje vode
Suhi so vrucki prazni so kali
Brižan Istrijan brez vode
Kada se huje sunce pali.

I Nicefor se pomoli Bogu:
»Bože, ki si pomagal Izraelce va tujne,
da je protekla voda iz skale
smiluj se mojemu ljudstvu va te vrudinele«

Onput je zaplči
palico va pesčk
I glej čudo Božje
Iz zemlje je voda protekla — nov vruckč.

PAZIN — Franjevački stan

Nedelja

(PAZINSTINA)

Crekva puni pobožni svet
Stari i mladi okoli oltari se zbirajo
Mladi »Oče budi volja tvoja« aspirajo
Stari jagode na krunice prebirajo

Semo dohajajo na glas zronč...
Zenan bašelak na prsih vonja
Zroni... zroni... a zad zronka kapičč
Od starih vremen ladonja

Semo dohajajo
staron veron od mljar let
Kada so in so cernali
ma te vere in niso mogli zet

Semo dohajajo
z dušon punon pokoja
Zač feno in je s veron ostalo
»Oče budi volja tvoja«... Vrlinov

Bodulke

(KRK)

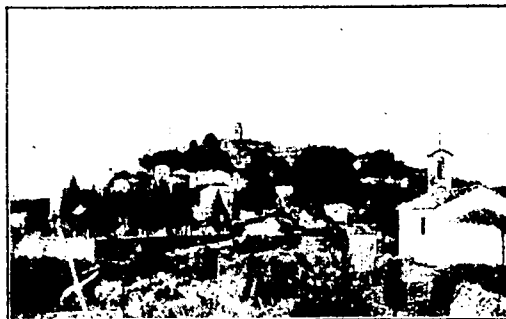
One su čurari kuć; stupi na kin počiva dobro i zlo.
Za njih je svaki dan jedan težak križni put,
put pun brig i skrbi za malo domaće njazo,
nad kin se tresu netere, šijuni i betečni prut.

Sevka za nikin plače: mučen, braton ali situon.
Sunce ne more osušit suze lca so po obracih toče;
srce so od boli grč, brada i usnice drhte,
a ruke se va krvi i potu kupaju i moče.

Črni rubac je bandera nad svakim bodulskim komion.
Koliko otenaši se veče za onih ki so po svitu muče;
koliko se križiči udela spod zapaljenim luminom,
kada vetri i dažji kolo dimnjaka šume i buče.

Zoru dotekaju s moru na zmučenih prslih,
a samo kadagod su oči proljono sunce ali zvezde.
Bodulke brižne obračuju i kušuju vericu na prslih,
i rarek misle na muža, al oca svojo dice.

Ivo Žic-Klačić

KASTAV — rasadište hrvatske narodne misli u Istri

Nani...

(KRK)

Nani, moj bambine!
Lipi moj šnjutiču,
garofule mamta,
fačin mli stine,
spi, zlatni naš titu.

Črjufice bela,
ni nan dobrog čače;
on je šal po svitu
jiskat kruha, dela,
puten stoje brače.

Muči, moja kito...
zaspi i no plači;
on ni poburavil
na muku i žito
za lilib i kolači.

Spi, pasuju ure:
zvezde nebon sele
i gladavi misec;
spi, ne boj se bure
dažja i nevete.

Ivo Žic-Klačić

Tončić:

Božićni zvoni...

(Kastavština)

Oj kako složno su zvoneli
Božićni zvoni puli nas,
Kot organi su veli peli
I kako mil je bil njih glas...
Pršil su ponje... z bati zblili
Plemeniti su njih kov
I Neba glas njih promenili
Faktnski su va smrtni zov...
Oj, tužni su Božići bil
Frex zvoni nan puli nas,
I — novi zvoni su kupili
Leh sen dušan da mole spas...
I sopeč zvoni su zapeli.
Al glas njih oštar lep ni lo —
O, Bože, ča smo Ti skriveli:
Dušan zvone — a srcen ne...!

Božićne štolije 1939

I. SVETI MIKULA

Sveti Mikula z dugun bradun
Dečino je vavek jako drag,
Saino boje se: s šibun grdun
Za njin se šulja rogati vrag!
Mikula te pita: si l'dobar bil?
I ako si potrdi, da ja —
Segne v košaru punu daril
I, ako još zmoliš, dar ti da...
A neki sločest ako je
Ča se obrne od njega —
Priskoči vrag da da svoje:
Z verugun i šibun opaše ga!
Al' kako z onen, Mikula naš,
Ki de da j'dobar — a baraba je?
Ti — stori lepo kako znaš,
A ja den vragule: le hod po svojej....

2. ABDERITI

Bill su nekada Abderiti;
Storili su kući prez poneštar
I v vrecah nesil svetlo nutar,
Zač — tako j'rekal mudri moštar.....
V lokke su šabi krekotalo
Na moč va noć — pak da bi spali
Spalili su vas — i od lokvi
Na dugo novu su ozidali...
Al plemenit je to bil narod
Zač drugen nigdar sla ni stori:
Čagod zmuđil — le seke j'drili,
Tri ten ni nigdar rogoberil...
I zato su huji od Abderiti
Ki čica mraka i lokvi žablje
Puli sebo — sela drugen pale
Mlečč da tako njih bude laglje!

3. VOL I ŽABA

Kad su nejdje vola potkivall
I žabica zdignula je nogi,
Da bi i njoj potkovicce dali,
Morda bi njoj onput zrasli rogl.....
Ne vide ju — misli — zač je mala,
Zakrekeće i bliže se smukno:
»Kot vol vela bun se napuhala! — e
Al' malo još — brižna se raspukne....«

4. NASI BOŽICI

U sej vrime godičta
Mir se svitu navišta...
Tako ded' Jezer'let
Peli su na Božić svet!
I mi pojmo sveti poj
Kako čelic složan roj:
Objamimo vas naš svet —
Le ne dajmo — v zrno sneti!

Nepoznata:

Berseču

(Uspomena s izleta na Učku gora)

Oj, Berseču, malo selo
Što ti sanjaš, tamo gore
Gdje ti vjetrić ljubi čelo
Gdje ti sratko pjeva more?
Sve uz mrke te hridine
Ono šapće polagano
I iz morske te dubine
Čudan glas dopire ovamo.
Ti Berseču, mlo snivaš
Sa svim tvojim čarom,
I odavna tu počivaš
Na svom mjestu starom.
E, pa snivaj! Slušaj samo,
Tu, gdje ptica jato liječe:
Pjesma mora v'jek je ista.
Kad se i tudjin ovud kreće.
Uvijek ista, uvijek ima
Onaj znani stari huk
Ko i dok nam ovdje svima
Ječao je sreće zvuk.

Živan Žun:

Vstajanje

V snuženstvu čepi del duše naše

In v trpljenje prerorenje kuje

Kdaj li konec bo te črne maše

Toda vstal bo v zmago kdor veruje.

P. J. GRŠKOVIĆ:

NEKOLIKO ISTARSKIH NARODNIH PJESAMA

DOSLIJE NEOBJELODANJENIH

Uz toliko zbirke i zbornike narodnih pjesama i pripovijedaka još imade u nas zakopanog blaga, još naša narodna riznica krije mnogo zlata, biserja i dragog kamenja. Treba se samo narodu približiti i prisluškivati mu, pa se može lako svako uvjeriti, da blago i bogatstvo naše narodne duše nije još iscrpno, pa da ga valja iskopati, očistiti i svijetlu na vidjelo pokazati. I kao što je onaj Anđel u borbi s drugim orijentem Herakliom bio jak i nepobjediv, dok bi se doticao majke zemlje, koja ga je zadahnjivala novom snagom, tako ćemo i mi biti jaki, duhovno bogatiji i svoji, budemo li crpli snagu iz nepresušnog vrela narodnog...

Pred 60 je godina uprava »Naše sloge« izdala u Trstu lijepu zbirku narodnih pjesama, što se pjevaju po Istri i Kvarnerskim otocima, a dotičrano i po pumjeno izdanje tih »Istarskih narodnih pjesama« izšlo je u Opuznju god. 1924. ali ni ova ni ona zbirka nisu — kako to sami izdavači priznaju — potpune, jer još ima pjesama koje se razliježu našim zapadnim stranama, a nisu još zabilježene ni objelodanjene.

Tako je meni vrbnicki učitelj Antun Sverko (rodom iz Cićarije, a umro u Vrbniku god. 1938.), znaajući se za zanimam za naše dijalekte, dao dvije narodne pjesme. Jednoj je naslov »Mala dušica«, a ispod naslova veli: »ova se molitva molu u Cićariji u Istri u korizmenom vrijeme, druga počinje: »Sinoc se je Jure oženja«, a pjeva ju Hrvat, narod u Rovinjskom Selu u Istri«. Medjutim »Mala dušica« nije nego inačica pjesme koja je štampana u opuznjenskom izdanju »Istarskih narodnih pjesama« na str. 228. pod naslovom »Sinoc se je dite ućinilo«, stoga je ovdje ne iznosimo, ali iznosimo drugu, koje u »Istarskim nar. pjesmama« nema, iako je naš narod u Istri ovako pjeva:

Sinoc se je Jure oženja
 Priko gore, priko crnog mora.
 Još ni mlado ni u grad dopelja.
 Došla mu je na put bila knjiga
 Da on mora na crnu vojnicu
 Ter govori svojoj dragoj ljubli:
 »O ti Ana, dušo moja draga,
 Triba nam se danas odiliti.
 — O ti Jure, moj mili brajane,
 Kada ćeš mi iz vojnice dojti?
 »Pred vrati je jedan suhi javor,
 Na njem sidi jedan crni gavrani;
 Kada suhi javor ozeleni,
 Crni gavrani bilo perje zgodi.
 Ona ču ti iz vojnice priti.
 Al je mlada domišljata bila:
 Javor mi je rukom zalivala
 A gavrani svetom pitala
 Kad je prešlo sedam godin dana
 Javor suhi ozelenja mi
 Gavrani crni bilo perje zgodi.
 Tada pita jednu mušku glavu:
 »Stel' vidili Jura brajna moga?«
 — Nismo ti ga čuli ni vidili.
 — Još popita mornare po moru:
 »Stel' vidili Jura brajna moga?«
 — Nismo ti ga čuli ni vidili.
 — Još ni došlo jutro, bili danak
 Dojde Jure iz vojnice crne:
 »Dobro jutro, stara majko moja!«
 — Bog te primi, Jure dite mlado.
 — »Gdi je Ane virna ljubja moga?«
 — Tamo ti je u dolinjo kamari,
 Svilu prede na zlato vreteno,
 Suze roni niz lice rumeno.
 Koliko je u gradu junaci,
 Ni junaka ki je ni ljubija,
 Ki ni njeje krila otvorija.
 — »Ni istina, mila majko moja.«
 — Istina je, Jure dite moj!
 — Tad opase čardu od mejdana
 Ter se seče do dolnje kamare:
 »Aj ti Ana, dušo moja draga!
 I zavadi čardu od mejdana,
 Udari je spod bila srdajca.
 Lica su joj zemlju cilovala
 A ručice primale srdajce:
 »Pusti, Juro dvi tri rič rečic.
 — Reci, reci koliko ti drago.
 — »Čehnu, vechnu rože oči grada.
 Neće jih zalivat ona tužna Ana.
 Propuhnut te tri vetrići mali
 Priko gore, priko crnog mora
 Doznači te do tri brata moji
 Da im sestra po silu umirec,
 Još ni došlo jutro, bili danak
 Kad pridoše tri brati Anini:
 »Dobro jutro, Anina sekrvo!
 — Bog vas primi Jurini šurjaci,
 Od mene ni trosti ni milosti.
 — »Gdi je Jure naš dragi kunjado?«
 — Tamo seče u vrtu za gradom.
 — Brati odmah tamo poletili.
 Skočil na njeg najmladij brajenak.
 Udari ga spod bila srdajca.
 Lica su mu zemlju cilovala
 A ručice primale srdajce.
 Njih mi nose daleko zakopat,
 Svetoj crkvi, svetoj Katarini.
 S nje je zrasla jabuka naranča,
 S njeg je zrasla loza od terana.

Još ni prošlo lito ni pol lita
 Jur se grana sa granom zaplita
 Ter se grana sa granom spomnila:
 Proklet da bi svaki onaj bija
 Ki mlitoga od dragog omzira!
 Nas je naša majka omzrala,
 Da bi jadna, tužna i žalosna bila!

Na str. 103., Istarskih narodnih pjesama nalazi se Preljpa Francica. koju je zabilježio u Vrbniku Dr. Matko Trinajstić, jedan od najmarljivijih sakupljača Istarskoga narodnog blaga; no ta pjesma nije čitava, jer mu je pjevačica nije pjevala od kraja, nego mu je — kako u opasni kaže — pripovijedala samo sadržaj. Ja sam je onomadno čuo čitavu od staroga Josipa Sparožića, koji mi ju je ovako kazivao:

Preljpa Francica na misu grediše,
 Za njun mi Nanulu na konji tečiše:
 »Počekaj me malo, Preljpa Francice,
 Preljpa Francice, moja sjenice!
 — Nit sem ti sjenja, ni te čekat oću.
 — On malo podbođe svoga vrana konja
 Ter mi ju on srene posvijetl ravnja polja.
 Posrid ravnja polja pod jelvu zelenu:
 »Volis li, Francice, od meca umriti?
 Al mene mlajehna podotaj ljubiti?«
 — Ja volim, Nanulo, od meca umriti
 Neg tebe mlajehna potajno ljubiti!
 — Nanulo spodmekne spod bedri sablicu
 Ter ti on odsieše Franclaj glavicu.
 Ter ju on zavije šarun mahramicun,
 Nije čevjeni koran na jelvu obisi.
 Franclajna glava delgo je letela.
 Mlajehnu Nanulu tako l' govorela:
 »Ne hodi, Nanulo, ne hod' onim putem,
 Ne hod' onim putem kim si simo prišel.
 Ovuda će priti mojih devet bratac.
 On ki je najzadiml on ti je najmladi!
 Nanulo ne rači Francice slusati,
 Sil' ju kadri videl al si snjun govorela.
 Neg ide onim putem kim je simo prišel.
 To ti tuda gre tih nje devet bratac.
 On ki je najmladi, najmladi l' najserčeni!

On ga počne pitat za sestru Francicu:
 »Sil' videl, Nanulo ti našu sestricu,
 Sil' ju kadri videl al si njun govorel?«
 — Denes je esen dan da ni si nje videl.
 Jutro je deveti dan da ni si njun govorel.
 — »Co l' ti je, Nanulo, sablica kervava,
 Co l' su ti, Nanulo, ostrugi kervave?«
 — Konjica sep podobol, celina sen strili!

Jelina sen strili! Kešutu sen ranil.
 »Kadri maš, Nanulo, kožu od kosulit,
 Kadri je tebi meso od jelina?«
 — Pesl su mi gladni, polist sen nlin ga dan!

Slugi su mi bos, razdrilit sen njun ju dal.
 Brat sedaj najmladi, najmladi l' najserčeni!

Izmečne spod bedri ostru sablicu
 Ter mi on odsieše Nanulu glavicu.

Isti mi je starac, Josip Sparožić, kazivao ovu preljepu lirsku pjesmu, koja se pje-

va, ili se pjevala i po Istri, kako mi kaže muzikolog naše narodne popijevke Ivan Matetić Ronjgov, koji joj je zabilježio i napjev:
 Lipa mi stoji zelena po sridi poja široka,
 Aj, pod njun, pod njun se ljube draga dva.
 Ljubeci se, ljubeci se zastigla njih
 temna noć,
 Za temnun, za temnun noćun beli dan.
 Prične se mlada plakati, kako će majku lagati.

Prične ju junak tišiti:
 »Aj, lehkio ti, lehkio ti majku lagati,
 Da nam se koral razspiral,
 Aj, da smo ga svu noć zbirali.
 Prične se, prične se mladi plakati,
 Kako će oca lagati.
 Prične ga mlada tišiti:
 »Aj, lehkio ti, lehkio ti majku lagati,
 Aj, da nam se, da nam se konjic razigral,
 Aj, da smo, da smo ga svu noć krotili!«

Naš pokojni Dr. Dinko Trinajstić često mi je govorio, da bi trebalo zabilježiti pjesmu »Rumišku«, koja da se negda u Vrbniku pjevala nekim osobitim napjevom, a sada da je već gotovo nitko ne zna. On se vrlo dobro sjeća, govorio mi, da je njegov brat Dr. Matko zabilježio i tu pjesmu i poslo je »Našoj slozi« u Trstu da se štampa s ostalim Istarskim narodnim pjesmama, ali nije štampana, jer da joj je sadržaj maliko odviše slobodan. I tako te naše pjesme nema ni u I. ni u II. izdanju »Istarskih narodnih pjesama«.

Ja sam Dra. Dinka poslušao i stao sam tražati po Vrbniku za tom pjesmom. Naisao sam na više osoba koje su znale samo početak, dok sam jedva je dviee našao dvije žene, koje mi rekoše, da znadu »celu Rumišku«. To su bile moje nove susjedice, dvije Lucije Brusić i kći i kći, dvije vrlo dobre pjevačice, od kojih mladija još i danas živi. One mi rekoše da znadu i »Slovinku«, a kad počese pjevati, čudom sam se začudio, kako divno pjevaju staru bugarsku »Malku Margaritu« a uz nju i neke druge stihove iz Barakovićevce »Vile Slovinku«. Steta, što ih nije slušao naš Ronjgov pa zabilježio, kako one — majka i kći — poput Hektorovićevih ribara Paskoja i Nikole — bugaršću tu našu drevnu pjesmu »jedna niže držeć, druga više pojče«. Tako mi one — jednu tenko, a drugu debeloo — pjevahu, i ovu pjesmu:
 Od blapčica do diklice, što dva željno pripivahu,
 v skrovitih mestih ležahu,
 Za njih ni nidor ne znaše, neg sam
 vahtar v tom gradu
 Taj vahtar tako govori:
 Pod Rumiškom vojska leži v knez Jure
 zece lovi.

Gospa lahna s linca gleda ter knetu
 Juru govori:

»Poteži kneže, ma moj grad,
 Na moje bele palače,
 Na moje svitke kamare,
 Na moje centane postije,
 Na moje bele lancune,
 Na moju belu ruku spat.
 — Ravno to, gospe, ja željah, ali se
 bojim hinjenja. —

Njemu govori diklica:
 »Ne boj se, kneže, ti toga,
 Ja imam ranjša peteha a još ranjšega
 vahtara.
 Ki te nam zoru propivat, ki te nas
 mladih probudite.

Kad oni malo pospalu,
 Pričel je peteh pivati a ranjši vahtar
 vahtati.
 Kada se kneže probudi, prične se kneže
 spravljati i prične njoj govoriti:
 »Veče je zora, beli dan, žarko će sunce
 zgori van«.

Pričela gospa govoriti:
 »Pospi ter pospi, kneže mlad; još nije
 zora beli dan.
 Sinoc je peteh juj zobal a ranjši vahtar
 vino pil,
 Oni su oba manena, oni ne znaju koj
 doba«.

Kad oni malo pospaše,
 Pričel je peteh pivati i ranjši vahtar
 vahtati:
 »Eto ti zora beli dan i jarko senco z
 gori van«.

Pričela gospa govoriti:
 »Pogubih tebe, gospe, tman kako ti
 mene mlajehna,
 Jur je moja verna družba daleč putom
 odjahala i pilnak je poplinala«.

Pričela ga gospa tišiti:
 »Muč, pomudi kneže mlad,
 Ja ču ti krajat lancune, kalat ču te pod
 balkune.
 Proteč očes vojsku tvu«.

Ona mu kraja lancune i kala ga pod
 balkune.
 Kad kucče pride na zemlju, tada mi
 kneže zapliva:
 »Jel' tuda kadri ki junak,
 Ki je s tujun ljubun nočeval
 I živu glavu odnesale«.

Ova pjesma ima mnogo slovenskih
 natruha, a možda je i slovenskoga pod-
 rijetla, ali je čudno, što se sačuvala na
 otoku Krku, gdje je smatran svojom
 starinom, te i pjevaju svojim osobitim
 napjevom u dva glasa poput starih hr-
 vatskih bugarštica.

Eto, tako se još i danas u nas pjeva,
 tako još bugari i naša Istra. Ali kako
 je golemo razlika između toga i ta-
 kvoga narodnoga pjevanja i dijalek-
 tičnoga pjevanja nekih pjesama u novije
 vrijeme! Razlika je očita i po obliku
 i po sadržaju i po jeziku, a nadase pak
 po duhu, te mi se čini, da bi naš dija-
 leklični pjesnici više pridonijeli našem
 pjesništvu, kad bi se izražavali književ-
 nim jezikom negoli ovako kad traže
 različitice dijaleklične neobične proste
 i — često — tudje riječi. Izuzetaci su
 Nazor i Domjanić, jer u njihovim dija-
 lekličnim pjesmama oblik odgovara sa-
 držaju, kako to nalazimo i u narodnim
 pjesmama: biran sadržaj — birane ri-
 ječi.

U navedenim pjesmama treba da raz-
 jasnim samo nekoliko riječi: Teran je
 poznato Istarsko vino, koje rodi u sre-
 dnjoj i u zapadnoj Istri. Trosti je utje-
 ha; kunjado je rodjak, šurjak i svak;
 lancun je plahla, centan je nakiceni.
 Vahtar znamo svi da je stražar, čuvar,
 a kazivačica pjesme mi je pjevačiču tu-
 mačila: »To vam je kako zvonjar. Lince
 ili linac mora biti neko uzvišenije mje-
 sto na kuli, tornjice; u Gregoričevoj
 »Pepeličnoj noći« lin znači zvonik.

U gore navedenoj pjesmi kako mladić
 i djevojka tješe jedan drugoga do-
 lazi više puta: lagati oca, lagati majku.
 To nama čakavcima nije ništa čudno i
 neobično, jer čujemo gotovo svaki dan:
 nemoj me lagati, lagao me, prelagao me,
 oblagao ga — u značenju varati, preva-
 riti. Medjutim upravo ovih čena oborio
 se neki naš čistunac na one koji kvare
 hrvatski jezik veleći: »Druga je nasina
 penetracija bila sa Istoka, pa su naš je-
 zik, naša kina i naši lokalni natruhnjeni
 elementima koji su tudji nama i našem
 mentalitetu. Još uvijek moramo slušati:
 Lagao me je... I mi smo za čistoću i
 pravilnost jezika, ali nismo za siroma-
 šenje jezika, pa zašto da tjeramo iz na-
 šeg jezika glagol lagati u značenju va-
 rati, previrati, kad se tako upotrebljava
 u najzapadnijim hrvatskim stranama.

NAŠE MATERE — narodna nošnja iz Kanfanara

ZGODOVINA LIPIŠKIH KONJEV

Naslednjega leta bo poteklo 360 let od ustanovitve znane lipiške konjarne

Ko govorimo o Krasu, si vedno zamišljamo kamonit kralj, kjer so morajo ljudje boriti z veliko muko za svoj obstanek proti naravnim silam in proti kamenu. Navajajo smo videli na Krasu med znamenitimi kraškimi poljavi skromno nilvo in borna pašnike, kjer raste več kame- nja kakor trava in je tu pa tam kakšen borov ali hrastov gozdiček. Vsako bilje so na Krasu morali boriti za svoje življenje. Vendar ta borba prinaša v življenje mnoga odlična svojstva vsom, ki živijo med kraškimi kamenlom: ljudem, živalim in rastlinam.

Na Krasu pa ni samo kamen. Poleg kamona in vse kraške bornosti so zrasti na tem kamenu, trdni, uporni in krepki ljudje, ki so v boju s prirodo postali odporni in lila zato odlikuje vztrajnost in borbenost kot morda nikjer drugje v vsej slovenski domovini.

Toda to ni vse, kar daje kraška zemlja, Kras ima še drugo vrline in bogatstva, ki mu jih kralj borna zemlja in kamen. Ne bo od več, če tu opišemo še eno kraško posebnost, to so lipiški konji, ki so poneli v širni svet sloves to malo kraško vasle.

O lipiških konjih je dandanes že napisana obsežna literatura v vseh jezikih. Pred kratkem pa je izšla ena izmed najpomembnejših knjig o teh konjih. Spisala sta jo Artur Heinz Lehmann in Franz Ackerl. Posljednji je bil mnogo let predstojnik v španski jahalni šoli (visokoi šoli) na Dunaju. Knjiga je izšla v Weimaru pod naslovom: "Die edlen Lipizzaner und die spanische Reitschule". Obsežno knjigo krasi nad sto slik.

Zgodovina zavita v mitologijo

Lipiški konji ali kraški konji kakor so jih prej imenovali, imajo zelo staro zgodovino, ki sega v mitologijo in je torej postala legenda. Izročilo pravi, da so že Grki v klasični dobi prišli v naše kraje iskat konje za svojo konjenico. Že takrat so bili kraški konji znani zaradi svoje hitrosti, odpornosti, neprikljivosti ter ubogljivosti in ta svojstva imajo še danes. Na obalah gornje Timave je bilo svetišče posvečeno traškemu junaku Dioneudu, zaščitniku konj. Okrog svetišča je bil posvečen gozd. V tem gozdu so zbirali kupci in konjeniki k soravnim molitvam. Prav tako so bili kraški konji na glasu v rimskih časih. Rimljani so visoko cenili kraške in ogleske konje, kakor so jih takrat imenovali, in so se jim posluževali pri svojih volaških pohodih. Ta kraški konji je bil torej zvest spremljevalec rimskega legionarja, ki mu je pomagal zavzeti ogromno rimsko carstvo, bil je z eno besedo tisti faktor, ki je k temu mnogo pripomogel, v času ko je bil konj najbrže prevozno sredstvo.

V mračnem srednjem veku je tudi zanimanje za te konje upadlo. Pozneje, ko je nastalo viteštvo, so pa zopet zasloveli. To dobre tekače so v času poznega srednjega veka vitezi najraje izbirali za svoje vojaške pohode in podjetja. Lipičane se je odlikoval tako v turnirjih kakor na bojnem polju. Zaradi teh odlik ga je srednjeveška gospoda izredno cenila.

Ustanovitev lipiške konjarne

Početak lipiškega konja s to točno definicijo ssa 360 let nazaj. Znamenito lipiško konjarino je ustanovil avstrijski nadvojvoda Karl, tedanji regent Štajerske, Koroške, Krumske, Istre in Trsta, ko se vrnil iz Španije. Celo vas Lipico v vsem zemljiščem je kupil dne 19. maja 1580 od tržaškega škofa. Torej bo v naslednjem letu poteklo 360 let obstoja te znamenite konjarne Zgodovina kraške zemlje kot teritorija za vzgojevanje konjev je nadvojvodi gotovo dala novod, da si je baš na Krasu izbral primerno zemljišče. Takrat je bila Lipica vsa v kamenu, kot so še danes mnoge kraške vasi. Le tu pa tam je bilo kako drevo ki s svojimi koreninami z veliko muko združevalo zemljo, da je ne bi burja odpihala. Tudi pašniki so bili borni in med travo je v pravem pomenu besede raslo tudi kamecne, ker je dež odpiral še tisto malo zemlje, ki je burja ni mogla odnesti. Prav tako je tudi voda zadajala težak problem. En sam studeneč je bil v Lipici. Pomagati si so morali z deževnico (kapnico) in napravili so nadzeme cementne rezervoare. Ves teren je bil ena sama puščava. Toda nadvojvoda, ki je dobro poznal konjere je vedel, da ta na videz rečna kraška trava vsebuje znatno količino hraniv. Zaradi težkega kraškega terena je bilo treba vse lipiške predele meliorirati. S pašniki so odstranili kamecne in iz dolin so nanašali zemljo na te pašnike in kakor pravi izročilo. Pogozdovanje je imelo svoje dobre posledice v tem da so tudi drugi gospodarji na Krasu sledili temu primeru in so na svojih posevstvih začeli s pogozdovanjem ter osnovanjem svojih konjarn. Danes obkroža Lipico obdrišen hrastov gozd in vas je posiala prijetna izletna točka vseh Kraševcev. Pogozdovanje v Lipici je pokazalo, da je pogozdovanje Krasa mogoče in da je uspešno, seveda, če je delo sistematično in trajno. Tri in pol stotletja so se pretekla, odkar so prepovedali sekanje gozda v Lipici, in uspehi tega dela so danes vidni.

Lipica leži na kraški planoti 387 m nad morskovo površino. Od Trsta je oddaljena 15 km. Površina zemljišča znaša 310 ha. Od svoje filijale v Prestranku je oddaljena 225 km. Seno z lipiških pašnikov je izvršno. Kot večina Krasa je tudi ta del po

geološki formaciji iz mezozojske ere iz dobe krede, ki je pri nas, kakor tudi v Dinar-skem pogorju, dala podlogo za razvoj tipičnega kraškega terena, ki je edinstveno razvit samo pri nas od Trsta do Skadra. Podlogo tvorilo skladovje iz dolnje krede, ki so pokrili z radiolitiskim apneceem iz gornje krede. Kar je zemlje, je tipična kraška zemlja (terra rossa), ki je nastala vesle izpriziranja in drobljenja tega apneca vesle delovanja atmosferskih sil.

Kot ostanek delovanja vseh teh sil (deževlja, snega, različne temperature itd.) je nastala ta zemlja in je prav za prav ostanek, ki ga voda ne more več izpriziti in topiti. Rdeča kraška zemlja nastala na ta način še danes. Rdečo barvo na ima od železnih spojin. Plodni sloj zemlje je jako platen in ima malo humusa. Semoji se iz peščenice ilovica in slabo vpija vodo. Zaradi tega se lo hitro suši in hitro ogreje. Podnebje je zelo suho. Po leti vlada velika suša (35 g C v senici), po zimi pa temperatura naglo pade in znaša -9 do -17 C. Burja je karakteristična za Kras (kraška burja). Paha od severovzhoda in od naša zemljo. Poleg tega je kraški zrak v tem kraju svež. Od morja pa prihaja zrak ki osebne dosti ozona in soli.

Nastanek lipiškega konja

Podlaga za lipiško pasmo je bil vsaka domači konj, ki je imel, kot smo videli slijanjo tradicijo. Nadvojvoda pa je žel še dalje. Hotel je to domačo pasmo zboljšati s križanjem z drugimi plemenitimi konji slijanjem. To je uspešno izvedel s križanjem vsakega pričakovanja. S tem so se sposobnosti tega kraškega konja pomnožile z drugimi dobrimi svojstvi.

Se istega leta, ko je bila kupljena Lipica, je postal nadvojvoda Karel (v juliju 1580) svoje ljud v Španijo po znane andaluzijske in kastiljske konje, ki so bili takrat najbolj cenjeni, in pozneje po nekaj žrebcev iz znane konjarne Polesine (Italija). Ta španska pasma je nastala s križanjem domače španske z arabsko. Že za časa Rimljanov so bili ti konji znani po svoji hitrosti in mnogi pesniki in pisatelji jih omenjajo v svojih delih. Pozneje je njihov sloves upadel. Sele z 8. stotletjem po Kr., ko so Mavri vdrli v Španijo, so ti konji zopet zasloveli in njihov sloves je bil na vrhuncu. Ko so bili postavljeni temelji lipiške konjarne in ni čudno, da je nadvojvoda hotel križati plemenitega španskega konja z domačim kraškim. To križanje je dalo silajne rezultate, ki jih niso v toliki meri pričakovali. To križanje je bilo prav za prav rojstvo lipiške pasme, ki je kaj kmalu zaslovela po vsem svetu. Izvršili so še druga križanja tako na pr. z napoli-tanskim konjem in danskim konjem. Potomci križanja z italijanskimi konji so dobili primke Conversano, a z danskim Pluto. To križanje z špansko, italijansko, dansko in arabsko krvjo je dalo več lipiške konjarne. Že od vsega začetka je bil križanje v Lipici sistematično organizirano. Še bolj kot njegov prednik je bil za vzorec za Lipico cesar Leopold I. ki je predpisal za konjarne točen pravilnik. Bil je strasten ljubitelj konj in je mnogo denarja izdal za svoje ljubimce. Takrat se je konjarina zelo razširila.

Trikrat na begu pred Napoleonom

Leta 1797, so prodrl v naše kraje Francozi in Avstrije so pred njimi evakuirali lipičarje na Ogrsko. Pot s 300 konji je trajala 45 dni in niti eden ni zaradi teh naprov poginil. Ne to priča o veliki od-pornosti te pasme. Francozi so takrat uničili vse naprave in tudi arhiv, tako da danes ne vemo podrobnosti za dotadanjo preteklost in ne za razne rodovnike. Toda sreča jim nije bila mila. Ko so 1802. zopet odprli hlev v Lipici, so morali že 1805 lipičarji ponovno bežati pred Napoleonom. to pot v Diakovo, v Slavonijo. Še večja nesreča se je zgodila, ko je takoj na to zgorlet hlev in je poginilo mnogo konjev. Prav tako so razne epidemije pobrale lepo število lipičarjev. Tretja evakuacija je bila izvršena l. 1809. Med tem časom je Napoleon daroval Lipico maršalu Marmontu, guverneru Ilirije. Lipica je pozneje znova zaslovela v vsej svoji moči in veličini. Cesar Franc I. je bil skop in nj hotel ničesar slišati o restavraciji Lipice. Ferdinandu pa se je korčno posrečilo rešiti lipičarje in Lipico pred propadom.

Uspešna križanja z drugimi vrstami

Do večjega vpliva je prišel žrebec iz Andaluzije Conversano, ki je postal temeljni glasoviti lipiški belec, ki so pozneje bili posebno cenjeni na avstrijskem cesarskem dvoru in drugje. Leta 1701, so kupili španskega žrebca Cordova, ki je v lipiški konjarini pustil izredno potomstvo. L. 1720, je bila lipiški konjarini pridružena graščina Postojna, a leta 1728, pa Prestranek. Za prehrano je bilo s tem urele- no. V istem letu je bila na Dunaju osnovana španska dvorska jahalnica v kateri so lipiške konje trenirali v visokoi šoli. Pozneje so po 1750. letu pripeljali tudi žrebce iz Danske, Italije, Španije, Nemčije in Arabije.

Dobro se je uveljavil tudi arabski štorkni žrebec Siglay. Pozneje so zaradi pomanjkanja arabskega razplodnega materiala pripeljali iz Španije (l. 1856.) originalen razplodni material. Produkti te arabske gojitve so dali zelo lepe konje, toda samo po zunanosti, ki pa niso mogli vzdržati konkurence s pravimi lipiškinji. Zaradi tega je bila čistokrvna arabsko go-litve opuščena. Te arabske žrebce so po- tem uporabili samo za to, da bi dali lipiškemu konju več arabske krvi. Nekaj let po tem so pripeljali iz Kladruba na Slovaškemu, kjer je bila stara avstrijska dvor- ska konjarina, razplodne kobile. Križanje je popolnoma uspelo. Od časa do časa so do- bavljali Lipici tudi angleške konje, da bi popravili lipiškiemu konju njegovo hitlo (ledja). Poskusi na niso uspeli.

Sinteza lipiškega konja bi bila v kratkih potezah tako le povedana. Temelj lipiškemu konju in tvoril domači kraški konj. Konjarina je bila osnovana s španskimi žrebci in kobilami, pozneje so pripeljali napoli- tanske kobilo in na to nemške, danske, arabske, kladrubske in angleške žrebce. Italijanski konj se je takrat imenoval napoli- tanski konj, ki je bil po svojih kvalitetah zelo doher. Razvil se je v Italiji posebno zaradi ugodnega podnebja in ker so Rimljani v svojem času zbirali iz vsega svo- lega ogromnega cesarstva v Italiji naj- boljše konje. V drugi polovici 19. stotletja je ta pasma popolnoma izginila. Španski konj je bil prav tako na zelo dobrem glasu v vsej Evropi. Njegovo propadanje pa so je začeli že l. 1884, torej v času, ko je nastala lipiška konjarina. Obe pasme sta ohranjeni, samo še v kladrubiški in lipiški pasmi. Lipiškiemu konju je bila dolga leta dodavana arabska kri, da bi postal lepši in vztrajnejši.

Karakteristike lipičarja

Lipičar ni visokega rasta. V višino meri do 160 cm. Ima sorazmerno veliko glavo na leno zavijeno dolocen vratu. Prsa so mu široka, noge koščate, hvoja graciozna. Po barvi so navadno sivi, le redki me nji- mi so vranci. Dobri povprečni lipičanovi različitelje polnokrvne in mešanokrvne. Če- št lipičarji imajo vitko glavo, visok vrat, širok hrbet, dobro obrisano sedlo, kratke koščene suhe in močne noge, doje in kosti. So močni vztrajni, ognjevitji, lahko jih je učiti in niso zbirani. Lipičar ima na telu zelo značilno majhno izbočbo. Po znanosti je lipičar tako lipičan, da si ga lahko zapomnimo za vseh dobo. Razvoj je pri njem počasen in traja 7 let, dokler ne popolnoma doraste. Razplodne kobile se dobišne prej skozi vse leto ovsia in sena in tu tudi ob pašni. Paša se je pričela s početkom maju in končala v oktobru. Po enem letu strosi do žrebeta dobitva na levi strani čeljusti žig v obliki črke L (Lipica). Imenovanje poudernih konj je bilo strogo sistematično. Žrebe: so morali vzdrževati naporno delo po več let in to brez defektov, potem sele, ko jih spravili v konjarino. Kobile se tako dokazati, da so vzdržljive in sposobne za prenašanje vseh napov. Posebno sistematično pa so zojili lipičarje v zadnjih sto letih.

Ta konj je kot ustvarjen za gorske predele. Hota mu je nenavadno sigurna, prav tako se odlikuje po dobrem temperamentu. Zaradi vseh teh karakteristik je njegova vrednost zelo velika, bodisi v gospodarstvu, za vojaštvo, šport itd. Poleg tega je še zelo skromen v hrani in se zadovolji z malo količino. Služi kot zelo dober lahac in vožni konj v gorskih krajih. Za pretežka dela ni, tako tudi ne za težka polje- delska dela (globoko oranje itd.). Goid- bena vrednost je zelo velika. Posebno do- bro potomstvo da z domačimi kobilami. Kobile lipiške krvi dajejo na pr. z noniu- sem (angleški polkrvni konj) zelo dobro potomstvo. V Jugoslaviji ga uporabljajo na or. v Dalmaciji, v Likli. Konje lipičarje vzgajajo v kraljevih konjarni v Demir Ka- piji. Tako so tudi po vsej Evropi ustanovili mnogo konjarn z lipiški konji, posebno v bivši avstro-ogrski monarhiji. Samo v Hrvaški in Slavoniji jih je bilo 9. Lipičar je tipičen konj Krasa, ki se je tudi v rav- ninski dobru obnesel. Toda za njega najbolj odzovarajo otrski predeli in te ni druge pasme ki bi poleg tako skromnih zahtev za hrano bila bolj vztrajnejša in odpornejša.

Stroga selekcija in vpliv Krasa

Iz selekcije, ki je trajala 360 let in z racionalnim vzgojevanjem na Krasu, je po- stala lipiška pasma ena najbolj trdnjih in odpornejših kar jih imamo. Poleg tega, kakor smo že rekli, in kar je pri tem konju posebno važno, zahteva malo hrane in jo dobro izkorišči. Lipičar se lahko priladi- vodi vsem prilikam in se lahko aklimati- zira, tako da si je zaslužil obstanek tud v najrazličnejših terenih. Velika indivi- dualna potencia žrebcev te pasme, ki so si jo pridobili v večstoltnem sestavem vzgo- jevanju v sorodstvu s sorazmerno zelo majhnim prinesim tuje krvi (arabske), jih postavlja za važne in sigurne korektore v konjenici. (Lipicanac, Miroslav Steinhausz). Večstoltnem razvoju na Krasu in ostra selekcija moških razplodnikov v visokoi šoli na Dunaju in kobil v preneh avstrijskega cesarskega dvora, vse to je napravilo iz te pasme ne samo odporno in trdno, tem- več tudi zelo elegantno in graciozno, z iz- vrstnim hodom v ravnotežju, ki ga nima nobena druga pasma. Kot smo že omenili, je lipičar zelo spreten v premagovanju gorskih težkih in ima v takem terenu zelo sigurno hoio. Hoja v ravnotežju to je ka- rakteristično svojstvo te pasme. To kvantitativno se si drugi konji pridobili šele s težko in dolgotrajno dressuro, pri lipiškiemu konju pa je to popolnoma prirodno. Vojska ima v njem nenadomestljivega sodelavca. Vse informacije razen konjenice in težkega toni- javca a posebno gorske formacije, imajo v njem prvovrstnega jahalceva, vornega in tovarnega konja.

Dolgotrajno izkustvo je pokazalo, da je ta pasma najboljša za gorske (kraške) predele. To je bil glavni vzrok, da je bila osnovana v Jugoslaviji l. 1919, v Stančju konjarina z lipiški konji. V pretekli svetovni vojni, ko je bil pomen konja še velik, se je pokazal lipičar za prvovrstnega na vseh področjih. Tak tip konja kot je lipičar, vojaške operacije največ potrebuje. Svetovna vojna 1914-1918, je zadala tudi tej pasmi težak udarec. Vsa produkcijska je bila pred svetovno vojno v veliki meri odvisna baš od c. kr. dvorske konjarne v Lipici.

Danes ima lipiška pasma 7 originalnih linij: 2 kladrubiški (Maestoso in Favory), 2 napoliški (Conversano in Napolitano), 1 dansko (Pluto), 1 arabsko (Siglay), 1 angleško-arabsko linijo (Sirdar), 1 mezhoe- vevs-forgarsko (Incitato) in 1 hrvaško- slavonsko linijo (Tulpan). Kladrubiška je najstarejša, napoliška, danska in arabska linija pa so znatno mlajše, a najmlajša je angleško-arabska linija. Stare lipiške linije Montedoro, Princine, Montebello, Lipp, Im- peratore, Penoll, Boemo, Juperto, Amico, Toscanello, Confitero, Danese, Spagnuolo so pa izgumle.

Za časa svetovne vojne in po njej

L. 1915, je bila zaradi bližnje fronte iz- vršena evakuacija lipičarjev v konjarino Laxenburg pri Dunaju in nekaj eksemplar-jev so poslali v Kladrub, kjer so ostali do 1920. Po zlomu avstro-ogrske monarhije je konje prevzela avstrijska republikanska vlada, ki je konjarino znatno reducirala in jo končno prenestila v Piber pri Kofladnu. Z materialom, ki je ostal v Kladrubu je češkoslovaška republika osnovala konjarino lipiških konjev in jo prenesta v Malé Topolčan na Slovaško Avstrijska republika je zadržala vse zastopane linije žrebcev in vse rodove kobil.

Po svetovni vojni je bil ustanovljen na Dunaju odbor za zaščito interesov zasledene- ga ozemlja, ki je bil pridružen italijanski konjenici. Člani te komisije so junija 1918, zahtevali od avstrijske vlade, da mora takoj vrniti vse lipičarje. Po predhodnih dogovori- jih je bila stasavljena komisija, ki je imela nalogo, da pridobi lipičarje, Komisija je iz- brala 109 konjev, od teh 49 žrebcev in 69 kobil, predstavnikov 6 moških linij Siglayv, Pluto, Napolitano, Maestoso, Favory, Con- versano in 18 ženskih linij. Ti so prišli na- zat v Lipico dne 18. julija 1919. Italija je po svetovni vojni začela s precejšno vme- nojo lipičarje. Lipiška konjarina je prešla na področje vojnega ministrstva in se imenuje "Centro di rifiorimento quadrupedi del Carso". Ustanovo vodijo častniki, med tem ko je osebje sestavljeno od civilistov. Konjarina je pod italijansko oblastjo bila popolnoma renovirana in poslonja poprav- ljenju. Vlada posveča sedaj lipiškiemu ple- menu precejšno pažnjo in kakor žel po- vzdignuti vse panove poljedeljstva in živi- norneje noče zanemarjati tudi te znamenite lipiške konjenice.

Sedanja generacija lipičarjev v Lipici, kakor pišejo italijanski listi je mnogo bolj- ša od onih iz Babolne na Ogrskem, kamor so l. 1873, odpeljali nekaj lipiških žrebcev. Veliko število konj na Ogrskem so potomci teh lipičarjev iz Babolne.

Španska visoka šola na Dunaju je bila ustanovljena l. 1735, in je seveda s padcem avstro-ogrske monarhije izgubila na svojem pomenu. Sedaj na io je tretji raj zopet dvignil do veljave. St.

B.:

POGREB

RESNIČNA ZGODBA IZ NAŠIH DNI

Ko so tovariše odpustili iz jaškova, je bil tudi on na cesti. Sofer je bil po pokličen. Srednje tršate postave, velikih oči in podolgovatega obraza. Poznala ga je vsa dolina in on njo. Živa zgodovina je bil našega kotla, vse je poznal in vsi njega. Ničesar se ni zgodilo brez njegove vednosti. Poštenjak je bil, od nikogar ni maral ničesar, milost je odklanjal. Odkrit v besedah in dejanjih. V svoji odkritosti ni poznal razlike med gospodom in delavcem. Vsem je pravično in brezobzirno delil potrebne in zaslužene besede. Bil je zaveden sin svojega naroda. Sodeloval je pri koroških bojih. Ko se je vrnil, je bil sofer pri rudniku. Sedaj je bil na cesti.

Kam? Kakor mnogo drugih, s trebuhom za kruhom. Preko meje in nato v daljne južne kraje v rudnike. Tu je živel, dokler ni obnemogel in se vrnil na sever v bližino svojega kraja. Toda ežja domovina mu ni mogla dati kruha, poštenega kruha. Visel je med nebom in zemljo, iz dneva v dan. Miločine ni maral. Hotel je živeti od dela svojih rok. Vsem je bil na razpolago, vsa dela je opravljal. Tako ga je začelo počasi razjedati. Hrbel se mu je začel vpočitati. Končno je skupil v oni ostri zimi, ki je bila strah in smrt revežev in brezdomecev. Mesta drugih je opravljal nočno službo pri taksih zunaj na cesti. Prezabel je (mesto drugih) v tistih nočeh po avtomobilih in na cesti. Cesta mu je bila dom, avtomobil spalnica. In tedaj se je pričelo. Lotila se ga je ona strašna uničevalka vboh, ki se pojavlja iz lede.

Samo trenutno mu je še posijalo solnce. Zal prepozno in le začasno. Vedel je vse to, a tudi to, da ni več rešitve. Zato je opravljal delo brez volje in veselja. Srečen bi bil samo v svojem delu. Zaman je oblegal znanec in prijatelj. Nič mu ni pomagal. Le tu pa tam je padel kak kovač in prisljehna beseda. Kovače je odklanjal. Zdeli so se mu kakor hrpe, ki jih gnadiš na življenje. Zakaj neki bi ga krpal? Naj ostane tako kakršno je. Ko se bo obrabilo (ko bo postalo prozorno), se bo samo zrušilo. Tako je mislil in še sam pomagal uničujoči boleznim.

Tak se je zaljublil. Z deželce je prišla, sočna in polna kakor pomaranča iz Jaffe. Postala sta prijatelja in našla skupno stanovanje. Hotel jo je poročiti. Vedela je, da je bolan. Kaj bi z njim? Toliko kolikor je vredno in plačano. Čutil je to. Bolelo ga je in pospeševalo razkroj in konec. Za delo ni bil več. Sredstva so pošla in z njimi vse drugo. Prodral je pohištvo in se zavestno pripravljaval na konec.

Zadnjo noč je prespal v delavnici na mizi. Ko so prišli delavci ga ni bilo. Vrnil se je z bolnim nasmehom in iz ust mu je dišalo žganje. Bil je uničen, človek zadnjih trenutkov in zadnjega dejanja.

Poklical jo je. Tiho in nerazumljivo sta se pogovarjala v kotu. Razgovor je prekinil oster krik groze in strahu, ki se je izvil ženski iz prsi blede in tresoča je stala v drugem kotu, on pa je nemo strmel z neživljskim pogledom tja v nedogled. Sunkovito je spraznil žep, vrget drobiž po mizi in planil skozi vrata proti reki. Predno so se zavedli dejanja, je že bil preko ograje v reki.

Ravno do vratu mu je segala. Ker ni bila deroča, je korakal po strugi z dvignjenimi rokami, obrnjen proti strugi. Mahal je z rokami in pozdravljal; zdravo, zdravo. Ljudstvo se je zbiralo in gledalo čudnega plavačamomorilca. Vrgli so mu vrv. Odklonil jo je. Ko je začutil, da mu vrtnice spodnašna noge, je dvignil roke in zaklical: zdravo in živeča Jugoslavija. To so bile njegovc zadnje besede. Vrtnice ga je nato potegnili vase in odnesel naprej po strugi. Potegnili so ga iz vode, srce mu je še lahko utripalo. To srce, ki je toliko bilo za druge, le zanj ni bilo nobeno. Med prevozom je umrl.

Zadnje poglavje. Zabili so ga v lesen zaboj in ga hoteli pokopati kakor... Človek in družba sta mu bila krivična tudi po smrti. Prijatelji so zbirali po dinarjih za krščanski pogreb. Seveda gospodje moraju biti plačani za vsako delo, le revež ne. Dragi fant, revežu je težko celo umreti. Morda nisi mislil na to. Morda si pričakoval, da ti ho družba pravična vsaj po smrti. Varal si se.

Tam v podrti mrtvašnici na razitem starem pokopališču so ga izpostavili. Čemu neki. Kropilec je bilo zelo malo: listi, ki so ga spremili na zadnji poti. V zgodnjih popoldanskih urah je bil pogreb. Tedaj navadno pokopujejo reveže. Dolgočasno in razbito se je od neke oglašal zvon. Komaj nekaj parov je bilo pogrebecev. Vsi so ga zapu stili, celo oni, za katere se je žrtvoval.

Vozili so ga v vozu zadnjega razreda. Brez okrasja in stekla. Ha, ha, kolikokrat je on vozil gospodo v udobnih avtomobilih, njemu pa privoščijo na zadnji poti na vse strani odprt voz s konjsko priprego! Pa kaj njemu vse to.

Počasi se je premikal skromen sprevoz. Za krsto je stopala ona. Izražala je žalost z ihtenjem in na krsto mu je položila šopek v zadnji pozdrav.

Nasproti je prišel njegov prijatelj z zavihanim ovratnikom. Bil je umetnik. Poznala sta se že dolgo in skupaj spraznila mnogo kozarcev. (Spodobni se, da ga pospremi na zadnji poti.) Ali bi mu zamerili, če je tudi danes sam pogledal iz žalosti v kozarec. Stopil je v sprevoz in solze so mu pričele polzeti po licu. Gledal je na krsto ter celo pot govoril in ponavljal raztrgane stavke.) :Dragi fant... škoda Te je... Rad sem Te imel... Dober fant si bil... Kaj je življenje?... Zlobno

je... Revež je revež... Družba, ha!... Tako nekako je govoril, zdaj tišje, zdaj glasneje. Besede so mu vrele iz srea.

Nam pa je pogreb postal farsa. Smejali smo se celo pot. Mi, ki smo prišli k pogrebu, da bi zadostili tistim malenkostim družabnega reda, vsjudnosti in zunanjega spoštovanja! Nismo razumeli umetnikovih besed. Ta trenotki smo bili enaki onim, ki so govorili: Kakršno življenje, taka smrt. Umetnik je govoril. V kapelo ni vstopil. Počakal je zunaj, stopil nato spet za krsto in šel na grob.

Mrmranje zadnjih besed očenaša je utihnilo, ko je stopil umetnik k odprtemu grobu. Razkoračil si je, prekrižal roke na hrbtu in pričel poslovični govor. Zresnili smo se. Kri nam je zastajala in mrz nas je preletaval. Kaj bo? Umetnik pa je govoril: »Dragi moj... rad sem Te imel... življenje je kruto... neusmišljeno... družba zlobna... Dober fant si bil... Sofer si bil... sofer življenja... veliki sofer... toda... ko si vozil... okoli vogala... se Ti je... zlomil... volan... življenja... in avto... je zdrknil... iz Tvojih rok... Solze so mu zalile lica, beseda je onemela v grlu. Telo se je krčevito sklonilo, roka je zagrabila razkopano zemljo in jo vrgla na krsto.

Nemo smo zrli v odprt grob. Kesanje se je zbudilo v naših sreih in solze so stopile v oči. Zrušeni in bičani smo metali zemljo na krsto. V meglenem in pustem popoldnevu smo zapuščali pokopališče.

Čez čas je neznana roka napravila nagrobni okvir in nad njim malo nagrobno ploščo s primkom, imenom in dnevom smrti. Oglasila se je bila vest in zahtevala oddolžitve... b.

GLASI MOJH VIDALICA

(Ove nam je pjesmice poslala jedna šesnaestgodišnja učenica iz Istre, koja nije nikad polazila hrvatske škole).

PITALICE

Tišina... oko mene kameni sivi
Brežuljčici pusti i goli
A u njima ko da živi
Neka priča puna boli —

Daleko na obzoru miruju planine,
Mramorni kipi vještačkoga djela.
I ptica neka u nebeske visine
Diže se ravno, hitra kao strijela —

Uvijek si vesela, slobode kći,
Sloboda ti je sve, ne želiš drugo...
A sada, molim te, reci mi ti:

Ali! divno li je treptjet s tobom
Kano i ti visoko, ptice sretna,
Ne čutiš se više grade robom
Ne biti, ko mi ti, nikada sjetna!

Ali ne! Za te je samo sreća ova
Samo ti visom letiš pod oblake
Vraćajuć se k nama s nova
Sreć željno sunca trake.

SELJAK

Noseć kosu i motiku
Pjevajući punim glasom
I gledajuć lijepu sliku
Bujnog žita s teškim klasom

Naš ti seljak kući krene
Kad već mrak se spušta tiho
Kad na nebu, spod koprene,
Već pun viri »Stari Mihoe —

I on pjeva, premda znade
Na njeg sreća da ne vrebja
I bez dela da ne imade
Ni korice crnog hljeba!

Pa i pjeva, bogme, on
Kano da je prepun sreće.
Pjeva uz večernji zvon
Kan da tuga na njegov neće.

Veseo ti je on moj brajne
Radio je sve do zore:
Poslije muke dugotrajne
I zapjevat sada more!

DAN SE GUBI

Dan se gubi, sunce gine
Tam' daleko još se neka
Skladna pjesma u daljine
Širi, slatka, meka.

U zadnjemu sunca traku
More divno se talasa
I od nekuda u zraku,
Pozdrav Gospi blag se glasa.

Ah! to more
Gdje se tadje sara,
Ono ima uvjek
Za nas nove čare!

Pa i sad šaputa
Uza pijesak bijeli
Kano dijete oko skuta
Majčinih kad se veseli.

Uvijek šapće, uvijek pjeva
Neku pjesmu čarnu
Porjetarac je razlijeva
U tu mlječnu noću sparnu.

Ispod oblacić bijeloga
Digo mjesec glavu sijedu
I polako k zemlji zirne
Kano mati k čedu.

Već pun mjesec trepti gore
Vedroj plovi po pucini
A duboko, plavo more
Srebrom prasilo se čini.

Dok valovi nježno mrmrlju
Lako, sneno, ali jasno,
Stavuj negdje tamo u grmlju
Svoju pjesmu svrši glasno.

BEZ KIŠOBRAHA I BEZ POSTOLI

Došla je kiša iznenada
Stigla me je nasred puta
Pa sad mirno, tiho pada
I po meni, bogme, lupaj!

Mirno i tiho, ko da nije
Prestati joj cijelog dana
Svoje kaplje na me lije,
...a ja nemam kišobrana!

»Oj! na ovog, dragi Bože,
Neka pogled 'nvoj, dragi Bože,
Što je mokr sve do kože
I niš' nema da s' ogrne!»

Pa dok Boga tako prosim
Gledam tužno sve na polje:
Nokraj odijelo teško nosim...
A ta kiša gre sve bolje...

Tad će iz grmlja ptica mala:
»Što to cviliš, što to boli?
Neka pada, Bogu hvala,
Ta ja nemam ni postolita

KRAJ MORA

Noć je tiha
Vjetric blag
Polagano njiha
Morski val

I mjesec blijed
Svijetli i pun,
Starac već sijed
Dela račun

Kolike zvjezdice
Oko sebe ima:
Milo ih gleda
Smjeseć se njima.

Sav znak miriše
Ko mlado sijeno
A more diše
Lagano, sneno.

U tihim se valovima: Oh! bajna noć
Nebo zreali,
Po njemu plovi
Oblačić mali.

Dugo uživat
'Tu kraj mora
I plakat i snivat
Dok svane zora!

Ko maštama ladja
S tajinstvenih stran
Izmiče polako
Tiha i neznana.

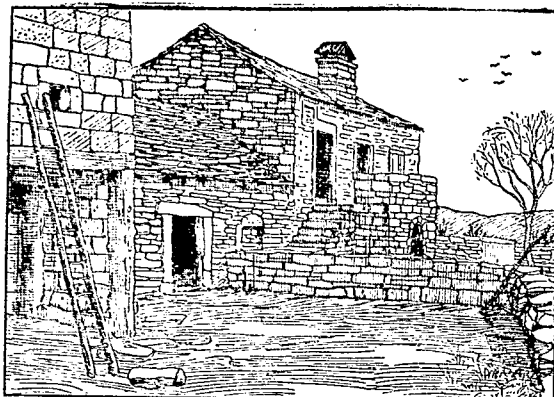
A srebrne mjesecine
Metalni sjaj
Sve se prostire
Na čitav kraj.

I morska pučina
I pijesak na obali
I strme hridine
I plavetni vali.

Sve je to puno
Zaglednog čara
Ko da neznani se
Svijet nam otvara.

POJASNILA GLEDE NOVEGA HIŠNEGA KATASTRA

Gorica, decembra 1939. — Ker se ljudje razburjajo glede uvedbe novega hišnega katastra, je bilo italijansko časopisje primorano pomisliti vse tiste, ki so prizadeti s to uvedbo. Med drugim listi pišejo, da uvedba katastra nima namena povisavati davkov temveč ima za cilj samo to, da bi bila pri plačevanju davkov upoštevana čimvečja pravičnost. Obseg nepremičninskega bogatstva v državi ni popolnoma znan. Novi kataster hoče to ugotoviti in po načelu enakopravnosti določiti davke, ne pa jih povisati. S tem bo realiziran nov red v davkih na zgradbe. Sedanjí davki obtežujejo samo celokupne dohodke. Po novi ureditvi pa bo podpadel pod davčni vijak samo čisti dobiček, kar je bolj pravično. Vse, kar bo podleglo temu davku, pa bo določil novi kataster, kateremu ničesar ne bo ostalo neprikrito. Vse stavbe, ki so bile prej oproščene od davkov, ostanejo še nadalje oproščene, kot je to določeno po zakonu. Dne 31 dec. t. l. potuje rok za vlaganje formularjev za novi kataster. Kršilce tega roka čaka težka kazen od 100 do 2.000 lir. Zaradi tega pozivajo listi, naj se posestniki še pravočasno poizkušajo, da ne zamudijo opraviti te dolžnosti.

JEZENJ — Rodna kuća biskupa Dr. Jurja Dobriča

NAŠI LJUDI I KRAJEVI

ERNEST RADETIĆ:

BADERNA

Znam, da svaki od nas nosi u svojoj duši sliku svog rodnog sela duboko urezanu i da je za svakoga njegovo rodno mjesto najljepše.

I što je čovjek dalje i dulje od njega to mu se slika njegova ljepšom pričinja, ljudi bojim i plemenitijim, nebo vedrijim, a zemlja rodnijom.

Za mene je moja Baderna najljepši kraj na svijetu, jer je volim aršerim i osjećajem i jer sam u njoj proveo najljepše dane svoga života, dane ranog djetinstva, dane znanosa nacionalnog, dane koji ostaju u životu svakoga čovjeka neizbrisivi.

Možda mi se sve u njoj pričinja lijepim i blistavim zato, što sam u njoj živio u ono doba, kada je sve plivalo u obilju i kada se o krizi, bespolecij i gladi nije ni znalo da na svijetu postoje ili mogu postojati.

Sve tamo od Učke prema zapadu spušta se sve niže i niže visoravan za visoravima, koje presjecaju tu i tamo po koja kotlina ili veća draga i redaju se u obliku širokih stepenica sve do mora. Isprva je kamen i krič, koji se polako pretiče u lapor i bijelu ilovaču, zatim u neku mješavinu skalja i crvenice, dok konačno sve bliže moru ne završi plodnom i masnom crvenicom.

I baš na rubu posljednje stepenice, na prelazu iz skaljave plitine u duboku i plodnu crvenicu diže se na blažoj uzvisini Baderna.

Kada dolazim cestom iz Pazina prema Poreču, nigdje ne vidim mora, jer ga zasitire sa svih strana niza brečuljaka i brečuljčica, koji se izmjenjuju s dolcima i uvalicama, sve dok ne dođete do Baderne.

Cim si došao u Badernu otvori ti se najjednom krasan vidik na sve strane. Na sjeveru diže se modra glava Učke, a na zapadu divno plavetilo morskog, koje se stapa s nebom u ledno i preljeva divnim bojama lazurnog neba, zelenkastoplavih svjetlućavih valova, rumenilom sunca i srebrom bijelih oblacića.

A dolje do mora pružili se rodni vinogradi, maslinici, žitna polja i bujne zelene šume. Vidorna i Kuntija.

Baderna se nalazi na raskršću cesta, koje vode iz Rijeke preko Učke, Vranje, Paza, Cerovlja, Novaka Pazina, Tinjana, Baderne i Zbandana u Poreč, te iz Trsta preko Buja Grozina, Vinsjana, Baderne, Svetoga Lovreca Pazančičkoga, Ljma, Kanfanara Svetog Vincenta i Vodnjana u Pulu.

Zbog tog svog položaja na raskršću puteva, kao i zbog bogate okolice ona je postala važnim središtem i, ako tako smijemo kazati, trgovskim i kulturalnim centrom područja kaštunata.

Nacionalno osvješćivanje zapadne Istre počelo je dosta kasno istom negdje ka 1900. godinu. U tom dijelu vrlo je važnu ulogu odigrala bas Baderna, u kojoj je 1899. godine otvorena prva hrvatska pučka škola Družbe Svetoga Cirila i Metoda, a istodobno osnovana i velika gospodarska zadruga, koja je sagradila ogromnu zgradu pod kojom je duboko u zemlji bio izgrađen betonirani podrum, u koji je stalo na tisuće hektolitara vina.

U ono je doba gajenje vinove loze bilo veoma rentabilno, jer se je vino dalo vrlo dobro prodati, hudoći da tako računac nije imalo u cijeloj Austriji nikakve konkurencije. Istarska su vina poznata zbog svoje jakosti, a učedno tečne pitkosti, pa su u pojedinim zemljama bivše Austro-ugarske monarhije bila mnogo tražena i veoma cijenjena. Nije se nikada dogodilo, da netko ne bi bio mogao prodati vina, jer su trgovci vinom »vinantije, malo za berbe počeli dolaziti sa svih strana. Vino bi na licu mjesta kupili, platili i odmah ga odvezli bilo na brod u Poreč bilo na vlak u Sveti Petar u Šumi. Obradivanje vinograda postalo je bilo toliko rentabilnim, da su seljaci svaki drugi poljodjelci rad napustili i bacili se samo na gajenje vinograda i pravljenje vina. Od žita sjajalo se samo pšenica, dočim se kukuruz uopće nije sijalo, jer se ljudima nije dalo mučiti se okapanjem kukuruza, kad ga se za baštenu cijenu moglo kupiti u dućanu. Ljudi bi tako prodali vino, digli neki čak po deset do petnaest tisuća kruna i time nabavili u dućanu bijelo brašno za i i tijesto, te vreću dvije kukuruznog brašna, toliko za palentu ili za hranu svinjama.

Seljaci su uglavnom bili svi od reda imućni i dobro stojeći. Poneka sela živjela su gospodski i u njihovim kućama nije nikad uzmanjalo pšenice, vina, sira i mesa. Selo Katun na primjer bilo je toliko bogato da su na primjer Radovani znali napraviti godišnje do 1000 hektolitara vina.

Berba je bila najsvježanja zgodna u životu seljaka u tom kraju. Na berbu je dolazio iz srednje i sjeverne Istre iz Bežjaciće i Cičarije, na stotine radnika muških i ženskih, koji su na proboravili nadničnici po mjesec dana, jer domaći

sami nijesu bili u stanju da grožđe na vrijeme obreru.

Tko nije vino pravio kod kuće predavao bi ga u zadrugu konobu, gdje mu se je grožđe uzimalo na tekući račun, iz zadrugnog bi dućana dobio u zamjenu sve što mu je u gospodarstvu trebalo, počevši od orudja i robe do živčnih namirnica. U zadrugu podrum međutim nije se davalo sve grožđe nego bi svaki za kućnu potrebu sam napravio nekoliko hektolitara vina, jer se kuća bez vina, naročito za tečake nije mogla ni zamisliti.

Za vrijeme berbe znalo se pred zadrugom sakupiti na stotine vozova kračatih badnjekova i kaštelanama prepunim grožđia, tako da su poneki znali čekati i po dva dana dok bi došli na red, da im se vozovi isprazne. Sve je u te dane bilo sito i pijano, sve vedro, veselo i rasplevano.

Isto tako nekako bilo je i u vrijeme prodaje vina. Kad se vino točilo bile su po kućama prave gozbe. Za oblatne večere vino se nije pilo na litre i bukale nego na brente. Kućedomaćina bila na čelu stola imao kraj sebe brentu vina iz koje se neprestano buketom grabilo, napijalo i nazdravljalo. Posutice s bakalarom bile su oblatna večera prigodom točenja vina.

Bogati kraj za rana je priluka: u Badernu i dvije kraljevske familije i to su bili jedini Tajijani u cijelom okrugu, koji su se međutim ubrzo asimilirali, pogotovo kad su im djeca počela pohađati hrvatsku školu tako da su neposredno pred ratom i oni već hrvatski osjećali, pogotovo kad je i u ostaloj zapadnoj Istri počelo narodno budjenje.

U Baderni je bio pedignut i veliki parni mlin prije nekih 50 godina, a sagradio ga žmynski bogataš, inace tajijanski orijentiran, Karlo Peteh i u njem je u sezoni, neposredno poslije zete »nao biti polem promet. Na stotine kola iz Svetlovršine, Svetivanšine, Tinjanšine i Kričanšine znalo se tako sakupiti oko mlina i čekati često po dan, dva, dok bi na red došli.

Kako je stara Baderna teško je danas reći. Sve današnje porodice doslele se u nju u novije doba, jer izgleda da su se stare familije bogzna s kojeg raz-

loga zatle. Od starosjedloca ostala su tek imena pojedinih dijelova sela, no poroda nikakvog. Zna se samo da su nekad bili u njoj neki Golešići, Dančl, Kavarići, Bukarići, Kapelani i Boljipni, no već pred nekih 190 godina svima im se zatrla sjeme. Danas žive u Baderni ove porodice: Štenta (ti su najstariji) Burići, (doselili se iz Kanfanara), Orbanici (ti su se čini mi se također već zatrli, a bili su se doselili iz Zmajšćine), Pastorčići (doselili se iz Motovunskih Novaki), Pilari (došli iz Tinjanšine), Ruppenovići, Bratovići, Žuzići, Radetići, (došli iz Kringe) te kraljevske familije Tivan i Marcolini. Ovi posljednji došli su u novije vrijeme negdje par godina prije 1900.

To su bili stanovnici same Baderne. Sela su također nastanjena u novije vrijeme. Sela su ova: Rupeni, Sinožići, Bratovići, Katun, Jehnčići, Dudošl, Bonac, Ružići, Dancl, Morgantići, Matulini, Štifićl, Rakovei, Jurići, Radčić, Cehiči, Banki, Jureani, i dr. Pojedine obitelji po selima nose uglavnom preimena po imenu sela tek s nadimkom po kojemu se razlikuju jedni od drugih. Tako se na primjer svi stanovnici sela Štifićl zovu preimenom Štifićl tek svaki drugi s dodatkom: Štifićl-Došić, Štifićl-Dalmatin, Štifićl-Popović, Štifićl-Tončić, itd.

Imena polja, šuma, vinograda, njiva i lokava od starine su naša. Tako se pojedine lokve zovu: Močljice, Zelenka, Grgljekva, Sprahovica, Ljokva i sl., a polja Vrtilna, Veliki vrt, Njiva, Vrtilšće, Ograda, Benić-dola, Benić-vrh itd.

Baderna je osim škole družbe Sv. Cirila i Metoda, prve hrvatske škole u zapadnoj Istri imala još i župni ured, postu, žandarmerijsku postaju i spomenu već Gospodarsko društvo, poznato pod imenom Zadruga.

U Baderni je, naročito u selima koja leže na istočnoj strani veoma razvijeno ovčarstvo, jer na tu stranu ima mnogo pašnjaka. Pojedina gospodarstva imala su po 60 do 100 glava ovaca i dakako u obilju sira, mljeka i vune. Sela koja leže na zapad, niže prema moru ovčarstvom se u uglavnom nijesu bavila, jer su bila sva okružena vinogradima i maslinicima, te žitnim poljima.

Tako je bilo do nedavna. Kako je danas stanje nije mi točno poznato, jer me već desetak godina tamo nije bilo. Znam samo da se je za moga izvanjaka tamo sagradila nova škola i nov zvonik. Zadruga je propala, a mlin navodno jedva da još životari.

čestitaju jedan drugome Božić. Na Božić se neide u posjete, niti se ide čestitati kome u kuću, jer je Božić sasvim obiteljski svetak, koji se provodi strogo u krugu obitelji, u vlastitom domu.

Osam dana kasnije na Novu Godinu, na prelazu iz stare u novu godinu, oko ponoći, nastaje u selu takovo gruvanje iz pušaka, čim odbije na zvoniku 12 sati, da misli se se nalaziš negdje na fronti. Nova se godina dočekuje uz gruvanje pušaka. I to je znak radosti, što smo ju dočekali.

Drugi dan u rano jutro djeca se već žure od kuće do kuće da ne zakašne čekati. Po selu se razliježe vika i čika pojedinih skupina dječaka i djevočica, koji sa šarenim rupcima u ruci idu od kuće do kuće, da čestitaju sretnu novu godinu i da uz to dobiju »dobru ruku«.

Uzaleći u kuću pozdravljaju: »Dobro jutro, danas je novo lito, dajte nam dobru ruku, da bite Bog doli dočekali i k litu«. Svaka kuća daje djecl »dobru ruku« u formi jabuka, oraha, lješnjaka, badema, naranča ili kolačića, a gdje-gdje i po koji novčić. Neki se znadu našaliti, pa djecl umjesto daka pružaju ruku, govoreći: tražite dobru ruku, evo vam moje dobre ruke! što djecl dakako ne veseli mnogo, jer ona samo ispod oka gledaju što će im gazdarica izvaditi iz skrini.

Ako bi koja kuća zatvorila vrata pred navalom dječurlice (no to su bile vrlo lijepe kuce) onda bi djeca stala pred vrata i vikala: »gđe vam je ovo lito? ognjište da bi vam k litu bilo smjelo i krenula bi dalje.

Ovo obilježnje kuća po selu trajalo bi sve tamo do podne, dok se je sve obišlo. Često je međutim znalo završiti i mnogo ranije već prema tome, kako su se djeca ujutro ranije ili kasnije dijla.

Bilo je nekih kuća, koje su bile poznate zbog svoje darežljivosti. Te su kuće djeca dobro zapamtila, pa je bila već najranjivim jutrom pred njima velika navala.

Kad bi sve kuće obišli dječaci bi počeli igrati na »babcle«, na »par ili ne-par« ili »pod kinkin«. Te se igre igraju lješnjacima, orasima ili bademima.

Stariji ljudi sastali bi se na trgu pred crkvom i započelo je sveopće čestitanje i dogovaranje. Pojedinci znali bi odmah utnačiti i koleđare, koji su bili određeni, da podju po selu za Svete Tri Kralja koleđivati. Koleđarvo se je zapravo uoči Svetih Trih Kralja to jest na 5. prosinca (prosinao-siječanj). Toga dana iz blagoslova vode u crkvi, formirala bi se grupa koleđarva kojoj je na čelu bio kralj, koji je nosio na dugačkom štapu svijeću, koja je gorjela u kutiji izradjenoj u obliku zvijezde. Uz kralja bilo je nekoliko njegovih doglavnika a za njima grupa od 6 mladića pjevača, zatim nosači čabra, sprta i bisaga i iza toga ostala mladež. Dječurlice nije naravski nikada falilo. Koleđvari bi zaredali od kuće do kuće. Na svim su kućama za trajanja koleđarvanja vrata bila zatvorena, i otvorila bi se samo kad bi koleđvari došli pred njih i zapjevali.

Kad su koleđvari došli pred kuću udario bi kralj stapom nekoliko puta po vratima, a kućedomaćina vode u crkvi i upitao ih što žele. Koleđvari bi izjavili da su došli čestitati, pa bi zakantali jedni na tanko drugi na debelo. Jedne se pjesme sjećam tako sam ju iskvarivao, ali a ne znam pravo kako su joj tekle točne riječi. Sjećam se da sam kao mali dječak još pjevao iz koleđarva: »Bog se rodi tu idamen, vintilamen, gradu ime Jerusaleme«.

Druga je pjesma bila: »Ta svitla zvijzda zgorun gre ga je na višje hodila to nam je lipje svitlila«. Svaku bi pjesmu kralj koleđarva završio riječima: »To je sve u vašu čast!«

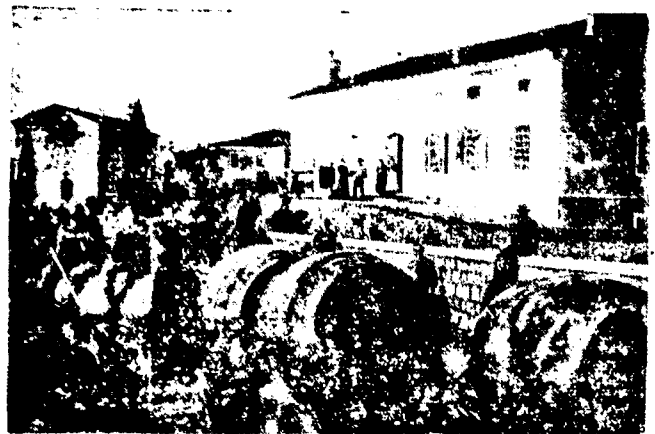
Na to bi domaćina otvorilo vrata, a gazdarica je već čekala spremna s darovima. Bila je to obično velika po jedan metar dugačka kobasica, veliki kolač s jajima i par bukali vina, koje bi gazda obično izlio za koleđarve u čašu što su ga nesili nosari-koleđvari. Da se je uz to popilo u svakoj kući po koji bukali nije potrebno ni spominjati.

Na Sveta Tri Kralja u kraljevoj se kući spremala rožba za koleđarve i tom se je prilikom obično popjelo i popilo ono, što se je uvečer prije nakoleđarvo. Prije toga koleđvari bi išli u crkvu i tamo su imali svoje posebne klupe, iz kojih bi prvi pristupali na »ofar« da poljube križ.

Iza mise pošli bi na gozbu, a osim njih imao je pristupa i svaki drugi seljanin, jer je obično za svakoga našlo dosta toga za popjeli i popiti. Uopće je vladovalo veselo i vedro raspoloženje, koje se je rijetko kada pomutilo.

Iza gozbe razvio bi se ples, koji je znao potrajati često do drugoga jutra. Zbijale su se šale, pričale priče, smijeha i obiljesti bilo je na pretek.

A nakon toga započimao bi se opet rad. Jer svetki su prošli i trebalo je opet priioniti uz posao.

BADERNA — Gospodarsko društvo

M. KORLEVIĆ:

NEKI BOŽIĆNI OBIČAJI U ZAPADNOJ ISTRI

Na Badnjak ili Vilju Božju ne radi se ništa, ali se niti ne jede cijecig dana ništa, sve do navečer do 6 sati, nego se cijeli dan obdržava najstroži post. Domaćica je uzrujana, jer imade obično pune ruke posla, dok sve po kući i oko nje pospremi i počisti. Danas dolazi u kuću šjor šantolo, da je blagoslovi. Na stolu ga čeka pun pladanj (petlar) lješnjaka, badema, jabuka i kobasica, a u papiru untotana jedna srebrna kruna. Tko ima ovaca spremić će mu jedan šir. Župnik kada dodje i blagoslovi kuću ostavit će na pladnju mali paketić tamjana u zamjenu za onu krunu umotanu u papiru.

Sretna je domaćica, ako je župnik stigao barem prije podne, da se može latiti drugog posla u kući, jer treba pripremiti veliku i oblatu večeru. Cim padne prvi mrak i po selu se stanu paliti svijeće, ljudi se povlače svaki u svoj dom iz koga se ne izlazi više do ponoćke.

Oko 6 sati počinje večera, strogo nemrsna. Toga se dana ne jedu ni jaja, ni mljeko, ni mast ni maslac. Večera se

sastoji obično iz riže i fažola, uljem začinjenog, fuži (tjestenina) sa članom sredelom, bakalara ili ribe i salate, a na koncu fritule na ulju pečene. Vina imade dakako u obilju, najbolier. što ga kuća imade. Pod stolom za vrijeme večere na lopati na žeravici dimi se tamjan.

Selom odjekuju hici iz pušaka i kurbura. To je znak radosti što se te noći rodio Bog. Naš narod uopće voli dati oduška radosnom srecu pucanjem iz kurbura. Tako u svatovima, tako kod svečanosti, a tako i za crkvenih govoda.

Iza večere svi članovi porodice posjedaju oko ognjišta na kom gori velik drven panj, »koga se obično na današnji dan stavi na ognjište ujutro, pa gori do Svetih Trih kralja. Uz vatru pričaju se svakojake priče, gatalice i sale igra se za lješnike i čeka doba kad će stariji da odu na polnočku, a mladiji u krevet«.

Iza polnočke vraćaju se kući i onda je već slobodno prigristi nešto mesnatoga a obično se pilje rakija uz to. Sutradan ljudi se dočekivaju pred crkvom i

nasupan vina, pak takovemu kruhu i reću usupae.

Saki, ki j' već pričesđen pojil je kušićić supl, a dece su razdelili jabuko, Barba Mate j' cok malo z vinom polel, i sledić ga j' odmaknul od ognja. Cok ne sm. goreť kako ga j' volja, aš mora durat do Trih kralji, pak te onput od njega spraviti ugljeni.

Par teh ugljeni stave pod jasla, da ki kravan roki ne storu. Takovi ugljeni da su dobri, kako j' povedala, šaška Jacećova, za razgovorit nastrap.

Barba Zvanina Lućin je pak navek j' žepa ponašal ugljenić, od takovega coka ki j' gorel od Viljje Božje, do Trih kralji. On je govoril da se s takovimi ugljenji najde mesto, kade su beći zakopani. Legu Barba Zvanina j' vavek ti beći kopeval, još je bil pil tega i pizuma gobiti, ale beći ni nikad našal.

Kad su ženske crepl od večeri osnažile stavile su na stol koneštricu s kostanjom i z urehi. Onput su šle maj kru- nit. Učevali su za taj okrutit javor- ku, ali pak borio. Ale ono leto njih je Zvane Klanjski prinesal baš lepu joljivu. Mama stara, ali kako su ju susedi zvali, tete. Pepa frigala j' uljenjaki, a dobri su njoj uževali bit da bi jih bil mrtav čovek jll.

Pul njih je bivalo večer stošiće, pak su za večerin i na Vilju Božju počeli prihajat susedi.

Barba Pavlić je znal lepo ganki povedat. Govorit je, da se na Vilju Božju o polnoći ne obrte. Ki bi to videl da bi mu se spuniło se ča bi poželel. I bla- go da se pogovara o polnoći. Ale sake- mu, kako j' povedal barba Pavlić, da ni dano videt, kad se nebo otpre, ni razumet kad se blago posveta.

Fokolni Bašitjan, nono popna, Iveta i Matetu Bašitjanu, da j' jenu Vilju Božju čul i razumel ča su se kravi po- govorele. Se ča u rekle da se j' čez leto pripetilo.

Naš barba Ive z Mandriće. Ki j' bi- val troset let za Kajtrje, povedal je, da j' videl smokvu, pod kum su se Martja i Josip skrivali, kad su z Maćen isaron pred Irudon bežali.

I tako neki j' povedal ovo neki ono a vre z vinom je šal od ruk do ruk.

Kad su stariji malo ramuku rekali je ča su j' nekada na Vilju Božju pripetilo. Barba Matek: — Mi smo dotali povedati a tada neka kolekani malo koleđevali, one naše starinske koleđevi.

Mladci su najpre počeli ovu koleđevu.

Pijmo, pijmo ki dan danas Bog so rodil Isus za nas.

Marija ga Deva zaus.

Od kud sunce žarko shodi.

Kad su tu prvu koleđevu skođevali počeli su drugu.

Kođevali su po četiri, dva i dva.

Najprvo su dva navu koleđevali, pak kad su oni finili, one besedi ke gredu skupa, onput su te besedi koleđevali drugi dva, pak tako se do kraja, dokle su koleđevali finili.

Saka koleđeva fini onako:

— Šine Božji bud hvajten

Svojon milnu Majkom Amen!

Neku dobu su se stariji razasli a mlatuši, oni frkolasi su očiti u kuhinje, aš su čekali da pride doba za na zornicu.

Neki su koleđevali, neki su se igrali na tonbulu, na triglaju ale na karti. Ja bila j' puna kuhinja fanat i dečerin.

Va prhavicu su na ognjišće pekli kostanj.

Zvane Ronjov je stavil kostanj peč, ale na dešpet ga ni naručil. Kad se j' kostanj stepil puknula mu je koža, ta j' bila, ke da bi se pistoli, a posel ki su bil oko ognja, skočili se popel i prhavi- ca. Se jedan na drugoga su se luđili, lego nisu pravo znali je to neki stori- zabišvi, ali za špaš. Zvane Ronjov se j' pak na vane na murvu sprtil. Gledal je skoz poneštru va kuhinju i podmućeo se smel.

Ive Mihaljev je pul zid nasul jenu poređicu praha onako zrno do zrna. Na kraje j' priložil jedan mali žaran uglje- nić, onput se j' osmudil van. Kad se j' prvo zrno debelega praha našlo, najelo se j' drugo pak je to počelo fućet se do kraja. Si su poskakali od straha. A naj- zad su se udrili smet. Čaj koristi jadt se i na kega. A najzad na Vilju Božju, kad se zornica čeka, užanca j' špašat.

Barba Matej, par puti v noći šal na dvor videt ča kravi delaju. Deju ljudi da bi kravi mleko zgubile, ako bi ki spred njih sena zel i svojem dal, pak da bi njihove z mlekom obdelele. Zato neki imaju užancu na Vilju Božju, večer dvor s ključem zapret, a drugo ni- kad.

Va kuhinje j' bil šršur se dokle ni Ivetina Cenetin prišal i rekao: — Fantil, prvi put zvonu za na zornicu.

Polnoćnice ni bilo nekada va Ka- stavšine, pak su neki ki su baš oteli šil na Klanu, na Drenovu al Jelenje.

Lego najveć ljudi j' šlo na Viškov Breg, svetemu Mateju na zornicu.

Kad se j' onako zislo s kuće Danica j' lepo svetila, aš oko Božića uževali bit na Kastavšine lepe noći. Mi deca, nismo druga Danicu videli, aš nismo tako rano stali, pak smo misleli da j' to ona zvezda, kaj Tri Kralji šted šleću pripeljala. Za štalicu smo pak mi- sleli da j' jušto onakova. kakov je Ma- tetičev ovcarski dvorci v Lužine.

Na pozornicu reduć su koleđevali: Note, hote tamo dale

NEPOZNATA:

MOJ IZLET NA UČKU

(Ovaj smo putopis dobili od jedne djevojčice iz Istre, koja nije nikada pohađala hrvatske škole)

Bijaše to prvi moj izlet koga ću se doista dugo sjećati. Lijepe je bilo, upra- vo čudnovato, jer svi događaji, što smo ih ovaj put doživljeli bili su nenadani.

Oko 2 sata popodne dođasmo se na put. Ala smo bili čudni: svi sa torbama na ramenu, kao neki bogati prosjaci Bogati da, jer su te torbe bile pune, kreate do vrha: Učka je bome daleko, a znali smo da se baš odmah ne čemo vratiti, pa e trebalo da uzmemo sa sobom sve potrebno: i jela, i pića, pa i pokrivalo za po noć. Tako smo doskaku- tili veselo do mora, gdje nas je čekala jedna ladja, što nas je imala odvesti sve do ispod Borseča.

Ali divno je bilo plivati po moru onaj dan: Sunce je sav svoj žar sipalo po tamno-modrim talasima, a u tihim se valovima zrcalilo sjajno nebo sa svojom dubokom modrinom i srebrnatim plavetlom. Što je titralo u nedoglednoj daljini, na zadnjim rubovima horizonta — sve se je smiješilo blaženo i sretno, i sunce i nebo, i valovi morskoi i male kućarice na obali, i bijela, izmedju buj- nog zelenila vireća seoca. Samo sur, gole hrđine mrko su gledale, čekajući čes kada će se morati boriti s divljim bijesom burnih valova toga, sada tako mirnog mora. I dok se ovako svakud steralo i plamtjelo sunčano svjetlo, bezbrojni galebovi presjecali su zrak, sve dotleću se površine morske, a iz mora bi se takodjer kadikad pokazala jedna vesala dupina, što bi kojil put i cijelim tijelom poskoćilo, da se veselo i legunasto prebaci.

Taj put po moru trajao je možda 4 sata, ali vrijeme nam brzo prođe uz pljesmu i šalu i uz beskonačno slatko mrmrlanje sinjega, oko nas ispručenoga mora. Pod večer došli smo u mjestance Boreč, što sa visokoga brežuljka gleda na more. To malo i siromašno mjesto, gdje se rodio i prve svoje godine pro- živio naš slavni pisac Eugenij Kumčić, se ipak svjđa dosljednik rbov prednjega vidika na more — ove sve i ogromne stijene, što se dižu i šire ispod samog sela, a protegnute su nad morem, pa i sama voda morska, što je ondje tako duboka, tako tamna, ohi, sve je to ne- kakko očajno lijepo, sve nezaboravno, i nama se na čas zaustavili da ju pro- matramo. Male satim najdosmo se na cestu koja vodi u Mošćenice i podjismo naprijed. Sav okoliš je dosta silovit, a još draženiji se je činio onako pod večer, u zadnjem zagrljaju zalazećega sunca i kasnije kad je noc nuda sve spu- stila svoj tamni plisť. a na nebu se pojavio pun mjesec okružen jatom ber- brojnih zvijezdica.

Bijaše našta prekrasna večer, sva okupana i obasjana mjesječinom, sva prodahnuta nekim svježim i mirisavim plantinskim dahom, no najkrasnija je bila dolje na moru, gdje se je u talasima i strujama nedoglednih voda skl- zala i podhtavala mjesječnina metalnim bljeskom.

Tako nam i večer brzo prođe, a kad je bilo oko 11 sati noću krenusmo put samoga vrha Učke, misleći da ćemo ga prije zore dostići.

Dok nas noge nijesu zaboljele i dok je put lijep bio, bilo je sve dobro: ve-

seli mi, veselo sve. Ali doše su i staze, a došlo je da nije ni staza više vidjeti bilo, jer smo bili pogriješili put. A sada onako po noći, tko da ga nađje? I mi naprijed, svejednako naprijed, jedan za drugim kao neke tihne noćne sjene, neke aveli, što ih? Penjali smo se, penjali do navrh brežuljaka nekih, onda zapali u dolinu i opet se penjali, gotovo čitavu noc, a Učka je uvijek tamo pred nama stajala, golema, nepomićna, daleka.

Nijednoga živoga stvora ne sastado- smo na ga upitamo za put: sve je bilo tiho, sve je spavalo i sanjalo, dok smo mi amo i tamo koracali i skakali preko nekih smrekava, što su bile tako pune rove da smo se svi dobro ovažali.

Nakon dugog vremena dođosmo do neke male kućice s nekom stajom po strani i nekim trsjem pred vratima.

I tu moradosmo više puta zvati, prije nego li nam se je tko odzovao. Napokon nas neki staracki hrpavi glas upita: »Tko je?« »Putnici na Učku; biste li nam mogli kazati kuda da krenemo?« »Aha! pojedite na lijevo pa »gorom«, »Hvala lijeva i laka noć!«

A mi nanovo put pod noge, kuda nam rekoše.

Idolali smo još dugo, dok je mjesec uvijek sjao na nebu a tišina vladala svuda: valjda su i zečevi tvrdo spavali pod svojim smrekama, jer nijedan od njih nije pred nama pobjegao. Ne znam koliko kilometara smo omu noć učinili, niti kuda smo lutali, samo znam, da je zora svanula, a da na Učki nismo bili, niti smo znali idemo li pravim ili krivim putem. Razveselismo se kada smo ujedalali prve crne kućice nekog zabutnog seoca — to je bilo selo Mala Učka. Tu najdosmo malo toploga mlijeka, što nam je u onaj čas baš dobro došlo, i mo- zasno se malo odmorili. Ali vrh Učke bio je još dosta udaljen, pa se zato stado- mosmo nanovo penati, dok ga napokon ne dostigosmo.

Oh! Krasnoga li vidika odane! Istina bili smo ponešto umorni, ali ništa zato ka- da nas je tamo gore čekalo nešto tol, divno za promatrati. Kad dođoh ovamo gore ocutih se kao preobražena, jer mi se je činilo, da sa nebeskih visina gledam dolje, gdje se je prostirala gotovo čitava naša mila Istra, kao neko ubogo čedo otkinuto od majčinih toplih grudlju. Vrh s koga smo promatrati okolicu bio je skoro sa svih strana okružen zelenim šumama, a kraj njih, u ravnicu, bijelele su se male seoske kuće, izcebljene u daljini. Kroz jednu od njih šuma moradosmo i mi proći, kad se spustismo sa vrha natrag, s protivne strane. Oh! kako su te šume tihle, sa svojim stotletnim hrastovima: valida one uvijek lietu tako spavaju, u zagrljaju toplog sunca, a tek onda se probude kad prvi zimski vje- tar dodje, te njima zabuhli i zasvira čudne neke melodije, medju kojima se miješaju i blačni glasov: gorskih jastrebova, što želi- no vrebaju na svoj plijen.

Kada dođosmo na kraj Sunce, zabilježa se uređ nama lijeva cesta koja vodi u Lovran. Tom cestom dakle najdosmo napri- jed, ali ona bijaše duga, tako duga, da joj ime bilo nikada kraja. Neću dalje opisivati kako je bilo do Lovrana, dosta je reć; kad smo onamo došli, da su nas svi ljudi u čudu gledali. A imali su home i što gledati! Mi nismo bili više mi, nego neki blijedi, umor-

ni (oh, kako umorni) putnici, što su jedva mogli hodati, i to više stanovima nego no- zama. Ja sam onaj put mislila da se moje noge ne će nikada više izlijčiti, tako su mi bile silno oslabile, a držim da se je ta misao i svima drugima po glavi vrtjela, jer smo svi, od prvoc do zadnjega, jedan za drugim muče koracali, i to tako polagano, da bi svaka starića od 80 godina bila brža nego mi.

Mali pošlo kako pošlo, ipak smo još živi bili, na nekako i večer dočekali, a onda se vratili k moru i k našem starom mor- naru, što nas je čekao sa svojom ladjom. Nikada neću zaboraviti, kako je san sladak bio na tvrdim daskama one ladie, onako nod vedrim nebom, dok je nod nama more pričalo svoju beskonačnu priču, priču punu novoga čara. Sjećam se kad sam se, iza kratkoga sanka na ladji probudila, da sam duzo duzo čedala onaj kraj, što se je pred nama steralo i u svjetlosti mjesječini čudno- vato, nepoznato i tajinstveno širio svoje sive i modre konture u drhtavo plavetlo lične noći. I to je bilo tako krasno, da se neda opisati, samo se duboko u dušu uvla- či, da tu duzo oстане, kao bano neko i nelasno spominjanje. Probudih se iz moza sanjarenia tek onda, kad vidjeh kako su se zvijezde počele sakrivati pod guste oblake i kako su valovi stali burno poska- kivati i leniliti se: pripravljalo se je nevr- teme.

Ali mi smo već bili na kraju našeg putovanja, pa nam se nije trebalo ništa bolati.

I tako se svršilo taj moj prvi izlet, od koga mi ne ostade više ni malo umora, no- ro puno lijenih uspomena.

Jože Krapš:

BOŽIČNA BALADA

V kosmičkih debelih vspilje se sneg. V zimsko odoje očeva se breg. Vedno mečnejša snega je odoja, pod težo sneženo šibi se žo veta... Popotnik se mladi vspjenja u goro, v daljavo meglenu upira oko. Vrh gore, ko pride, lažja bo pot, prišel gotovo mu brat bo nasprot. Saj videla ništa žo vrsto se let, žo skoro pozabli domači je svet. Le hiša doniača v spominu še bdi, in žabe očetove zabil še ni. Se vidi jo dobro, vo kje jo peč, kjer v zimskih večerin, na klopi sedeč poslušali so vse prelepe povesli, ki pravil jih ded je, o grajski novosti, kako jo je kraljević mladi peljal v daljne dečije, je grad je ostal... Popotnik nasmečne se: bilu so dnevit mladosti mislile so to pač odsveti! Vendar nočoj po dolgih spet letih spominke obujal ob psmih bo svetih. Sedeč v hiši domači za peč, posušal zvonjenje božično, goreč zrl v jaslice, svečice plamene, gledal liže domače bo stene, kjer je gotovo še vse, kot je bilo, odkar se, popotniku, je dogodilo, da hiši domači slovo je bil dal, kruna iskat se v svet je podal. Popotnik se vzpenja, v hrib gre korak, težak, vedno težji, korak mu je vsak, saj sneg se usiplje, kar moči se da, debele kosminke prše iz neba. Snega gori v hribu je že do kolen. Ogrinja narava v plašč se meglen... Popotnik obstane: Huda je pot! Ko bi že brat moj prišel mi nasprot! Dva bi pač laže dospela do mesta, kjer vrhu hriba široka cesta vodi v dolino v domači kraj. Tu po tej stezi, pa Bog se spoznaj! Naenkrat pred njim pa skozi megljo in mrak pojavi, zasnežen in bel, se možak. Vzklikne veselo kar grlo mu da: »Pozdraven mi bodi, moj brat iz srca! Sem skoro obupal, da vidim te kdaj, da zopet obiščeš domači svoj kraj! Postaral si se, a čuda nič ni, saj leta že dolga k nam bilo te ni! Nočoj pa vendar, po dolgem času, skupaj prisluhnemo zvonov spet glas, ko bodo oznanili iz domačih lin, da božji se zopet rodil nam je Sin!... Sneg vedno se siplje, brata vsa srečna, hriba dosežeta vrh. Steza večna kratka za dva je, že sta na poti, ki vodi v dolino. Tam v snežni lepoti kmalu prikaže domači se kraj. Popotniku zdi se, korak, da je zdaj lažji kot bil, ko podal se je v sneg, ko se je vzpenjal gori, v breg. Cilj sta doseglja. Glej, tamle zvonik cerkve domače štril že navpik. Tam zadaj je klanec in vrhu njega - donakaj hiša pozdravljaja iz snega. Na pragu je mači in sestire obe... Popotniku v prsih bije srce... »O, da si je prišel zopet med nas! Postaral, o sin, se je tebi obrat! Pa stopi v hišo, tam gorka je peč! Kolač sem pripravila za te dišeč! Za te, za te za, oj sinko ti moj, srečen večer bo nam sveti nočoj!«

Izba počubna. V njej postelj stoji. Na njej se mladenič iz spanja zbudi. Vidilne mladenič: »Res, sveti dan je! Lepe, prelepe so bile te — sanje!

UČKA — zapadna strana

Gde su kuće Davidove Naći čete Boga mlada Okrunjena kao kralja.

Crekav je bila sa jelvicami okrunje- na. Pepe mežnar je važal sveći na seh oltaroh, pred stajališć i na staklenoj čokci, ka vidi na sred crekvi. V sačen stakle na čokci, se j' videla mavrica.

Kad je pop Klfondana, Čeh, finil pred- ikatu, rekao je: — Sad će bit ofare za to vreme čemo koleđvat onu našu star- insku koleđevu. »Porodil se j' kralj ne- beski. A novo Rojenoga Kraja molimo da mej namo bude vavek ljubav slošci- na i mir Božji.

Onput je stari meštar Dubrovic za sega grla zakoleđval:

Porodil se j' Kralj Nebeski Od Prečiste Deve Marije.

Za njim se j' oglasila tete Kata Toni-

nova, pak onput starci. Ma to su bili onako mužjaci da jih je bila lepota videt i gušto poslušat, ko da bi jeni senatori. Onput je za njimi vas puk složno za- bugaril.

Na Mladu leto veselimo se Mlademu Kralju poklonimo se I Mlađega Kralja mi molimo.

Kad je zornica finila grnuli su ljudi na punu cestu, doma, koleđevaju se do svojga sela.

Danas već ni tako. Ni već oneh star- eh halubajskih — senatori — a mlaji svet je već čuda tega zapustil, ča su naši stari, ovako ob godeh i blagdaneh, držali i obidovali.

Ale još ni danas, hvala Bogu nisi propale se stare užance. Još je familij ke drže starinu. I trebe j' tako da se ta starina posema ne zabl.

DROBIŽ

— Gorica. — V decembru je poteklo 20 let, odkar je bila ustanovljena sedanja državna knjižnica (Biblioteka Governativa), ki ima svoje prostore v poslojpu stare goriške gimnazije.

— Črni vrh. — Pred sodiščem se bo morala zagovarjati Ana Poženelova iz Griz, ker je poslala preko meje svojo 14-letno sestro, da bi ji prinesla jestvin, kave in sladkorja.

— Trinidad (Colorado, USA). — Dne 29 oktobra je tu podlegel operaciji po kratki bolezi Josip Šačič, star 49 let in rojen v Jelsanah, v Ameriki je bil 35 let in tu zapušta ženo, sina in dve hčeri.

— Cleveland. — Dne 9 t. m. je naglo za srčno kapjo umrl rojak Rafael Rossa, star 59 let in doma iz St. Vida pri Vipavi na Primorskem. V Ameriki je bival 33 let in tu zapušta tri hčeri.

— Cleveland. — Pred mesecem je prispel iz starega kraja, z Malega otoka pri Postojni Ivan Ostanek.

— Cleveland. — Dne 13 novembra je v bolnišnici umrl Frank Bambič, star 31 leto in rojen v Malem potoku pri Loškem potoku na Notranjskem. Tu zapušta ženo, tri hčeri in mater.

— Cleveland. — Dne 16 t. m. je tu umrla Mary Opek, roj. Pele, stara 41 let in doma iz Kala pri St. Petru. Tu je živela devet let in zapušta moža s tremi otroci, v starem kraju pa očeta.

— Materija. — V pretepu med Francem Babudrom in 47-letnim dimnikarjem Cvilom Mačsonom je bil posejani obutno ranjen na roki. Prepehali so ga v bolnišnico.

— Četovnik. — Pri sekaniu v gorcu se je smrtno ponesrečil Ivan Kavčič. Težko ranjenega so pripeljali v idrijsko bolnišnico, kjer je po nekaj dneh umrl. Naj počiva v miru!

— Komen. — Umrla je gostilničarka Antonia Čaharja, stara 54 let. Pokopana je bila v zvonu gospodinja in dobri žena, kar je pokazal tudi pogreb. So žalje!

— Repentabor. — Pred tržaškim sodiščem je bil obsojen na dva meseca zaporja Ivan Brvan, ker je v družbi tovarnišev pretepel nekoga Sessija, ki jih je javno napadel, da so ukradli rokavice.

— Trst. — Po mestu in okolici pridno lovijo trgovce, ki prodajajo po višjih cenah. Tako je bilo pred sodiščem kaznovano 7 trgovcev den. kazni od 20 do 100 lir.

— Bazovica. Zaradi poškodbe na kolesu je padel na tla in radel z glavjo ob cestni kamen 26-letni Antun Zerial iz Nazara. Prepehali so ga v trž. bolnišnico, kjer so zdravniki ugotovili, da ima počeno lobanjo. Njegovo stanje je nevarno. Nesrečno je padel zaradi kotača 17-letni Boris Sirk iz Sv. Križa pri mestu in občeal na tlaku v nezavestnem stanju. Tudi njegovo stanje je nevarno.

— Podbrdo. — Za kapjo je umrl znani lesni trgovec in posestnik Valentin Valentincič. So žalje!

— Trst. — Tržaško sodišče je obsodilo 40-letnega Ivana Šublja, stanujočega sedaj v Rimu, na 1500 lir den. kazni ker se je izdal za odvjetnika.

— Trst. — Po treh mesecih je zopet dovoljen avtomobilski promet. Obiskovalci opazarajo pešce in kelesarje, ki so se odvažali avtomobili, v travnjo prevlečino in prav tako avtomobilke, da vozijo počasi.

— Trst. — Pred sodišče bo prispel Alojz Zerial, ki je v oktobru lanskega leta umoril v neki gostilni pri Sv. Ivanu Rozaliju Godevčiča, s katero je imel ljubzenske vezi preko 6 let. Jakob Markez je bo moral zagovarjati zaradi poskusa premissljenega ubojstva, ker je imel Anlo Pavšičevo v Miljah in ker je hotel zažgati njeno hišo. — Končno bo prišla pred sodnike služkinja Emilija Skrtova iz Kala pri Kanalu, ki je zavratno umorila staro posestnico Cristofidisa. O dogodbu smo svoj čas poročali tudi v našem listu.

— Trst. — Umrli so: Flego por. Tripar Maria 45, Maršič Margareta 38, Godnik Stefan 70, Gerdol Kar 76, Lučović Trifun 50. Plk por. Sosti Ana 60, Gombac vd. Velikonja Marija 85, Poropat Ivan 57, Pivčević vd. Kapun Uršula 76, Vojska vd. Rusjan Ana 72, Pahor Ivan 26, Rutar por. Cepelj Rosa 25, Dobrila Viktor 38, Martelanc vd. Jan Josipina 85, Schmidt Klara 70, Kogej Antun 70, Skot: Marija 30, Čok vd. Čač Uršula 37, Krimelj Ivana 45, Čedilnik Roman 47, Primožič Ivan 40, Orel Franc 51, Bogatac Anton 55, Petovšek vd. Kolman Franca 65.

Iz rodnog kraja

TRŽASKI JAMARJI PRIDNO DELAJO

Trst, decembra 1932. — V našem listu smo že večkrat pisali, s kako vneto deluje skupina tržaških jamarjev na vsen krasnem ozemlju in da je za to znanstveno delo tudi znatno pripravila. V pretekli poslojpu je so odšli na novih jam, v zadnjem mesecu pa že kar 94. Vse te jame so našli v okolici Komun in je tako primate odnesla tržaška provinca, preje pa je držala istrska. Ispedicijska, ki je odšla v Čičarijo v Vodice in na Slum, je raziskala 23 jam, od katerih je bilo nekaj precej pomembnih. Z delom bodo nadaljevali tudi pozimi in željo v prihodnji poslojpu dobi doseči 4000 raziskanih jam.

JUGOSLAVENSKI BRODOVI KUPUJU UGLJEN IZ ISTRI

Plomin. — Usilje potekoča u dobavi angleško u ugljena trgovske mornarice Jugoslavije iz Grške in navtiju ugljen za brodove u Istri u raskom ugljeniku. U toku mjeseca studenoga bilo je u luci vcoma mnogo jugoslavenskih i grčkih brodova, koji su tovarili istarki ugljen. To su uglavnom parobrodi, koji vrše obalnu plovidbu na Jadranu, Egeju i Orientu. Lako je predvidjeti — kaže talijanski novine — da će se kupovanje istarskog ugljena po jugoslavenskim brodovima još i dalje povećavati, ostanu li međunarodne prilike ovakve, kakve su danas.

OSLOVSKO MESO SO PRODAJALI

Trst, decembra 1932. — Oblasti so že dolgo opazale, da prihaja tajno u mesto velika količina mesa brez veterinarskega pregleda. Nekateri ljudje, ki su morali napraviti malo kojice živine u predmestu in potem razpečavati mesa u mestu po nižijh cenah. Tada ti ljudje ne razpečavajo samo povelje meso, temveč kupujejo osle in jih u kakom skriveno mjestu ponudi rakočije, jutraj pa ostavsko meso prodajajo po mestu za keajsko meso. Oblasti dolgo časa nisu mogle priti temu na sled. Po nekaj mesecih pa se jim je u posređio odkriti nekaj niti, ki su dovedle do senzacionalnih razkrivanja. Pred dveći sa strahom opazili, kako so u nekom mjestu pri Sv. Mariji Magdaleni od svitu sveće odstranjali roko z rakanoga osla. To je bilo u mjestu Jernega Fonde in njegov sin jim je dral svečo. Ugotovili so, da sta krala osla 32-letni mesar Viktor Černec in 30-letni mesar Gvidon Kihm, oba iz predmestja. Poleg rakanoga osla so našli se štiri žive osle, ki jih je krala ista zla usoda. Oblasti so potom odvrle se drugo osebo, ki so tajno prodajale meso. Tako so prilieli 47-letnoga Karla Sanića in 45-letnoga Franca Saneina, oba iz Skednja. Ždi se, da obstoja čia sama velika organizacija tajnih mesarjev in prodajalcev, ki posebno deluju u Skednju, Sv. Mariji Magdaleni in pri Sv. Soboti in so ractenali svoje delovanje tudi u mesto, pisajo tržaški listi.

NOVA NAREDBA O KOZAMA U ITALIJI

Prema novoj naredbi, obelodanjenoj u talijanskim službenom listu, obvezani su mesari, da predaju kože od goveda i konja, što su ih raktali, unutar 5 dana udrženju iklonice. Kože bitaju pored svoje službenosti i upućene drugdje u trgovac kožama. Ciljene utvrđuju ministarstvo korporacija. Vojna vlast javlja udrženju trgovaca sivism kožama, koliko se od ovih koža mora privesti svrhama vojnim. Ovakve kože ne smiju se upotrebljavati za proizvodnju artikala iz kože za civilno pučanstvo. I posjednici zalih koža smiju svojom robon raspolažati samo nakon prethodnog odobrenja.

TRŽASKE LADJEDELNICE SO SEKVESTRIRALE POLJSKI PARNIK

Trst, decembra 1932. — Prekoceanska poljska ladja «Batory», silena ladja «Pilsudski», ki so je Nemci pred nedavnim potopili, se nahaja blokirana v neki kanadski luci. Obe ladji so zgradile tržeske ladjedelnice. Ker ni poljska družba, ki je imela do sedaj obe ladji, plačana dolet od 400.000 dolarjev omejnim ladjedelnicam, je ladja bila sekvestrirana. Ladjedelnice v Trzinu zahtevajo, da se parnik proda na dražbi.

ISTARSKI SUROGAT ZA KAVU

Kanfanar — Neki Turkovci iz Kanfanara tražio je po kanfanarskoj okolici razne trave koje bi mogle zamijeniti kavu, koje sada kako znamo u Italiji nema. Miješajući razne biljke uspio je napraviti iz njih piće, koje je, kažu, i aromom i ukusom sasvim nalik na kavu. Taj je proizvod poslao kemičkom laboratoriju u Pulu, koji je konstatirao, da taj surogat imade mnogo sličnosti s pravom kavom i da nije apsolutno škodljiv zdravlju.

Z VOZA JE PADLA

Dutovlje, decembra 1932. — V tržaško bolnišnico so pripeljali 17-letno Frančiško Živec z veliko rano na glavi. Zdravniki menijo, da ima tudi počeno lobanjo. Do nesreče je prišlo, ko so v gozdu nakladali liste na voz. Pri tem je Frančiška zgrabila navočke in padla na tla ter zadobila težke poškodbe. Zdravit se bo morala najmanj mesec dni, če ne nastopijo komplikacije.

IZPRED GORIŠKEGA SODIŠČA

Ker so mu našli v stanovanju 4 litre zganja, se bo moral zagovarjati pred sodniki 32-letni Kavčič Josip iz Tabora pri Dornbergu.

Karabinerji so našli v stanovanju Marije Tavčerjeve por. Flander iz Cerkena pol kg kave, pol kg cikorije in 40 g tobaka. Marieta se zagovarja, da je kupila kavo in cikorijo od neznanca, tobak pa da je od njenega brata Franca Tavčerja. Oba hosta prišla zaradi tega pred sodišče.

22-letni Josip Košta iz Sempasa se bo moral zagovarjati pred sodniki, ker se je brez dovoljenja polastil avtomobila Antonija Fejga iz Ajdovšine, kakor pravi, da bi se malo pošalil... V Gorici so ga prijeli karabinerji, ker je prenelo vozil in spisal ovadbo.

Zaradi 5 litrov zganja se bo moral zagovarjati 32-letni Josip Germek iz Stanlela, prav tako tudi 24-letni Ernest Sešelj u Opčin, ki je skril 6 l zapeljive tekočine ceslo v avtomobilske gume.

Pri preskavi, ki so jo napravili trošarinski organi v kleti Petra Šimčaja iz Zaloge pri Dornbergu, so našli 10 l zganja. S. Šimčujem je bil naznanjen sodišni tudi 18-letni Viktor Čegan iz Tencenice, ki je imel v nahrbniku 8 l zganja.

Trošarinski organi so naredili preskavo v stanovanju Ivana Polnave v Dol Olici. Našli so 2 l zganja. Zagovarjati se bo morala pred goriškima sodniki.

OSMA OBLETNICA SMRTI FR. B. SEDEJA

V ponedeljek 27 novembra se je na Sv. tobi pri Gorici kler pojava nepoznan nadškof Fr. B. Sedea, obralo lepo število duhovnikov, da počasto njegov spomin. Slovenski rečnik je pel svetogorski gvardijan ob asistenciji svetogorskih patrov več naših duhovnikov pa je mačevalo ob stranskih oltarjih za dušo svojega rajnega nadpodstajja. Naslednoga dne je bila slovesna maša radušnica v goriški stolnici. Udeleželi se jo je sam goriški nadškof s stalinim kapljim, mestna duhovščina in gojenel obeh semenišč, ki so oskrbeli tudi krasno pejde.

ZARADI SLABEGA MLEKA.

Trst, decembra 1932. Ker so prodajali slabo mleko je tržaški pretekli odredil, da zaprejo za tri dni mlekarne sledećih lastnikov u mestu: Silvja Peruzica, Marje Bartoletti in Ana Kovač. Praprotnik August iz Lavke je bil kaznovan pred soznanjem okrajnoga sodišča na 100 lir den. kazni zaradi prodaje slabega mleka. Istotam je bila kaznovana na enako kazen Obernel Marta por. Placer iz Divače. Škerk Josujna iz Zgonika je dobila 450 lir den. kazni in Kozjan Marija iz Sežane 370 lir.

BORBA PROTIV BOLESTI BOROVH SUMA

Opatija. — Na naše borove šume došla je neka bolest koju prouzročuje jedna vrst osle. Izasla je naredba premo kojoj svaki vlasnik borovih šumica mora da se pobrine da najkasnije do 15 siječnja očisti svoje borlike od tih štetocina tamanići im gnijezda. Gnijezda se imadu pobrati i spaliti na jednom kupu lvan šume. Ta se gnijezda sabiru za hladnih dana i u rane jutarnje sate. Ta su gnijezdaca obavita dilaćicama, koje se lako skidaju. Ako je vrijeme vetrovitije te se dilaćice razlete, a kako su otrovne mogu prouzročiti osobito na vratu ili na očima rane upale i svrbeže. Ne rećito su dilaćice opasne ako dođu u oko. Zato se hranje tih gnijezda ima obavijati za vlažnog i tihog vremena. Ljudi koji to sabiranje vrše moraju imati noćale poput avtomobilista, na ustima i na nosu moraju imati rubac, a ruke namazati uljem.

Opekline i svrbež se najlakše liječi toplim mlijekom ili rastopinom amonijaka. Kod mladih šuma se gnijezdaca (ih štetocina, koji se zovu lophirus plini uništavaju štrcanjem raznih arsenikata.

Unišavanje tih štetocina zadaje, kako vidimo, vlasnicima šumica dosta brige i posla, a bome i troška.

Rijeka. — 21-godišnji Ivan Marković iz Mošenca dobio je nalog, da ostavi Rijeku i da se u nju više ne vraća. On se je međutim svedjedo povratio, pa je zbog reverzije osuđen na mjesec dana zatvora i na plaćanje troškova sudbenog postupka.

Poreč. — Antun Čitar iz Špade kraj Poreča pozvao je bačvara Josipa Tišlera, rodom iz Ljubljane, a nastanjenog u Poreču, da mu u podrumu popravi neke bačve. Tišler je uzeo voz i otputio se zajedno sa svojom ženom, za koju je to bio mali izlet, u Spadu. Došavši tamo nijesu našli Čitara kod kuće, pa su zato pošli sami u njegov podrum uzeli bačvu, koju je trebalo popraviti i vratili se natrag u Poreč. Kad se je Čitar vratio kući ustanovio je, da mu se je zajedno s bačvom otkotirao u znepoznato i jedan bakreni kotao. Tražeći osmo, tražeći tamo ustanovio je da mu je kotao odnio bačvar Tišler i da ga je već na putu prodao kovaču Prati, za 20 lira. Tužba, sud. osuda! Bačvar je plaćati 400 lira globe i odsjedit će dva mjeseca u zatvoru.

Tragična smrt dječaka

Pula. — Koncem prošlog mjeseca dogodila se na obali zmoči Kume, u Puli teska nesreća, kojom je prihlicem stradao 9 godišnji dječak Antun Salambat, nezakoniti sin Feške Salambat. On se je s drugovima igrao na pokretnim igralnicama, koje služe za okretanje željezničkih vagona i tom mu je pripredom sasvim zgugčena i formalno odsječena desna noga. Krv je navallala u mlezovima, dječak je odvazen hitno u bolnicu, ali je sve bilo prekasno. Zbog prevellkog gubitka krvi djetije je umrlo.

Novine povijesti vlasti neka bi nešto preduzele da se takva nesreća ne ponovi, jer prijeli opasnost, da će još mnogo djetete, koje se dolazi tamo igrati, na sličan način nastradati.

SVI POSTENI A NOVACA NEMA

Gologorica. — Poro Zupić iz Bala ima veliko stado od 160 glava ovaca, koje je povjerio 50 godišnjem pastiru Mati Drandiću pokojnoga Mate, da mu ih pase po okolici Gologorice. Jednoga dana pasući ovce po šikarju i gustari, da mu se ne izgube urzo je stari Drandić sa sobom i svojom 20 godišnjem sinu Matu, da mu pomogne čuvati ih. Vjerujući da se stado nalazi u dobrim rukama stari je Drandić otišao kući, da se obrtije. Uveće kada se je sin vratio sa stadom odmah je stari opazio, da mu fali 17 ovaca. Odmah je javio karabinjerima koji su doveli izvade, ali ovacima nigdje ni traga ni glasa.

Istragu je dao povesti i vlasnik Zupić iz Bala, kada je saznao za to, pa su karabinjeri posumnjali za su pastiri sa mli ovce ukrali, te su i otac i sin bili zatvoreni. Međutim ih je sud oslobodio.

NJEMAČKA NUDI TRGOVAČKE BRODOVE

na prodaju brodovlasnicima iz Jugoslavije i traži isplatu u robi

Trst. — Kako smo već javili, nalazi se u talijanskim lukama više njemačkih brodova, koji su tamo bili zatečeni na početku rata.

Njemački brodovlasnici pokušali su već tada da prodaju te brodove talijanskim parobrodarskim društvima, time da isplata usliedi u robi.

Pošto talijanska društva nisu pristala, njemački brodovlasnici su sada stavili ponudu vlasnicima parobrodarskih društava iz Jugoslavije. Ponuda je jednaka onoj, koju su učinili njemački brodova svetojednom postavili vlasnicima talijanskih brodova, tako da bi u slučaju da pregovori sa vlasnicima parobrodarskih društava iz Jugoslavije uspiju, isplata usliedila mirovanjem ratne robe Njemačkoj.

RAKIJA U SIENU

Sveti Lovreč Parenatičić. — Stara udovica Ana Marus iz sela Morasi, bila je prometećna žena. Berušala je da nije dovoljno kulantje rakijske kod kuće, no to nju ni najmanje nije smetalo, da si iskuša za svoju potrebu nesto malo rakijske «boskariće», kako sada zovu rakijske kuhane rakijske, koja se u glavnom krišom pere po boskama. Jednoga dana došli su u njenu kuću financi i izvršili prometaciju, pa su u sijenu našli jednu damjanu od 38 litara rakijske. Nakon toga dali su se u potragu za lambikom i našli ga u gustari bližnje šume. Zaplijenili su rakijsku i lambik a protiv nje su digli tužbu. Osuđena je zbog nedozvoljenog pečenja rakijske na 3 mjeseca zatvora, te na 2120 lira raznih globa. I tako će stara 62 godišnja udovica prezimiti u Rovinju.

PAO S BIKLIKA

Zminj. — Danijel Čok pokojnog Abrama, 25 godišnji radnik iz Zminja, koji je zaposlen kod firme Antuna Čriježnice vozio se je na posao s biklikom, ali je putem tako nesretno pao, da mu je pukla lubanja te je dobio i potres mozga. Odvezen je hitno u pulistku bolnicu, gdje će morati ostati par mjeseci, u koliko se ne bi s njime dogodilo što još i gorega.

Cijene blagu

Livače. — Na zadnjem sajmu u Livadama bilo je dovedeno: 15 junaca, 11 volova za klanje, 10 krava za mlijeko i 13 krava za klanje, 18 telaca za odgoj i 7 za klanje, 1 magarac, 21 svinja za tovljenje, 2 ovce i 1 koza.

Cijene su se kretele ovako: za volove od 380 do 420 lira po komadu, za krave od 350 do 360, te od 340 do 370 lira, za telad i junce od 330 do 420 lira po kvintalu žive vage, za magarce 500 lira, a za svinje od 40 do 100 lira po komadu. Ovce su se prodavale po 100 i 120 lira, a koze po 140 lira komad.

Buzet. — Na sajam u Buzetu dovedeno je: 67 volova, 93 krave, 55 junaca, 14 telaca, 27 magaraca, 210 svinja i 11 ovaca.

Cijene su se kretele: za volove 300 do 370 lira, krave od 260 do 300 lira, junci i junice od 330 do 400 lira, a telci po 560 do 525 lira po kvintalu žive vage. Magaraci su se prodavali po 450 do 750 lira, svinje za uzgoj od 40 do 150 lira, ovce od 80 do 110 lira po komadu.

SRETAN BOŽIĆ I NOVU GODINU

čestitamo od srca svim svojim pretplatnicima, čitateljima i prijateljima uz živu želju, da bi nam svima, i nama u emigraciji i našima dalje na starim djedovskim ognjštima našim, naredna godina donijela više sreće i zadovoljstva!

Uredništvo i uprava »ISTRE«

NA ZAGREBAČKOJ RADIO-STANICI

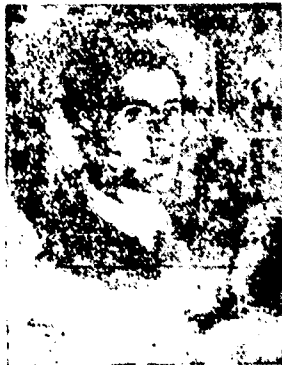
Zagreb. — Prošlog četvrtka na zagrebačkoj radio-stanici, u priredbi zagrebačkog komornog zbora pod dirigentsvom Rudolfa Matza pjevala je sopran Tea Luhoš pjesmu: Pod Utkom od našeg kompozitora Matetić-Koukova.

U petak i decembra na istom radiju koncert dvanačkog orkestra započeo je »Istarskom koraculicom« od Smita.

PRVA ISTRANKA — VETERINAR

Zagreb. — Dne 25 oktobra diplomirala je s vrlo dobrim uspjehom na veterinarskom fakultetu u Zagrebu naša zemljakinja gospoica Zdenka Nežić, kćerka učitelja g. Ivana Nežića. Ona je ne samo prva Istranka — veterinar, nego je prva žena veterinar u Banovini Hrvatskoj. Ovo je treća ženska veterinar u našoj državi. Čestitamo novom veterinaru, marljivoj gospoici Zdenki i njezinim zadovoljnim roditeljima.

CRNOBORJEVA IZLOŽBA U DOMU LIKOVNIH UMNJEVNKA

U domu likovnih umjetnika na Trgu Kralja Petra otvorena je izložba poznatog slikara Josipa Crnoborjevića, Istranina. Među ovaj umjetnik koji se pred dvije godine svojemu prvom umjetničkom izložbenom afirmirao kao nereditno organizator i tak talentov, izložba je sada 26 novih radova u ulju (portreti, pejzaži, kompozicije) po kojima se vidi njegov isto tako nesvjesan umjetnički razvoj, kao što je i njegov nastup bio uspješan. Izložbu poslije podne neprekidno. Na izložbu osvrnut ćemo se naknadno opširnije.

IZASAO JE BOŽIĆNI BROJ »NALOG ISTRANINA«

s oblatim i bogatim sadržajem, te s mnogo slika i crteža. Sadržaj je ovaj: Kako Bog bode po svijetu (L. R.) — Prvi Božić (Pridrožnja) — Jesen (Gehrijel Gritan) — Tri kralja (L. R.) — Božić (Marko Miševski) — Majinje ruke (er) — Bezbožni postojer i gonjaka (Neredna) — Stadokose (Sime Frič) — Kako je papa bio u našoj školi (L. R.) — Mali vojnik (Stjepan Perčević) — Klok i Jožica — Zimsko jutro (Ljubo Brčić) — Ivaun Zilencinca (Božumil Toni) — Madar svjed — Slijedvroma bogate i zanimljive rubrike. Zadržite — Iz stranih zemalja — Tehnika — Priroda — Dječje novine — Zvezdočinstvo — Razno — Veseli Jurčić kutij — Zanimljivosti, zagovornike i šala u stikama »Mali Istranin« Izdaje i uređuje Ernst Radetič, a izlazi već 11 godina u Zagrebu. Pretplata iznosi 12,— dinara na godinu. Naručite se kod uprave, Zagreb, Kraljiška ulica br. 12.

Ne bi smjelo biti ni jednog emigrantskog djeteta, koje ne bi bilo preplaćeno na taj naš jedini omladinski list.

Naslednja številka našega lista bo izlazi 1. januara 1940. — UREDNIŠTVO.

RUDOLF KOMPARA mizarski mojster Maribor, Aleksandrova cesta 48 vošči vesele božične praznike in novo leto!

VIJESTI IZ DOMOVINE

JOŠ O FUZIJI DRUŠTVA »ISTRA« I »ORJEM« U NOVOM SADU

Novisad — Prije dva tjedna donio je novosadski list »Dan« interview s predsjednikom društva »Orjem« g. Vitonilov Uječićem. Predsjednik »Orjema« g. Vitonir Uječić vjeruje da će i na zajedničkoj skupštini udruženja emigranata »Istraz« i »Orjem« doći do izražaja želja za fuzijom. Kod »Orjema« ova želja već sada postoji, a svakako — kaže g. Uječić — ima dobre volje i kod članova društva »Istraz«.

Da bi našli čitatelji bili informirani o stanovištu društva »Orjem« odnosno njegovog predsjednika o pogledima njegovim na naša emigrantska pitanja njezinosmo taj interview u cijelosti...

Dakako da su naši stupel otvoreni i svakom drugom našem dobrom namjerno radniku, pa ma zastupao on eventualno i sasvim oprečno mišljenje. Jer smo uvjereni, da su na koncu konca konačni ciljevi svih nas i kao pojedince i kao zajednice jedni te isti.

»Dan« dakle piše: Kao što je »Dan« javio, doneta je odluka o fuziji emigrantskih društava »Orjema« i »Istraz«.

Odbor koji je izabran da izradi kombinovana pravila jednog i drugog društva privodi rad kraju, tako da će za koji dan moći da se pravila budućeg društva podnesu Bansknoj upravi na odobrenje.

Tu se nije radilo ni o kakvim unosenjima nekih novih novina u prolektovan« nova pravila, već je izvršena samo kombinacija pravila »Orjema« i »Istre« — prema kojima bi se harmonizovao budući rad dvaju udruženja. U veći sa fuzijom, obratili smo se na predsjednika »Orjema« g. Vitonira Uječića, profesora Trgovačke akademije, koji nam je izneo zanimljive detalje o fuziji kao i o aktuelnim problemima emigranata.

»Ranije je postojala izvesna razlika u načinu rada oba udruženja, rekao nam je g. Uječić. Moje je lično uvjerenje da je došlo do podizanja članova ranije »Istre« što se polidni funkcioniari nisu mogli da saglasu u metodama rada.

To je bio jedan od glavnih uzroka raznimolajenja i stvaranja »Orjema« — organizacije jugoslavenskih emigranata u Novom Sadu.

Međutim, oba su udruženja radila tako da njihov rad nije došao nikad u međusobnu suprotnost, a tes je mauclo bio jedan na nstrb drugom.

Uostalom, opći principi rada svih emigrantskih društava — isti su, istovjetni. Pretpostavljam da će skupština i jednoj i drugog udruženja sankcionirati dobru volju i rješenje obiju uprava za fuzijom, produžilo je g. Uječić.

Za »Orjem« mogu ponovo da terdim, jer je opće raspoloženje da što prije do toga dođe.

Prvobitno, lični pokušaji i naporipotpredsjednika »Orjema«, g. Stanislava Kamenšeka, i moji postali su opća želja gotovo svih članova, odakle je i potekla inicijativa »Orjema«.

Ja mislim da postoji dobra volja i kod članova društva »Istraz«. Sumnjam da bi se ma ko mogao naći da se bilo čim postuži za remećenje, isparavanje ili nistenje dobre volje i truda dobronamjernih članova koji u danasnjim danima teže za sporazumom.

Opći interesi imaju da budu iznad posebnih, ličnih težnji i ambicija. Mi se jedinito, a cijelina pokušava da se razjedinijuje, i to u danima kad je vrijeme najmanje pogodno za to, veli g. Uječić.

U koliko bi bila razumljiva izvjesna preorientacija u redovima emigracije, obzirom na naša unucravina previranja, nije trebalo uzimati ovakvu taktiku. Nijedan raniji diktatorski režim u državi nije mogao biti nikakva smetnja da se redovi emigracije organiziraju onako kako je to bila opća želja i težnja svih nas, jasno, dopuštenim sredstvima i u granicama postojećeg zakona.

I rad i sistem dosadašnjeg Saveza u Beogradu i promjena ličnosti u vodstvu — sve je to moglo biti rješavano i prije rješavanja hrvatskog pitanja jer ono nije imalo neposrednije veze sa gisto unutrašnjim preuredjenjem, organizacijom vodstva, sistemom rada i života cijele emigracije.

Za sve to nema mnogo opravdanja, jer smo bar mi emigranti mogli da dobro organizovano, sačuvasmo jedinstvo duha, shvatanja i rada i da budemo, upravo danas, iznad svih naših unutrašnjih državnih promjena, preuredjenjanih državnih promjena, Jugoslavija od Bevdalije do Triglava, sračeno i bratski prihvatila: i radnike i zanatlije i intelektualca emigranta i nije se pitalo: pripadamo li ovom ili onom.

To jedinstvo u emigrantskim redovima je danas najpotrebnije i svako eljevanje i rušenje dovede do potpunog slabljenja, dezorganizacije naše emigracije.

Ne bih mogao tačno da pretpostavljam kakav će biti ishod svega ali smatram da će kod većeg broja emigrantskih udruženja, kojih ima po cijeloj Jugoslaviji, prevladati misao i želja da se pošto pote održati dosadašnji duh, sa izvjesnim preuredjenjem u smislu eventualnog organizovanja emigrantskih potsaveza.

Ne nadaje li se kompromis, ne dođe li do sporazuma, naći će se, nažalost, i legije emigranata pred podvojenost, a možda i pred rasejapanje. Ipak vjerujem, da će prevladati misao zajedničkih interesa.

MANJINSKI PROBLEMI

Zahtjevi Njemačke manjine

»Jutro« bilježi da je vodstvo Kulturbunda za banovinu Hrvatsku izdalo komunique, u kojemu iznosi političke zahtjeve njemačke narodne manjine u Jugoslaviji. Prema tom komunikueju o tom pitanju raspravio je vodja njemačke narodne manjine Branimir Altgeier s ing. Kosičićem o budućem položaju njemačke manjine na teritoriju banovine Hrvatske. U komunikueju se demantira tvrdjenje da su Nijemci zahtjevali u banovini Hrvatskoj jedan senatorski mandat. Napredov se potvrđuje vijest da su Nijemci s teritorija banovine Hrvatske zahtjevali jedan zastupnički mandat u budućoj Narodnoj skupštini i svoje zastupstvo u budućem Hrvatskom saboru. Razgovori između Kulturbunda i vodstva HSS o tim zahtjevima će se nastaviti.

Riječ Hrvata u Reichu

Mjesečnik »Ravnopravnost« javlja, da je prilikom proslave petogodišnjice osnivanja Hrvatskog kulturnog društva u Beču, u kojem su organizirani gradišćanski Hrvati, predsjednik Središnjeg hrvatskog društva u Gradišću g. Mate Fržin donio pozdrave od kuće i rekao među ostalim ovo: »Mi ne čemo ništa drugo nego obraniti hrvatsku riječ, održati hrvatski narodni značaj i ne čemo da se izgubimo. Naše potrebe ne prelaze granice želje za narodnu obranu i kulturnu slobodu.

Jugoslavija je doslej izvozila u Italiju tek nešto 800 gajk goveje živine. Odslej pa bo pošiljala samo po 500 gajk tedensko. Ta pogodba bo ostala u veljavu do konca januara 1940.

REPATRICIJA UKRAJINACA I BJE-LORUSA IZ SLOVAČKE

Zapadno-ukrajinska komisija i povjerenstvo za repatriciju u Bratislavi poziva u novinama Ukrajinac i Bjelorusce koji stanuju u Slovačkoj, a žele da se presele u savez sovjetskih republika, da se odmah prijavu, kako bi mogli biti zaobilježeni u popisu interesenata.

Talijanska intervencija na Balkanu protiv Rusije

Bern. — Rimski dopisnik »Bund« javlja, da se u Italiji sve više očekuje spremnost intervencije na Balkanu u slučaju, ako ovaj bude ugrožen od sovjetske opasnosti. U tom slučaju Italija ue bi bila voljna ispitivati, da li balkanske države žele njezinu pomoć ili ne, nego bi se vodila isključivo svojim interesima, ostajući vjerna svojoj europskoj mislije, koji se izraz sve više upotrebljava u rimskim političkim krugovima. (»Obzore«)

IZ UREDNIŠTVA.

Iz razlogov, ki so izven naših moči, smo morali izostaviti u celoti v zadnjem momentu prispevke stedečih naših sodelavcev: dr. L. Čermelja, poročilo društva »Soce-Matic« iz Ljubljane, dr. J. P., Alberta Široka, N. N. (Izseljenec), Živana Žuna, Dr. St. F. Zaradi tega prosimo, da to tako naši čitatelji kot naši sodelavci upoštevajo.

N. N. (Predratni borac, Sušak). — Iz istih razloga izostao je i Vaš članak.

IZ DRUŠTVA »ISTRA« TRST—GORICA« U KARLOVCU.

Karlovec. — Emigrantsko društvo »Istra—Trst—Gorica« u Karlovcu od sada dalje ne će davati nikome potporu, ako se pojedini emigrant ne iskaže da je član koje organizacije u Jugoslaviji.

SPORTSKI KLUB »ISTRA« U NOVOM-SADU POBIJEDO »RADNIČKI« SA 2:0

Novisad — U Novom Sadu osnovan je prije nekoliko godina sportski klub »ISTRA« u kom su se okupili uglavnom istarski emigranti. Klub je stekao simpatije građanstva i bio je ciljenjak kao jedan od vrlo dobrih nogometnih klubova u Novom-sadu. Početkom ovog meseca bila je utakmica između kluba »ISTRA« i »RADNIČKI«, koja je završena pobjedom »ISTRE« sa 2:0.

O igri »ISTRE« kritika se izjavila veoma povoljno.

DAR

Umjesto vijenca na odar blagopokojnoga umr. g. O. Anđelina Buzdona darovao je gosp. ing. Ij. Buzdon u Skopiju 50 dinara Jugoslovenskoj Matlici u Zagrebu. Najljepše se zahvaljuje odbor.

Slijedeći broj »Istre« izlazi 4 siječnja 1940. — UREDNIŠTVO.

UMRO OTMAR PAVLINIČ

Na dan 1. prosinca umro je u Ljubljani nakon duge i teške bolesti, u 50 godini života Otmar Pavlinič, viši carinski inspektor, rodom iz Kastva u Istri. Pokojni Otmar Pavlinič bio je jedan od najmarkantnijih maturanata nekadašnje hrvatske gimnazije u Pazinu, koji je sudjelovao zlo i s mnogo mladenackoga člana, u tadašnjim djackim društvima u Istri. Nakon mature studirao je neko vrijeme u Beču, no uskoro je stupio u službu Giunte u Poreču, gdje je ostao do prevrata, kada je morao prebjeci preko granice. U Jugoslaviji stupio je u državnu službu kod carine te je kao carinski činovnik službovao u Beogradu, Ljubljani, Sarajevu i Radulevcu odakle je konačno došao za upravnika carinarnice u Jesenicama. U Ljubljani je službovao u dva navrata, te si je u njoj našao i životnu družicu, gđu Ivanču, s kojom je proveo u sretnom braku skoro 20 godina, od toga u Ljubljani i Sloveniji preko deset godina. Uopće je Sloveniji veoma radovoljan moke sa kazali, kao u svoju tužnu Isru.

Pokojni Otmar Pavlinič bio je uzoran činovnik, zbog svoje vedrine i dobrog srca veoma voljen od drugova, što je najbolje dokazao njegov sprovod u Ljubljani. Svagdje gdje je pokojni Otmar službovao ostavio je za sobom najljepšu uspomenu i ako se je ovdje po njemu sudilo Istranc svakako su ispali u vredno i lijepom svijetlu. Pogrebu su prisustvovali u ime ministarstva financija inspektor G. Knapič a u ime financ. direkcije viši savjetnik G. Dobrica Lukič. Nad otvorenim grobom oprosto se s njime upravnik carinarnice g. Antun Pirč. Na posljednjem putu ispratilo ga je veoma mnogo prijatelja, znanaca i drugova, a bili su i može se reći svi Istrani, koji prebivaju u Ljubljani.

Rasevljenoj udovi gđji Ivanki, bratu Dr. Fiju, sveuci, prof. u Zagrebu i Milanu učitelju u Kilmencelu, izrazujemo ovime naše iskreno sautešće, a pokojnom Otmaru neka je laka slovenska zemlja, koja ga je u ljubavju prigrlila i neka mu zamjeni njegovu dragu istarsku grudul!

† JANKO JAMSEK

Gorica, dec. 1939. — Umrli je Janko Jamšek, najstarešji stavec na Primorske. Pred svetovno vojno je bil zaposlen u »Goriški tiskarnice, kjer je bil linotipist. Ta tiskarna je prva na Goriškem nabavila linotip in Jamšek je tako postal tudi prvi linotipist v deželi. Med vojno je odšel v Trst, kjer je bil v tiskari »Edinost«. Po svetovni vojni se je zopet vrnil v Gorico. Najprej je bil zaposlen pri »Narodni tiskarnici, pozneje je pa v »Katoški tiskarnici. Leta 1932 je morala ta tiskarna ustaviti obrat, ker ni dobila od oblasti obrtnega dovoljenja. S tem je bil prizadet tudi Janko Jamšek, ki je bil postavljen tako rekoc na mesto. K tej nezveci se je pridružil še bolezen, ki ga je tudi premagala. Naj mu bo lahka domača zemlja!

† IVAN TABAJ

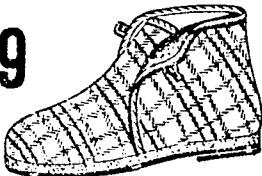
Gorica, dec. 1939. — Dne 30 nov. je v Standeržu nenadoma umrl Ivan Tabaj, gimnazijški veroučitelj v pokolu. Pokojni se je rodil v Standeržu 24 marca 1879. Gimnazijo in bogoslovje je študiral v Gorici. V mašnika je bil posvečen 31. julija 1904, bil je za prefekta v Malem semenišni in za kancelista v nadškofjski pisarni. Nekaj časa je bil tudi kaplan na Placuti v Gorici. Bil je sposoben in vester veroučitelj. Duševno razgibanega moža je pa kmalu začela napadati zahrabna živčna bolezen. Med svetovno vojno ga je bolezen zlomila in ni bil več sposoben za službo in stopil je v pokoj. Umakniti se je moral v rojstni dom, kjer je v zatišju in miru prečtel skoro vsa povojna leta. Naj mu bo lahka domača zemlja!

Za Božić

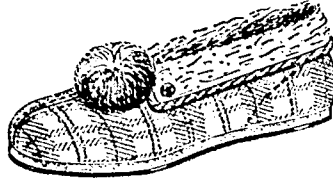
KUPITE DOBRU OBUĆU

29

7252—57
Visoke kućne papuče za djecu, izradene od toplog vunenog dubla, sa filcanim međudonovima i kožnim donovima

39

7225—44
Kupite ove tople i udobne papuče od vunenog dubla. U njima će Vam biti toplo i sačuvati će Vas od nazeba. Od boljeg dubla Din 49.—

79

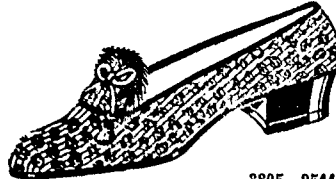
28735—646
Snježne cipele za dame koje nose poluvisoke potpetice. Neophodne za snijeg i blizgavicu.

59

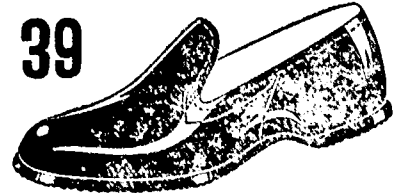
5451—44609
Ove dražesne cipele od meke kože, sa toplom postavom, pružaju dječjim nožicama udobnost i toplinu.

49

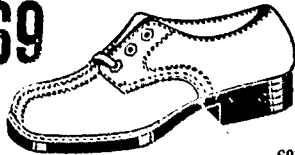
3805—9544
Lijepo kućne papuče od somota, postavljene filcom, sa kožnim donovima i niskim potpeticama. Izradujemo ih u smeđoj i crvenoj boji.

39

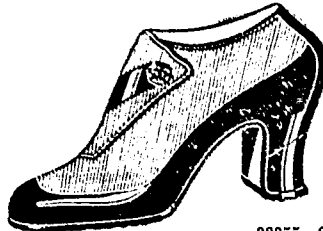
38157—652
Po kiši ne izlazite bez ovih gumenih kaljača. U njima će Vam noge biti suhe, ne ćete nazepsti, a kuća će Vam biti čista.

69

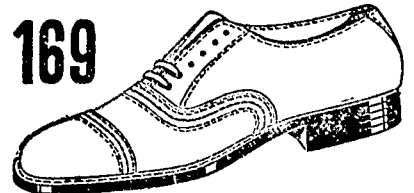
6922—44609
Niske dječje cipele, izradene od jakog boksa, sa jakim kožnim donovima i potpeticama.

59

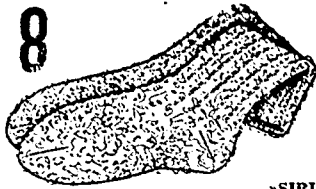
98355—661
Moderne ženske kaljače koje se zakopčavaju na dugme, za cipele sa visokim potpeticama.

169

3939—64622
Izdržljive i trajne muške cipele od boksa, sa jakim na ram šivenim donovima i potpeticama.

8

»SIBIRAC«
Tople vunene čarape neophodno potrebne za zimu. Dječje Din 8.—, 10.— i 12.—, ženske Din 15.—, Muške Din 19.—

99

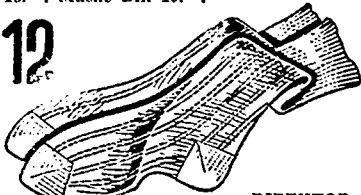
2925—64649
Praktične i izdržljive ženske cipele, od finog crnog boksa, na šniranje, sa jakim kožnim donovima i potpeticama. Izradujemo ih i u smeđoj boji.

199

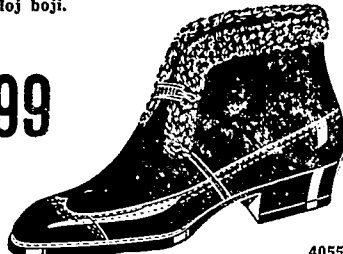
3659—64704
Elegantne i udobne cipele, izradene od fine tople čohi i boksa, sa jakim kožnim donovima i potpeticama. Iznutra su postavljene toplim filcom, tako da su veoma tople i noga se u njima ugodno osjeća.

12

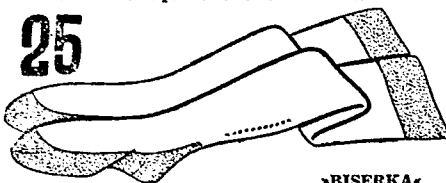
»DIREKTOR«
Veoma izdržljive muške čarape od najboljeg flora. Izradujemo ih u svim bojama i motivima.
»MINISTAR« čarapa . . . . . Din 15.—

99

4055—66110
Udobne i tople ženske cipele od kože, kombinirane sa suknom i ukrašene krimerom. Imaju kožne donove i niske potpetice.

25

»BISERKA«
Ova tanka a uz to svilena čarapa zadovoljit će potpuno zahtjeve otmjene dame.
Princesa Din 29.—, Kneginja Din 35.—

Rata